ESTUDIS

MARIÀ RIBAS i BERTRAN
Un document notarial històric

JOSEP COLOMER i BUSQUETS, PREV.
Acta de la consagració de l'església gòtica de Santa Maria de Mataró, diumenge 28 d'octubre de 1526

RAFAEL SOLER I FONRODONA
Antoni Riera (1610-1676) un constructor de retaules desconegut

JOAN GIMÉNEZ I BLASCO
Els mestres de capella de Santa Maria de Mataró al S. XVII.

Presentació: NICOLAU GUANYABENS I CALVET
Notes: MANEL SALICRÚ I PUIG
La primera monografia sobre l'església de Santa Maria de Mataró

RECURSOS

DOCUMENTACIÓ
Manual dels vicaris (VII)

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

FULLS/50

del Museu Arxiu de Santa Maria

Mataró, octubre 1994

FULLS/50
del Museu Arxiu de Santa Maria
Mataró, octubre 1994

TAULA

- EDITORIAL 1
- ACTUALITAT 2
- REMARQUES 6

ESTUDIS

UN DOCUMENT NOTARIAL HISTÒRIC.
Marià Ribas i Bertran. 9

ACTA DE LA CONSAGRACIÓ DE L'ESGLÉSIA GÒTICA DE SANTA MARIA DE MATARÓ, DIUMENGE 28 D'OCTUBRE DE 1526.
Josep Colomer i Busquets, prev. 13

ANTONI RIERA (1610-1676) UN CONSTRUCTOR DE RETAULES DESCONEGUT.
Rafael Soler i Fonrodona. 18

ELS MESTRES DE CAPELLA DE SANTA MARIA DE MATARÓ AL S. XVII.
Joan Giménez i Blasco. 27

LA PRIMERA MONOGRAFIA SOBRE L'ESGLÉSIA DE SANTA MARIA DE MATARÓ.
Presentació: Nicolau Guanyabens i Calvet
Notes : Manel Salicrú i Puig 41

- RECURSOS 51
- DOCUMENTACIÓ

MANUAL DELS VICARIS (VII) 52

- DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA 57

Portada: Façana de l'església de Santa Maria tal com era el 1842. S'hi aprecien l'antiga rectoria, la torre del campanar i l'entrada del fossar. Dibuix de M. Planella. Museu Comarcal del Maresme.

Edita: MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA
Centre d'Estudis Locals de Mataró.
Director: Manuel Salicrú i Puig.
Beata Maria, 3
Tel. 790 15 28 (Parròquia de Santa Maria)
Composició i impressió:
Copisteria Castellà-c/Pujol, 40 - 08301 MATARÓ
Dipòsit Legal: B-15.257-1978 *ISSN* 0212-9248

L'Equip del Museu Arxiu de Santa Maria no es responsabilitza necessàriament de l'opinió que expressen els articles signats.

Amb la col·laboració del
SERVEI D'ARXIUS DEL DEPARTAMENT DE CULTURA DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA
i del
PATRONAT MUNICIPAL DE CULTURA DE MATARÓ

EDITORIAL

CINQUANTA I DEU QUE EN SÓN VINT

Satisfets. D'entrada i així de clar. Volem encomanar-vos l'alegria de l'Equip del Museu Arxiu de Santa Maria –Centre d'Estudis Locals de Mataró–, en commemorar tres aniversaris d'alta significació per a nosaltres: complir vint anys com a equip, publicar el núm. 50 dels FULLS i haver celebrat deu sessions d'Estudis Mataronins.

Podríem haver encetat aquestes ratlles amb els tòpics (no per això falsos) d'assenyalar les dificultats que existeixen per a mantenir vint anys un equip de treball estable i il·lusionat, o insistir en els múltiples entrebancs que se'ns presenten a l'hora de tirar endavant una publicació com els FULLS o les Sessions d'Estudis. Però no volem fer escarafalls ni magnificar allò que la situació d'anormalitat cultural del país converteix, per dissort, en transcendent, perquè pensem que cal aprofitar efemèrides com les d'avui per, en positiu, intentar continuar en la direcció que ja fa temps ens vam assenyalar i millorar, d'acord amb les nostres capacitats, en tot el que sigui possible.

Llunyà queda l'any 1974 quan obríem les portes de la dependència que es troba damunt la sagristia, disposats a encarar una feina que, ben bé, encara no sabíem en què consistiria, plens, però, d'il·lusió i d'entusiasme i –perquè no dir-ho, també– revestits de la ingenuïtat dels aprenents. Amb el treball adquiríem la formació necessària i en la instrucció, les disciplines de treball adients que aplicàrem, primer, a la classificació i ordenació del fons de l'arxiu i, després, a l'exposició de les col·leccions artístiques de la parròquia que tenim en custòdia.

Enrera queda, també, el primer número dels FULLS, la publicació que amb extrema modèstia encetàrem l'any 1978 amb l'objectiu d'oferir a la nostra ciutat una plataforma periòdica de divulgació de la història de Mataró, que també donés a conèixer les darreres investigacions dels historiadors i, alhora, difongués la documentació del fons del Museu Arxiu, posant-la a l'abast dels estudiosos i deixant constància escrita del treball que realitzava la institució.

Si ja és prou difícil fer el balanç de vint anys d'actuació patrimonial, més costaria emetre una valoració objectiva sobre els cinquanta números dels FULLS. Aquesta és una tasca que, més que no pas a l'equip, pertoca als subscriptors i als lectors dels FULLS que han fet camí amb nosaltres, i sense els quals la nostra publicació perdria tot sentit. Tanmateix, l'equip del Museu Arxiu vol manifestar l'orgull que sent en haver pogut mantenir, al llarg de setze anys i sense interrupcions, els FULLS al carrer, immersos en un entorn sovint hostil a aquest tipus d'iniciatives. I ens enorgullim, també, de l'elevada i valuosa nòmina de col·laboradors que, de forma desinteressada, han deixat constància escrita a les nostres pàgines dels seus treballs i estudis. A uns i a altres, a lectors i a col·laboradors, dediquem l'aniversari, alhora que els volem manifestar el nostre més profund agraïment i reconeixement.

ELS FULLS NÚM. 50

L'Equip del Museu Arxiu de Santa Maria inclou en aquest número dels *FULLS* treballs relacionats amb l'església i la parròquia de Santa Maria. Així vol commemorar el mig centenar de títols de la publicació.

CAN PALAUET, NOVAMENT

Al número passat dels nostres FULLS donàvem notícia de la nostra preocupació pel projecte de rehabilitació de Can Palauet, aprovat per l'Ajuntament de la ciutat que, al nostre criteri, no conserva, ni manté, parts importants del casal, incomplint la normativa del Pla Especial del Catàleg del Patrimoni Arquitectònic.

A la vegada, publicàvem les al·legacions que l'Equip del Museu Arxiu havia presentat al projecte.

En data 4 de maig de l'actual, acompanyant nota del segon tinent d'Alcalde, president de l'Àrea de Serveis Territorials de l'Excel.lentíssim Ajuntament de Mataró, Sr. Salvador Milà i Solsona, vàrem rebre l'informe de l'arquitecta municipal M. Dolors Periel sobre les modificacions introduïdes en el projecte original per atendre les al.legacions formulades i que es varen incorporar a l'acord d'aprovació definitiva.

Les transcrivim:

L'arquitecta sotasignant Directora del Projecte de Rehabilitació de Can Palauet per a la construcció d'un Arxiu Comarcal i Sala d'Ex-posicions

INFORMA
COM A RESPOSTA A:

1/ L'acta de la reunió del Consell Municipal del Patrimoni Arquitectònic i Ambiental de Mataró, celebrada el dia 2 de març de 1994 (les resolucions són les frases escrites entre cometes).

2/ Les al·legacions següents:
A/ Grup d'Història del Casal. Representat per Joaquim Graupera i Graupera.
B/ Sr. Agàpit Borràs i Plana.
C/ Museu Arxiu de Santa Maria. Representat per Rafel Soler i Fonrodona (presentat fora de termini el dia 21-3-94).
D/ Museu Comarcal del Maresme-Mataró. Representat per Josep Antoni Cerdà i Mellado (presentat fora de termini el dia 22-3-94).

EL SEGÜENT:

1/ «Planta baixa. Conservació, dintre del possible, de la primera cruixia i recuperació dels arcs que hi apareixen». (s'indica entre cometes les resolucions del Consell del Patrimoni).

S'ha previst de mantenir, dels tres portals que s'han trobat, el del mig, amb els seus brancals de pedra i una part de la paret existent. Això vindrà reforçat per un tractament diferent del paviment a la zona on ara hi ha la paret. D'aquesta forma queden reflectides les quatre cruixies de l'edifici a l'hora que no s'afecta la lectura de l'espai del vestíbul (ja previst amb aquesta forma a l'avantprojecte que va guanyar el Concurs).

No obstant això, la coincidència d'aquesta zona de paret a mantenir amb la futura fonamentació de l'edifici, faria molt complex el seu manteniment. Per aquesta raó es farà un desmuntatge d'aquesta zona, amb la numeració dels elements, per al seu posterior muntatge. A més s'aprofitarà per fer la neteja o tractament superficial dels brancals de pedra.

El posterior muntatge de la paret es farà de forma que coincideixi amb la seva situació anterior. L'arc es col·locarà de forma que un dels brancals de pedra es farà coincidir amb l'alineació del nou pilar de forma que es pugui utilitzar com a pas. Aquesta solució queda reflectida gràficament al croquis que s'adjunta a aquest informe.

Aquest esquema s'adjuntarà al projecte executiu perquè a la seva aprovació definitiva prevalgui la solució de l'esquema per sobre dels plànols del projecte executiu.

A més, tal i com s'ha indicat, un tractament del paviment ben diferenciat de la resta de la planta baixa remarcarà la traça de la paret existent, emfatitzant l'esquema de cruixies de l'edifici. Aquesta franja de paviment tindrà un ample igual al de la paret i consistirà en un paviment de pedres recuperades de forma que es llegeixi com les restes de la paret existent.

L'arc ample que no es manté in situ es traslladarà a la paret mitgera del vestíbul, tal i com s'indica al projecte executiu.

2/ «Planta baixa. Recuperació, si és possible, de l'escala del segle XVI».

Actualment no es pot definir el grau de conservació i la possibilitat de mantenir o no l'estructura de l'antiga escala donat que està amagada per la construcció posterior.

Quan es comenci l'obra i es pugui descobrir l'estructura de l'escala del s. XVI, es valorarà la possibilitat de mantenir-la, en funció del seu grau de conservació.

3/ «Pis primer. Mantenir la Sala Blava en la seva actual estructura».

Es manté la sala de les pintures amb la seva estructura i obertures actuals. A més es rehabilitaran les zones actualment malmeses, tant pintures com elements de guix (rosetons i cornises situats a aquesta zona i a la seva dependència lateral).

4/ «Conservar la Capella, ja sigui en el seu lloc o en un altre».

Donat que la capella és com un moble, es desmuntarà i col.locarà a alguna zona de la planta primera de l'edifici. No es pot mantenir al mateix lloc perquè coincideix amb la situació de l'escala de l'arxiu.

5/ La porta gòtica que hi ha a les golfes es trasllada a la sala d'actes, al seu accés a l'escala de servei.

6/ En general tots els arcs de pedra que hi ha a l'edifici, si no es poden mantenir in situ, es traslladaran a altres llocs del mateix edifici. El projecte preveu la recuperació (rentat, sorrejat o abujardat) i posterior muntatge dels diferents brancals i arcs de pedra.

7/ El projecte preveu la rehabilitació i posterior col·locació dels elements de fusteria amb un valor històric o arquitectònic.

Mataró, 27 d'abril 1994
L'arquitecta municipal M. Dolors Periel

La resposta a les al·legacions, subtileses formals a part, deixa ben clar que el projecte definitiu només incorpora la segona al·legació, desestimant totes les altres.

No es conserva, i per tant es destrueix, l'estructura dels cóssos de la planta baixa, portals inclosos. No és prevista la restitució de l'escala del segle XVI en base a què no es pot definir el seu estat, argument sense cap base tècnica, ja que si no s'ha definit és perquè no hi ha hagut voluntat específica de fer-ho utilitzant els mitjans adequats. I finalment, al marge de connotacions religioses, la definició de la capella com a moble és arquitectònicament burlesca; la capella és un espai integrat a la planta i, amb o sense retaule, dedicat a un ús concret, que en un casal del segle XVII era tan important com els que tenien la sala, l'alcoba o la cuina. A més és interessant de conèixer que la capella no es pot mantenir al seu lloc perquè coincideix amb la situació de l'escala de l'arxiu; no cal dir que en tot cas seria l'escala, no la capella, la que hauria de canviar de lloc.

Per tot això l'Equip del Museu Arxiu de Santa Maria manifesta que, a excepció del manteniment de la sala blava del primer pis, està en total desacord, en el fons i en la forma, amb la resposta a les al·legacions presentades i, en conseqüència, amb el projecte definitiu.

Valorada la qüestió, l'Equip del Museu Arxiu de Santa Maria va decidir que no era funció seva de recórrer la resposta als tribunals competents, única via legal vàlida per a impugnar el projecte.

Una vegada més haurem de contemplar la destrucció del patrimoni arquitectònic mataroní, aquest cop de mans del propi Ajuntament de la ciutat, i en desacord amb les institucions ciutadanes més representatives i del criteri expressat pel Consell Municipal del Patrimoni Arquitectònic i Ambiental de Mataró.

El passat mes de setembre s'han iniciat les obres. Però encara ens veiem amb cor de demanar als arquitectes autors del projecte i a l'Ajuntament de la ciutat que reconsiderin la seva decisió.

EQUIP DEL MUSEU ARXIU
DE SANTA MARIA

EXPOSICIÓ CARLES MORETÓ, L'ESCENOGRAFIA BARROCA DE SANTA MARIA DE MATARÓ

Presenta l'obra conservada de l'escultor Carles Moretó (Vic 1721 - Solsona 1783) que a Santa Maria va construir un retaule per a l'Altar Major, però que, per no ésser del gust dels mataronins, es va desmuntar l'any 1778.

Quan l'arribada de les primeres relíquies de les Santes l'any 1772, Carles Moretó pintà sobre cartró unes ornamentacions escenogràfiques per a les pilastres de l'església, aleshores en obres i no acabada. Representen diverses escenes de la vida de les Santes.

Excepcionalment, aquestes ornamentacions s'han conservat i són la base de l'exposició.

Inaugurada el dia 21 de juliol, restarà oberta fins al dia 29 d'aquest mes d'octubre.

CONSTITUCIÓ DEL FONS AGUILAR AL MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA

El dissabte 24 de setembre de l'actual, es signà conveni entre el Sr. Joaquim Aguilar i Vallès i el Museu Arxiu de Santa Maria –Centre d'Estudis Locals de Mataró– en virtut del qual el Sr. Joaquim Aguilar lliura i cedeix generosament al Museu Arxiu la documentació que ha recollit durant molts anys d'investigació als arxius catalans.

El Museu Arxiu guardarà i conservarà aquesta documentació, l'ordenarà, la classificarà, la inventariarà i constituirà un fons documental amb tot el material, que s'anomenarà FONS AGUILAR. El fons incorporarà, a més, un exemplar de tots els treballs que es publiquin utilitzant la pròpia documentació.

L'Equip del Museu Arxiu, amb satisfacció, fa pública la signatura del conveni, exemplar per molts conceptes, i espera que el Sr. Joaquim Aguilar i Vallès continuï la seva molt important tasca investigadora.

MIL·LENARI DE LA CISA (995-1995)

Han començat els actes commemoratius del mil.lenari de la Cisa, un dels més importants santuaris marians del Maresme.

Al Museu Municipal de Vilassar de Dalt, el dia 15 de l'actual mes d'octubre, s'inaugurarà l'exposició *La Cisa, 1000 anys d'història*.

És previst de fer tota mena d'actes commemoratius. Entre els primers el concert del *Duet Arsis*, del 12 de novembre, al propi santuari.

L'Equip del Museu Arxiu de Santa Maria s'adhereix plenament a la commemoració.

995 - 1995
ARXIU PUJOL - VILLÀ - PUIG
CAN CISA - PREMIÀ DE DALT

XI SESSIÓ D'ESTUDIS MATARONINS

El Museu Arxiu de Santa Maria, Centre d'Estudis Locals de Mataró, prepara la XI SESSIÓ D'ESTUDIS MATARONINS, prevista per al dissabte dia 26 de novembre de 1994.

Per això convoca els estudiosos en qualsevol àrea d'investigació perquè puguin presentar comunicacions escrites.

Les comunicacions podran tenir una extensió màxima de quinze folis, mecanografiats a doble espai. Si excedeixen de quatre folis hauran d'anar necessàriament acompanyades d'un resum. Seria molt convenient d'acompanyar, a més, suport informàtic (disquet 3.5 ps).

En l'acte de la Sessió es llegiran les comunicacions o els resums presentats i es facilitarà el diàleg-col·loqui. L'exposició dels treballs podrà anar acompanyada de material àudio-visual; caldrà però especificar-ho en el moment de la tramesa.

El termini de presentació de les comunicacions finalitzarà el 12 de novembre de 1994. Podran ser trameses per correu (MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA, c/ Beata Maria, núm. 3. 08301 Mataró) o bé lliurades personalment al Museu Arxiu (dissabtes d'11 a 2 i de 6 a 9).

El Museu Arxiu de Santa Maria, amb la col.laboració del Patronat Municipal de Cultura, editarà el conjunt de les comunicacions.

Mataró, octubre de 1994.

NOTÍCIA DE DONATIUS REBUTS

Hem d'agrair al Sr. Carles Artigas Aguilera la donació del fons del fotògraf mataroní Enric Quintana, format per uns vint mil negatius i diapositives.

Als familiars de la Sra. Teresa Font el lliurament d'una col·lecció de postals.

I a la família de la Sra. Montserrat Subirà la donació d'una capelleta reliquiari.

REMARQUES

Amb referència als articles publicats als FULLS/49, data abril 1994, hem rebut les següents observacions, que transcrivim tot seguit.

Senyor director de FULLS del Museu Arxiu de Santa Maria
Ciutat

Senyor,

Acabo de rebre el FULLS/49 i, abans de res, vull agrair-vos la publicació del meu treball sobre la formació del Regiment Pirinenc núm. 1 de Catalunya.

Amb tot, no és aquest el motiu principal d'aquesta carta. Tot i que crec, per allò de que *qui diu la veritat perd les amistats*, que algunes vegades val més callar, no puc suportar la mentida inclús quan aquesta em pot ésser favorable.

Aquesta vegada les irregularitats que llegeixo en la vostra publicació es refereixen a la meva persona i em doldria que el meu silenci es pogués interpretar com una aquiescència a allò que s'hi diu, com si fossin ganes de posar-me medalles immerescudes.

A la pàgina 20 es diu que Joan Ballescà, també d'Estat Català, passà pels camps i les *companyies de treballadors.*

Acollit pel Comitè Catòlic d'ajuda als refugiats d'Espanya, quan em vaig poder escapar del camp d'Argelers m'enviaren a Sant Fèlix de Font-caude (Gironde), per ajudar els *professors* en una colònia creada pel Comitè per acollir els nois que s'havien extraviat dels seus pares quan la retirada. La guerra començada i la colònia abolida, després d'uns dies en un petit enclòs que servia de camp provisional, a la destil.leria on vaig romandre prop de nou anys. Així doncs, mai no vaig passar per una companyia de treballadors. A la pàgina 23 es diu també que després de quatre mesos (a Argelers) vaig ser traslladat al camp d'Agde (Ariège?). Pel que he dit abans, mai no vaig anar al camp d'Agde que, per comble de desconeixement, es situa al departament de l'Ariège, capital Foix, quan Agde està al departament de l'Hérault, capital Montpeller, a un centenar o més de quilòmetres lluny.

Per acabar, en la pàgina 24 també llegeixo que Joan Ballescà *tingué la sort* de ser a la part de França ocupada pels alemanys (en què, com vaig explicar al col·loqui del Museu Arxiu, em nomenaren cap del grup espanyol pel sol fet d'ésser català) on només resistien els més joves, i es diu que Joan Ballescà, jo, *EXPLICA*, que cada matí, havia de sortir a recollir i amuntegar els cadàvers dels morts durant la nit (pàgina 25).

El camp de Mérignac-Béaudésert no era, sortosament per a mi, un camp d'extermini. El que més m'indigna és que digui que jo he explicat allò de què havia de recollir morts cada matí. És veritat que en camp francès, a part del nostre, hi hagueren vuit o deu morts entre els presoners, però no fou fins després que ens n'assabentàrem; al camp d'estrangers, el nostre, només ens mataven de gana, sense que se n'hagués d'enterrar cap. Que quedi ben clar que no jo he *EXPLICAT MAI* allò que l'autor de l'article diu que vaig explicar.

No us envio aquesta carta perquè sigui publicada, si no ho creieu necessari, però vull que almenys vosaltres sapigueu la veritat i perquè si teniu contacte amb aquests historiadors els dieu que no persisteixin en els seus errors. Aquesta etapa de la meva vida ha estat prou moguda perquè afegeixin fets inexistents. Potser sense l'EXPLICA no me n'hauria preocupat, però això...!

Perdoneu la *llauna*. Em sabeu amicalment vostre.

Joan Ballescà i Prat
Juliol 1994.

Museu Arxiu de Santa Maria
Mataró

A l'atenció del Sr. Manuel Salicrú i Puig

Benvolgut amic,

En rebre el núm. 49 dels FULLS, l'he repassat, com de costum. Com que hi observo algunes anomalies, les voldria comentar.

Pàgina 43 - El 19 de novembre de 1933 es celebraren eleccions per a Diputats a Corts i a Mataró; per primera i última vegada durant la República, guanyà la Lliga. Les dones votaren per primera vegada i es rebaixà l'edat de vot. Jo tenia 24 anys i vaig actuar d'interventor en la mesa situada al Museu Municipal. Els resultats dels partits principals, foren els següents:

DEFENSA CIUTADANA (Lliga)	6.199 vots
ESQUERRA REPUBLICANA	5.596 vots

Penso que els sindicats no s'ho prengueren seriosament, per quin motiu l'Esquerra va perdre.

En agraïment al triomf de la Lliga, s'oferí un dinar a l'Hotel Florida del Tibidabo als interventors i apoderats, el 22 d'abril de 1934, que fou presidit pel Sr. Francesc Cambó i Batlle. La fotografia, per tant, no correspon a l'Hotel Montserrat de Mataró, sinó a l'Hotel Florida del Tibidabo, i és del 22 d'abril de 1934, no pas de l'any 1932.

Pàgina 32 - En Jaume Comas i Jo era diputat a Corts. El diputat de Mataró al Parlament de Catalunya era el Sr. Joaquim Bilbeny i Bosch.

Em dóna la impressió, tal vegada per falta d'un examen a fons, que en aquests FULLS parleu molt dels que van perdre la guerra 1936/39, i mai dels que hi van rebre de valent, sense tenir-hi res a veure. A vegades s'excusa dient que fou culpa dels incontrolats. Com a botó de mostra, t'adjunto fotocòpia del núm. 259 de *Radar Social*, de maig/juny de 1994, òrgan de la Federació de Cristians de Catalunya, en la qual detalla el martiri de Ramon Guilà i Ximenes, que precisament no li causaren els incontrolats.

Afectuosament,

Miquel Esquerra i Tuñí

EN JULIÀ GUAL: ELS SEUS ÚLTIMS INSTANTS

El dia 4 de maig de l'any 1994 deixava Cotlliure, a les cinc de la tarda, després d'una jornada dedicada a l'excavació d'una torre visigòtica, treball confiat pel Museu Rigau de la vila de Perpinyà.

A l'autobús m'acomiadà en Ramon Gual, fill d'en Julià, que exercia allavores la funció de mestre a l'escola d'aquell mateix poble mariner.

Arribat a Perpinyà, vàreig baixar a la parada d'allò que se'n diu la *Grande Poste*, i no sé perquè, però per un gran atzar, aquell dia se'm va ocórrer d'anar a fer la *petada* a Can Gual, a la *Llibreria de Catalunya*, car feia dies que no hi havia anat.

Amb el Julià, entre client i client, anàrem desgranat una conversa, que amb ell era molt agradable per tocar temes interessats, diversos i amanits amb el retoc d'humor que el caracteritzava.

En un cert moment va arribar la seva esposa, la Rita Casals, que després de posar una mica de sal a la conversa, va marxar cap a la redacció del periòdic local *L'Independant*, per portar-hi una nota relativa a l'actuació de l'*Esbart Dansaire del Rosselló* que ella dirigia i hi donava vida.

Vers set hores menys quart, ja a punt d'acomiadar-me, en Julià em demanà de quedar-me uns instants, car tenia una necessitat fisiològica. Tenia el costum d'anar a una pastisseria que es trobava al davant, a l'altre costat de la plaça de la Banca i, de passada, menjava un llamí per esperar l'hora de sopar.

El vàreig veure atravessar la plaça, amatent, car aquella hora els vehicles abundaven. Moments després el vàreig veure venir i, d'una llambregada, vàreig mirar el rellotge de la llibreria. Eren les set de la tarda, bona hora per anar cap a casa.

De sobte un soroll sord em va fer donar una ullada a la plaça. En Julià Gual no es veia. Instintivament hi vàreig anar veient-lo estès a terra, braços en creu, inconscient, gemegant o murmurant no sé què. Tot anava molt depressa.

Tenia encara llamí a la boca, que li vàreig treure, i al costat meu un radiòleg, el Dr. Ricart, que es trobava de pas, em digué que no li trobava res d'anormal a part d'una forta contusió. Per a ell no era greu. Malauradament s'equivocà.

L'americana voleiant d'en Julià Gual havia estat aferrada per la punyada de la porta d'un vehicle. L'amic, giravoltant, perdé l'equilibri, anant a raure de cap a terra, rebent com a conseqüència un greu traumatisme cranial.

Se l'emportaren amb una ambulància i jo vàreig tancar l'establiment, i refent el camí que la Rita faria de retorn, vaig poder avisar-la. Després amb el cotxe, vàreig anar a Cotlliure, on el seu fill Ramon, en veure'm, ja va pressentir una desgràcia.

La seva inhumació provisional s'efectuà el 6 de maig de 1964 al cementiri de l'Ouest, a Perpinyà. Després trobà sepultura definitiva al cementiri del poble de Codalet, a la vall de Cuixà.(1)

L'acte del seu sepeli fou d'una gran emotivitat i la família em va confiar, honorant-me, de fer l'acomiadament pronunciant les paraules que em permeto de transcriure:

L'Home sencer ens ha deixat!

I el seu pòstum comiat, són llurs braços oberts, ben amplis, que sobresurten d'aquest cos plegat en forma tràgica damunt del sòl de la seva Ciutat adoptiva, com si amb el gest hagués volgut aplegar-nos tots i estrènyer-nos contra llur pit, abans d'emprendre el llarg Periple.

I en el simbolisme d'aquest instant patètic, ultra amb aquesta abraçada, el Destí l'ha enriquit amb un altre element: el de permetre de trobar-se al seu costat, en aquest instant de transició, un seu conciutadà d'una promoció més jove i carregat també dels mateixos anhels, com si els designis inexplorables dictessin el relleu de la torxa abrandada, que de centúria en centúria, va passant d'una generació a l'altra.

La representació genuïna de la Ciutat de Mataró que avui es troba entre nosaltres i que l'hi porta l'escalf del seu País enyorat, no dubto que es farà ressò, més que cap altra, del seu missatge.

Forjat en cent combats, cavaller de les bones causes, el nostre Amic se'ns ha esfumat com la boira enmig de la collada, i ha partit vers aquella immensa Platja d'Or que ens cantava el poeta.

Platja d'Or, fita d'un retrobament definitiu per a tots aquells que són imbuïts per l'alt esperit del Desaparegut, i que juntament amb tants d'altres, formen Legió i componen l'Altar Sagrat de la Pàtria.

Plorem si volem a l'Amic. Però per damunt de les nostres llàgrimes procurem que planegi el goig davant de tota una vida consagrada a enaltir i salvaguardar la nostra Terra, i amb ella la Integritat i la Justícia.

Fem-nos dipositaris més que mai de les seves virtuts, a fi que la llavor per Ell sembrada no sigui estèril i la forja d'un millor esdevenidor assegurada.

En Julià Gual no era cec com s'ha dit(2), i per aquesta raó, amb tota modèstia, ho he volgut aclarir. Era una persona completament normal, ple de vida i de facultats intel·lectuals en el moment de la seva dissort.

Orfe de tenebres físiques i morals, va desaparèixer a la vetlla del retorn, llarg temps desitjat.

El trobem a faltar!

Jaume Lladó i Font
22 de setembre de 1994

NOTES.

1.- LLADÓ i FONT, Jaume. *Presència mataronina a la vall de Cuixà. FULLS* del Museu Arxiu de Santa Maria, núm. 49, abril 1994.

2.- RIBAS i BERTRAN, Marià. *Admirable tertúlia. FULLS* del Museu Arxiu de Santa Maria, núm. 49. Abril 1994.

Permeteu-me de fer unes rectificacions a certes inexactituds aparegudes en l'article de Marià Ribas, publicat al núm. 49 dels *FULLS* (1).

Qui anà a cercar Rafael Estrany fou Francesc Bas, professor de l'Escola d'Arts i Oficis –i no Julià Gual com s'indica en l'article– i, després de demanar ajut a diverses persones, únicament trobaren col·laboració en el fuster Tosas, el rellotger Abenza, un dependent de la farmàcia Spà anomenat Moreno i dos paletes de la multitud. Aquest equip va treballar en les tasques de salvament de la capella dels Dolors i altres objectes de culte, de dia i de nit, durant diverses jornades.

Cal esmentar l'ajut d'en Molist, cap del comitè revolucionari, qui va facilitar l'entrada a Santa Maria; posteriorment també va resoldre molts problemes el regidor de cultura Albert Puig.

Quan el que diu en l'article *...sense dificultats de cap mena van treure del seu lloc les pintures de Viladomat...* de cap manera fou tan fàcil la tasca, ja que fou necessari l'enfrontament amb una multitud armada que a l'interior de Santa Maria destruïa imatges i altars.

Rafael Benet (2) afirma ... *y si el mejor conjunto no secularizado se pudo salvar, que es el que decora la famosa Capilla de los Dolores de Mataró, se debe al desprecio de la vida de que hizo gala el pintor ilurense Rafael Estrany, quien por puro milagro en 1936 logró imponerse en los momentos de apocalíptico desorden.*

La Historia del Arte debe al señor Estrany un reconocimiento profundo y los amantes del Arte debieran tributar a este abnegado ciudadano un merecido homenaje...

En el mateix article, en parlar de la Societat Artística i Literària no fa esment de l'activa intervenció de Rafael Estrany, qui va presidir-la durant els anys 1928 al 1931, organitzant, entre d'altres activitats, les conferències d'Amadeu Vives, Ferran Mayoral, Ignasi Iglésias... i exposicions d'importants pintors d'aquella època, com la memorable de Francesc Gimeno.

Santiago Estrany

NOTES.

1.- RIBAS i BERTRAN, Marià. *Admirable tertúlia. FULLS* del Museu Arxiu de Santa Maria, núm. 49, abril 1994; p. 11 i 12.

2.- BENET, Rafael. *Viladomat.* Editorial Iberia, S.A. Barcelona, 1947; p. 7.

ESTUDIS

En una escriptura estesa pel notari mataroní Joan Cortés el dia 23 de març de 1586, hi trobem transcrites fidelment les inscripcions de dues de les ares del temple romà d'Iluro. Molt probablement com diu Marià Ribas i Bertran, van ésser descobertes a Santa Maria quan les obres de construcció de set noves capelles, autoritzades l'any 1579 pel bisbe de Barcelona.

Es tracta del document escrit més antic que registra restes arqueològiques d'Iluro i, per tant, el notari Joan Cortés, i els dos testimonis, Antoni Alexandre, sastre, i Francesc Thomàs, abaixador, serien també els primers arqueòlegs coneguts a Mataró, en l'època del Renaixement.

UN DOCUMENT NOTARIAL HISTÒRIC

Dies endarrera, quan menys m'ho esperava, vaig rebre la grata visita de l'amic Rafael Soler, qui venia a sol·licitar-me una col.laboració especial per al número 50 dels *FULLS* del Museu Arxiu de Santa Maria. I em va proposar un tema del qual sols en tenia una llunyana referència, però que mai no havia tractat.

Obrí un gros sobre blanc i va treure del seu interior les fotocòpies d'unes pàgines d'un manuscrit notarial del segle XVI que indicaven el tema que havia de ser estudiat.

De fet, va trobar-me en un d'aquells moments en què havia pres el determini de no escriure més articles sobre temes d'història o d'arqueologia, pensant que era la gent jove la que havia de fer-ho, ja que, afortunadament, a la nostra ciutat n'hi ha molta i amb gran capacitat.

Per això, d'entrada, l'encàrrec no em va plaure gaire. Però en mirar novament les pàgines de l'antic manuscrit de seguida va créixer el meu interès i em vaig posar a treballar-lo.

De moment em va preocupar la lectura dificultosa de la lletra escrita. Però posant-hi més atenció vaig concentrar-me a l'extrem de la primera pàgina, on, amb tota claredat, estan transcrites les inscripcions de dues de les ares romanes d'Iluro, una dedicada a Silvà i l'altre a Juno.

Les transcripcions, va fer-les el notari de Mataró Joan Cortès, i l'escriptura és datada el 23 de març de l'any 1586 (1).

Hem d'agrair a l'amic Joaquim Aguilar el descobriment afortunat de l'escriptura, històricament molt interessant, ja que es tracta del document escrit més antic que registra restes arqueològiques d'Iluro.

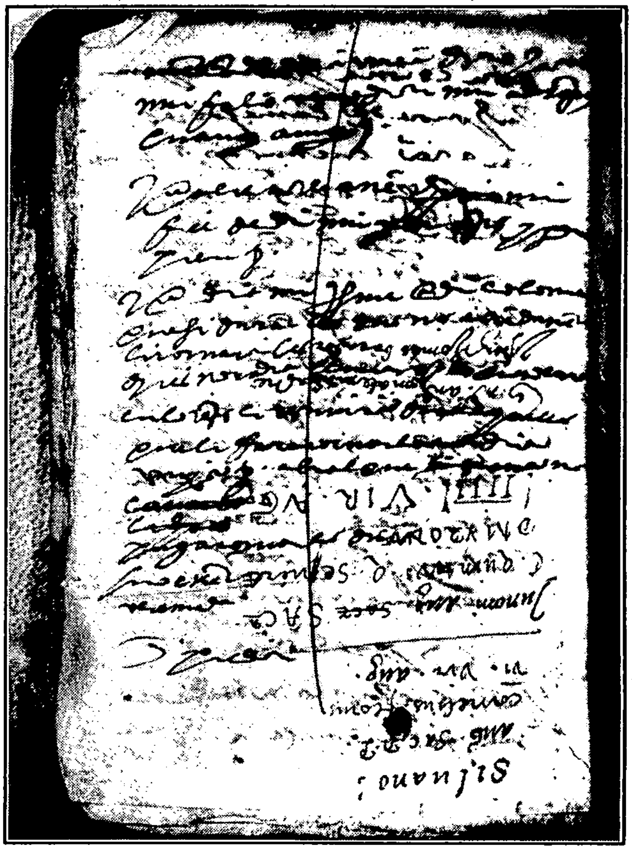

Full del manual del notari mataroní Joan Cortès amb l'anotació de la transcripció de les inscripcions de les ares.

Tot i amb això, lamentablement, el notari ens dóna la notícia sense cap mena d'explicació, com un encís que s'esfuma com boira fugissera; però, malgrat el silenci del notari, per la nostra part intentarem de suplir tot allò que no diu, explicant el que sabem o, almenys, allò que pensem saber.

Les dues ares formaven part del conjunt que el Col·legi de Sexvirs Augustals d'Iluro va dedicar a divinitats paganes. La consagrada a Silvà és referida a una divinitat de temperament dolent, d'esperit agrest, déu de les selves i dels pastors; era representat amb banyes i peus de cabra, de manera semblant a Faune. L'altra ara és dedicada a l'augusta Juno, tinguda per regina dels cels i dels déus, deessa del matrimoni i guiadora de les núvies, esposa de Júpiter i mare de Minerva; Juno era una divinitat d'origen grec, transportada a Roma.

Inscripció de l'ara consagrada a Silvà.
Dibuix de Marià Ribas i Bertran.

Per explicar allò que el notari deixa de dir haurem de fer unes deduccions purament personals. I haurem de traslladar-nos a l'any 1579, quan el bisbe de Barcelona autoritzà la construcció de set noves capelles al temple parroquial de Santa Maria. Les obres deurien produir un gran enrenou d'alguns anys de durada, amuntegant i descobrint quantioses desferres i restes de construccions anteriors, àdhuc d'època romana, i ben probablement entre elles les esmentades ares, enmig de paviments d'*opus signinum*, pedres treballades i sillars de marbre blanc. Lluís Ferrer i Clariana, en la seva obra dedicada a Santa Maria, esmenta que al damunt de la volta del baptisteri i en els murs de la part interior del campanar són visibles fragments de paviment *opus signinum* i de marbre blanc (2).

Cal pensar que al segle XVI es tenia un gran desconeixement de la ciutat romana, ja que els primers estudis històrics no començaren a aparèixer fins passades dues centúries. Per això la descoberta de les ares devia ser una troballa excepcional, mai no vista pels operaris que realitzaven les obres, ni pels mestres d'obres que les dirigien. I és ben possible que davant d'unes inscripcions que no sabien interpretar, portats per una gran curiositat, decidissin de recórrer al notari, persona il·lustrada en tota mena de quefers ciutadans.

Ens l'imaginem personat al lloc de la troballa, amb el seu llibre manual a les mans, meditant la cosa, sense trobar cap mena d'orientació per entrar en la realitat històrica d'una antiga ciutat encara en una foscor tenebrosa.

Amb bona voluntat captà l'escriptura de les ares i la va transcriure amb tota exactitud a l'extrem d'un full blanc del seu manual, escrivint de cap per avall per no malmetre tota la pàgina. Probablement per no tenir nocions d'arqueologia i per sortir del pas airosament, va registrar oficialment les inscripcions al llibre notarial sense poder, o saber, escriure res més, anotant però el nom de dos testimonis, Antoni Alexandre, sastre, i Francesc Thomàs, abaixador.

Tota aquesta temàtica ens obliga a precisar però que en el terreny arqueològic no sempre es poden donar explicacions concretes, i que sovint cal recórrer a hipòtesis o suposicions.

Però el notari no va anotar, va silenciar, la circumstància, no diré històrica, de la troballa, allò que va presenciar o que li van contar els operaris descobridors. I podia haver-ho fet.

Divagacions a part, volem fer constar la importància estricta del document notarial, avui extret de l'arxiu on es conserva. És important perquè comença la història escrita de la ciutat romana d'Iluro.

Inscripció de l'ara consagrada a Juno.
Dibuix de Marià Ribas i Bertran.

Tot i amb això és només un petit raig de llum en aquesta història, encara molt confosa.

El notari que ens ha donat la notícia molt probablement no va rebre cap compensació econòmica per la transcripció, però, molt previsor, encara pogué aprofitar la mateixa pàgina del seu llibre manual, només utilitzada en un extrem, per anotar en la part blanca una altra escriptura, ben segur que remunerada. Nosaltres, sobre aquesta compensació, hi afegim un sincer agraïment.

I a continuació volem parlar de la història relacionada amb el temple pagà d'Iluro i les ares.

Interessa de començar entrant amb unes notes històriques, escassament conegudes, que deixà escrites el jove historiador mataroní Joan Cabanyes i Prat, publicades poc temps després de la seva defunció. Només ens referirem però a les notícies relacionades amb el tema.

La primera és de l'any 1861, quan es construí la façana del temple parroquial de Santa Maria. Demolida la façana vella, en profunditzar el terreny per fer els fonaments de la nova, es trobaren bases i diversos trossos de columnes romanes. Alguna d'aquestes columnes seria més gran que les descobertes l'any 1900 en consolidar la base del campanar, on es localitzà un tros de fust i la base d'una mateixa columna. Aquests descobriments s'atribuïren al temple romà que havia existit al mateix lloc de l'actual església de Santa Maria, segons van creure.

Aquestes troballes coincideixen amb les efectuades durant la construcció de la capella del Sagrament de Santa Maria. Consistien en grans massissos de pedra de factura romana que, considerats de poc valor, varen ésser utilitzats en la refonamentació del campanar (3).

Interessa també de fer present diverses troballes arqueològiques i unes breus referències sobre el temple romà, de les quals vàrem donar compte ja fa més de seixanta anys (4). Detingudes observacions en els contraforts exteriors de la gran nau del temple parroquial, en els quals, per no estar arrebossats, l'obra és visible, permeten de veure trossos de paviment *opus signinum*, alguns carreus d'època romana i trossos de tègules introduïts enmig de la paret de pedra; es creu que procedeixen del temple romà. A continuació s'esmenten diverses troballes romanes de la mateixa procedència, algunes de les quals poden coincidir amb les anotades per Joan Cabanyes.

A més del que queda dit, es poden afegir diversos descobriments més recents que confirmen l'emplaçament del temple romà al lloc on existeix actualment la basílica de Santa Maria. Ho seria la necròpoli cristiana estesa a l'exterior del temple quan aquest deixà d'ésser pagà. També en una prospecció de cert volum iniciada en el presbiteri, a bastant profunditat, fou descobert un fonament de gran espessor, seguit en una longitud superior als tres metres, que continuava en tots dos extrems; era envoltat de material romà d'època pagana barrejat amb material d'època cristiana, i va ésser considerat com a fonament del primitiu temple romà.

Malauradament ens obligaren a suspendre la prospecció, deixant ben mal parada la investigació arqueològica d'un tema de gran transcendència, però així ho disposaren els que manaven.

En general els municipis romans tenien una corporació, o col·legi, de sis sacerdots augustals, que eren els encarregats del culte imperial. Quan un d'aquests sacerdots havia complert el temps

d'exercici adquiria el títol de sexvirat i entrava a formar part d'un ordre especial. Els col·legis de sexvirs augustals eren un cos sacerdotal creat per Tiberi que cuidava de les ares dedicades a tributar honors divins al primer emperador i honorar les divinitats paganes. Iluro tenia col·legi de sexvirs augustals.

Respecte a les ares, les primeres notícies que en tenim després de la donada pel notari Joan Cortés són del segle XVII. L'historiador Jeroni Pujades i el bisbe Pere de Marca diuen que les ares de Silvà i de Juno, junt amb una altra dedicada a Mercuri, eren aleshores al fossar parroquial de Santa Maria. Més tard Francisco de Zamora, l'any 1786, va trobar-ne quatre al mateix fossar, les tres esmentades i la dedicada al Bon Succés. També coneixem que l'ara de Juno va estar empotrada molts anys al costat del retaule de sant Nicolau, a Santa Maria, situat fins al 1936 al costat del Portal Xic, en el lloc on hi ha avui la porta de la Sagristia. Baltasar Pi explica també que, a la primera meitat del segle XVIII, l'ara de Silvà era col·locada sobre una font existent al fossar de Santa Maria. Amb poc o gens de respecte les ares dedicades a Silvà, Juno i Bon Succés estigueren durant molts anys empotrades a la façana de la Casa de la Ciutat. Totes les ares són avui al Museu Comarcal del Maresme.

Tant del temple romà com de les ares, en vàrem parlar l'any 1934 al llibre *Origen i fets històrics de Mataró* (5). Més recentment també va parlar de les ares el bon amic Manuel Salicrú (6).

Fins aquí he procurat serenament d'assumir el compromís de desvetllar el misteri d'una notícia, assistint mentalment com a discret espectador a la troballa de les ares, suposant que es produí quan la construcció de les ja esmentades set noves capelles a Santa Maria, autoritzades pel bisbe de Barcelona l'any 1579. La coincidència dels anys de les obres amb l'any del document notarial fa pensar que la troballa arqueològica es produí en aquell moment, creença que puc reforçar amb els posteriors descobriments i altres coses viscudes en la plenitud de la meva vida de jove, escrites en diverses publicacions.

Marià Ribas i Bertran

NOTES.

1.- Arxiu de la Corona d'Aragó. Secció Protocols Notarials de Mataró, sèrie 126. Notari Joan Cortès. Data 23 de març de 1586.

2.- FERRER i CLARIANA, Lluís. *Santa Maria de Mataró*, Volum I, p. 59-60.

3.- CABANYES i PRAT, Francesc. *Datos històrics referents al temple de Santa Maria de Mataró recopilats per Joan Cabanyes i Prat* a *La Veu del Circol*. Mataró, 1 de febrer de 1915.

4.- RIBAS i BERTRAN, Marià. *El temple romà d'Iluro*. A *La Paraula Cristiana*, número 72, 1930.

5.- RIBAS i BERTRAN, Marià. *Origen i fets històrics de Mataró*. Mataró, Impremta Minerva, 1934.

6.- SALICRÚ i PUIG, Manuel. *El memorial del Rector Folquer*. A *Quaderns de Prehistòria i Arqueologia del Maresme*. Núm. 4, gener-juny 1978.

A partir de la nova documentació aportada per l'investigador Joaquim Aguilar i Vallès, Mn. Josep Colomer i Busquets, prevere, rector de la parròquia de Santa Maria de Mataró, introdueix les dades de la construcció de l'església gòtica de Santa Maria i de la seva consagració.

ACTA DE LA CONSAGRACIÓ DE L'ESGLÉSIA GÒTICA DE SANTA MARIA DE MATARÓ, DIUMENGE 28 D'OCTUBRE DE 1526.

INTRODUCCIÓ.

Vull, en primer lloc, manifestar l'agraïment a l'amic Joaquim Aguilar i Vallès, incansable recercador dels nostres fons històrics, per l'aportació dels documents que es presenten en aquest escrit. Per ells no únicament arribem a conèixer la data de la consagració del temple, llargament cercada pels historiadors de la parròquia, sinó també a tenir notícia de l'enderrocament de la primitiva església romànica i de la construcció de l'església gòtica.

Totes les notícies, en efecte, que ens havien arribat fins ara, ens parlaven del fet de la consagració del temple, però cap donava la data concreta. La tradició parroquial feia suposar que la consagració degué esdevenir en el darrer diumenge d'octubre. Ferrer i Clariana afina quan diu: *la consagració de l'església segurament fou feta conjuntament amb l'altar entre 1533 i 1537.* (1)

En diverses ocasions, havia aparegut l'interès tant per conèixer la validesa de la consagració, després que el temple s'hagués ampliat i transformat a partir de les obres dels segles XVII i XVIII, com per saber-ne la data. Responent a les *preces* del rector Dr. Castellà, la Sagrada Congregració de Rites, el 16 de gener de 1886, manifestà que l'església *es podia considerar consagrada* i que es podia *continuar resant de la consagració com venia fent-se* (2).

La consagració d'un temple no és només la seva *acta de naixement*, sinó que té un valor religiós i pastoral que la litúrgia celebra. El temple, casa de Déu i de l'Església, és casa d'oració, i, a més, símbol del Crist i de la seva Església, manifesta la dignitat del cristià i és imatge de la Jerusalem celestial.

La celebració de la Consagració o Dedicació del nostre temple ha passat vicissituds diverses segons els temps. Quan Santa Maria tenia una comunitat de preveres i aquests havien de resar l'ofici de la Dedicació, la festa se celebrava, i això durant molts anys, el darrer diumenge d'octubre, tal com consta en l'*Appendix* de l'*Ordo* de la diòcesi, propi de la parròquia de Santa Maria, compost pel mestre de cerimònies de la catedral de Barcelona. En el Museu Arxiu es guarden els *Appendix* de quasi tots els anys, des de 1788 a 1948.

A partir de 1914, probablement degut a la reforma litúrgica del papa Pius X, la festa de la Dedicació passà a celebrar-se, segons el mateix *Appendix* o *Suplementum pro civitate mataronensi*, el dia 25 del mateix mes, dia indicat per les rúbriques per a commemorar la consagració en les esglésies de les quals se n'ignora la data exacta.

El 1981 un grup de matrimonis de la parròquia, que en aquell any commemoraven les seves

noces d'Or o d'Argent, decidiren de celebrar comunitàriament el seu aniversari, i a proposta del rector Mn. Francesc Pou acceptaren de fer-ho el 25 d'octubre, dia de la Dedicació, en aquell any, quart diumenge. Aquella iniciativa, que ha tingut continuïtat fins al dia d'avui, ha contribuït a revaloritzar a la nostra parròquia la celebració de la Consagració del temple, ja que, precisament, l'ordenació actual de la litúrgia permet de celebrar en diumenge les festes pròpies que s'escauen entre setmana, per a un major profit espiritual del poble cristià. Actualment se celebra l'aniversari de la Consagració conjuntament amb el jubileu matrimonial.

Conèixer, doncs, la data de l'esdeveniment, és ben important no només per la història de la parròquia, sinó també per la seva acció pastoral.

APPENDIX
CALENDARII DIOECES BARCIN.
ET ORDO RECITANDI,
AC CELEBRANDI JUXTA
Rubríc. Breviar., & Missalis Romani Pro Ecclesia Parrochiali B. Mariæ sub titulo Purificationis Civitatis Mataron.
CUM LICENTIA
Illuſtrissimi, & Reverendissimi D. D. Gavini Valladares, & Mesia Barcinon. Epiſcopi Regiq. Consiliarii, &c.
Pro anno Domini Bisextili 1788.

Matarone Excudebat Joannes Abadal.

Portada de l'*Appendix* a l'*Ordo* de la diòcesi de Barcelona, propi de la parròquia de Santa Maria de Mataró.
Any 1788. Imprès per Joan Abadde. MASMM

ELS DOCUMENTS.

Un procés de construcció.

Una sèrie de documents que apareixen amb anterioritat a l'Acta de Consagració de l'església, vénen a manifestar que aquesta es va celebrar al terme del procés de construcció del temple gòtic.

En una deliberació del Consell de la Universitat de Mataró, essent batlle Salvador Jofre, de data 13 d'abril de 1488, hi podem llegir: *...és stat conclòs e determinat que sien elegidas persones per fer vintè o quorantè o tayll la quantitat del qual vintè o quarantè o tayll percehirà no puxe servir a neguns cosos sinó tant solament per la obre de la sglésia de la dita vila de Matheró* ***la qual stà en molt grandíssim perill...*** (3)

El notari Joan Robert, en data 16 d'octubre de 1514, deixa constància de la venda d'un censal: *In Dei nomine noverint universi quod nos Petrus Joffre sutor Joannes Fornells et Joannes Petrus Palau hostalerios ville de Materone pro solvenda illa petitem quantitate quam opera dicte ecclesie debet et que tenetur dare et soluere vobis Joannis Poncgem parrochie beate Marie de Materone ratione certe sume de calcs quam nos et alii operarii recipimus et receperint a vobis* ***per opera reparatione et edificatione dicte ecclesie*** *ultra alia petitem quantitatem...* (4)

En data 31 de juliol de 1517, trobem aquesta decisió de la Batllia: *Ara hoyats que us fan a saber a tothom generalment de part del honorable en Gaspar Masgrós balle de la vila e terme de Mataró per la Magestat del Senyor Rey e a instància e requesta dels venerables jurats e obre[r]s de la sglésia de la Verge Maria de Mataró e pròmens de conçell volent prevenir als abusos ques fan per aquells que són manats a la obra de la sglésia e per tirar les cantons e altres coses necessàries a dita obra de la dita sglésia de Mataró que moltes vegades noy volen anar lo que és en prejudici de la dita obra de la dita sglèsia per sò instams e requerims los dits jurats pròmens de concell e obre[r]s de dita sglésia que qualsevulla persona que serà manada per los obre[r]s o desenes de dita sglésia que hagen anar o trametre homes o donar un home o bous o altals bestiars sien menester per causa de dita obra que aquells que* ***seran ma-***

nats hagen anar e fer sò que los serà manat sots pena de X sous *guonyanlo sò és la meytat a la dita obra e laltre meitat al dit honorable balle per quiscú e quiscuna vegade serà fet lo contrari e guart si guardar hi ha.* (5)

Del notari Joan Robert, i amb data 23 maig de 1519, tenim el document següent: *Ego Petrus Solut magister domorum de Orlens confiteor et recognosco vobis Sabestiano Vilardell fabro Bartholomeo Arnau pagensi minori dierum Petro Joffre operarios anny presentis opere sglesie beate Marie de Materone quod dedistis et soluistis mihi bene et plenarie omni voluntati mee quinquaginta septem libras barcinonenses ad complementum omnium et singularum petitem quantitatum mihi debitorum ratione quorum jornalium meorum et famulorum sive mossos per me et ipsos factorum in opera dicte ecclesie usque in presentem diem...* (6)

Es manifesta tot un procés.

Una església en *grandíssim perill* (1488). Una *obra de l'església*, exclusivament per la qual el Consell de la Universitat de la vila decideix de recaptar diners del poble mitjançant impostos, fent *vintè o quaranté o tayll* (1488). Compra de calç per a l'obra de reparació i edificació de l'església (1514).

Una església de la qual cal *tirar les cantons e altres coses necessàries* (1517).

Més encara, s'arriben a posar penes als qui s'escapoleixen de participar-hi. Ja fos perquè l'obra durava des de feia molt de temps, almenys des de 1488, ja pel refús natural de les coses manades, o per la resistència que en molts solen desvetllar les coses de la religió.

Hi participa un mestre francès, que deu tenir anomenada, Pere Absolut. Pere Solut o Absolut, mestre d'obres d'Orleans, al regne de França, és conegut per haver contractat l'església de Sant Julià d'Argentona, de gòtic tardà, l'any 1514 (7).

També apareix un altre mestre d'obres francès, *an Marsal, lapiside*, és a dir, picapedrer, que l'any 1517 els obrers de la parròquia reconeixen tenir amb ell un deute pendent (8).

Considero que els documents aportats ens expliquen l'enderrocament de l'església romànica i la construcció de l'església gòtica. Així, la vila de Mataró, després d'alliberar-se del jou feudal l'any 1480, emprendria com una de les primeres, potser la primera gran obra, la renovació, realment una nova construcció, del seu temple, en l'estil de l'època, el gòtic. Tanmateix es conserva una petita part de l'església romànica, com encara avui es pot comprovar, a la base del campanar. Així, en la visita pastoral de 1574, el visitador ordenà que es col.loqués *el Sepulcre* en la capella que hi havia en la planta de la torre del campanar, que era coneguda com *Santa Maria antiga.* (9)

L'ACTA DE CONSAGRACIÓ.

El dia 11 d'abril de 1679, el notari Salvador Saurí dóna fe que, en temps del rector Antoni Partella, a fi d'engrandir l'església, s'enderrocà

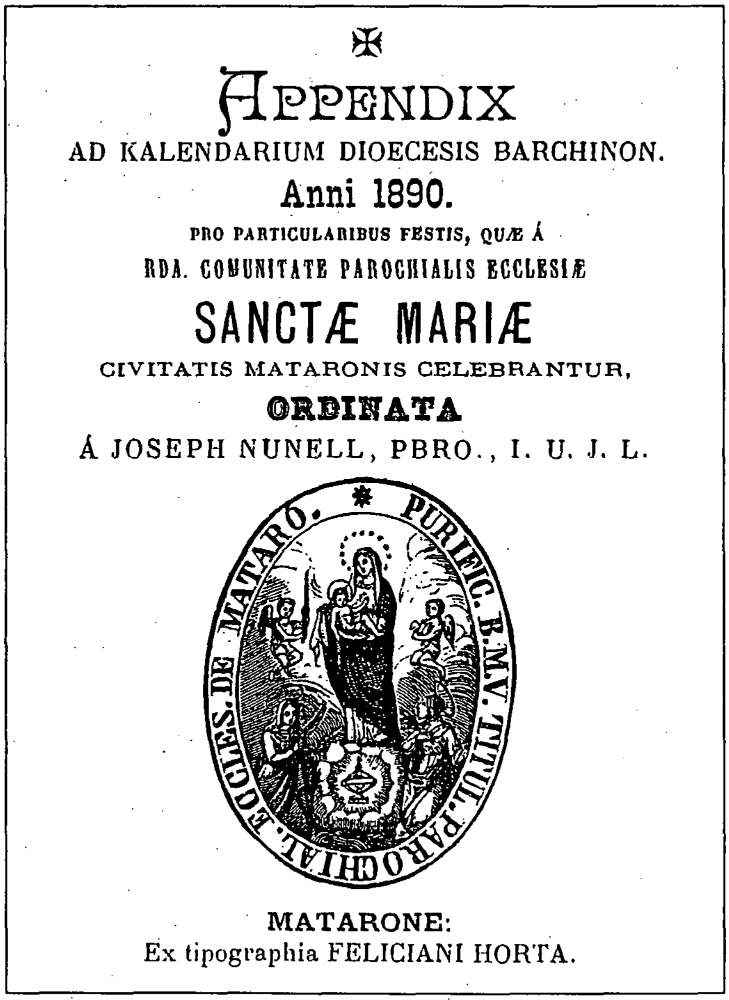
APPENDIX
AD KALENDARIUM DIOECESIS BARCHINON.
Anni 1890.
PRO PARTICULARIBUS FESTIS, QUÆ Á
RDA. COMMUNITATE PAROCHIALIS ECCLESIÆ
SANCTÆ MARIÆ
CIVITATIS MATARONIS CELEBRANTUR,
ORDINATA
Á JOSEPH NUNELL, PBRO., I. U. J. L.

MATARONE:
Ex tipographia FELICIANI HORTA.

Portada de l'*Appendix* a l'*Ordo* o calendari de la diòcesi de Barcelona, propi de la parròquia de Santa Maria de Mataró. Any 1890. Impres per Felicià Horta. MASMM

Dom. 3. poſt Epiph. tant.
E 26 Dom. 24. poſt Pentec 5. Octobr. 4. in Menſe./Dedicat. Eccles. Parochialis S. Mariæ, ſub Titulo Purificationis, Civit. Mataron. dup. 1. cl. cum. octa. Omn. de comm. Dedicat. Eccles. 1.

Anotació de la dedicació de l'església de Santa Maria de Mataró a l'*Appendix* de l'any 1788. MASMM.

l'altar major, i que en l'ara del qual es trobà el document, en el qual es relata la consagració de l'església:

Die undecima mensis aprilis anno a Nativitate Domini millesimo sexcentesimo septuagesimo nono in villa mataronis diocesis Barcinone.

Presente et ad huc vocato et riquisito me Salvatore Sauri auctoritate regia notario publico villae mataronis diocessis barcinone infrascripto regente notariam et scribaniam publicas dictae villae Mataronis pro domino utili earundem et presentibus etiam Magnificis Josepho Palau Martino Tarasco civibus honoratis Barcinone in dicta villa Mataronis populatis et honorabilis Joanne Doria majore dierum negotiatore dictae villae Mataronis et aliis quam plurimis pro testibus ad infrascripta vocatis et assumptis constituti perçonaliter Adm. Smo. Reverendus Anthonius Partella dicto die presbiter rector ecclesiae parrochialis dictae villae Mataronis et Magnifici Franciscus Modolell et Cathala Anthonius Reniu et Thomas Spa anno presenti et currenti jurati dictae villae Mataronis ante altare capellae Sancte Anne dictae ecclesiae parrochialis villae Mataronis dicti Adm. Smo. Reverendus Rector et magnifici Jurati coram testibus supradictis requisiverunt me dictum et infrascriptum notarium quatenus confierem instrumentum de verbis que per dictum Adm. Smo. Reverendum Rectorem pro se ipso et dictis magnificis juratis de ipsorum acordio et voluntate profferebantur que diem ab ore dictus Adm. Smo. Reverendi Rectoris proferebantur fuerunt perme dictum et infrascriptum notarium continuata in huius modus videlisset en notari ***continuan y llevan acte com anantse continuant ara novament la fàbrica y constructió de la obra nova que se va fahent per ampliar y allergar la Iglésia Parrochial de la present vila y ferla bastant y sufficient per poder los stants y habitants anants y vinents en dita vila comodament estar en dita Iglésia per fer en ella les degudes orations ohir les celebracions dels divinals officis y cumplir els preceptes de la divina lleÿ en la qual obra se havia sessat per convenientias y utilitat de la matexa obra nova ja feta y haventse per continuar aquella segons la traça per dita obra donada primerament desfer lo retaule major de dita Iglésia se es anat prosseguint en desfer aquell y desprès de desfetes ja totas las cosas eminents de dit altar anant tambe desfent la mesa de dit altar aprés de treta la dita ara de aquell que és una pedra gran que té tota la mesa de dit altar sota aquella en un cóncavo de pedras picades a lo que se pot judicar pedras de Monjuich se ha trobat una capseta rodona de fusta y uberta aquella primerament se ha trobat un drap de llinet blanch lligat en creu molt prim de fil blau com si fos seda y desplegat dit drap blanch se ha trobat dins ell un pregaminet xich plegat en quadro ab sinch crehuetas manu scritas sobre en lo mateix pregaminet y desplegat aquell se han trobat onse rallas manu scritas en lo matex pregaminet que són del thenor seguent:***

> **«Mo.Do.XXVIo. die dominica festo sanctorum apostolorum Sÿmonis et Judae XXVIIIo. mensis octobris. Ego Magister Johannes Mÿralles Archiepiscopus Thesalonuensis canonicus et sacre sanctae ecclesiae Urgellensis consecravi ecclesiam et altare hoc in honorem beatae Virginis Mariae et reliquias capillorum Sanctae Mariae Magdalenae in eo inclusi singulis Xpo. fidelibus hodie unum annum et in die anniversario consecrationis huiusmodi ipsam visitantibus octuaginta dies de vera indulgentia in forma ecclesiae consueta concedens».**

E aprés en dita capsa se ha trobat un paperet blanch plegat y lligat també en creu ab la matexa spècie de fil sobre dita y ubert aquell se ha trobat dins ell altre plech de tafetà negre y desplegat aquell se han trobats y vistos tres grans o grums que se ignora que cosa és y també si ha trobat un paperet plegat per llarch ab una inscriptió que diu: *«Capilli Sanctae Mariae Magdalenae»,* ***y ubert lo dit paperet se ha trobat un tafetanet carmesí y ubert dit tafetanet carmesí se ha trobat y vist dins dell alguns trossets de cabells rossos*** *de quibus omnibus et singulis supradictis instantibus et requeientibus supradictis Adm. Smo. Reverendo Rectore et Magnificis Juratis predictis fuit per me dictum et infrascriptum notario presens instrumentum receptum die et anno supradictis coram testibus supradictis.* (10)

Ara coneixem, per un text del segle XVII, del temps de l'ampliació de l'església, la data tant de temps recercada; la consagració va ser el diumenge 28 d'octubre de 1526.

Tenia raó, doncs, la tradició de la parròquia que celebrava la Dedicació el darrer diumenge d'octubre. Justament, el dia 28 d'octubre de l'any 1526 s'esqueia en quart i últim diumenge.

A més constatem que la consagració de Santa Maria va relacionada, som en època d'una forta veneració popular dels sants, amb dos sants de molta incidència en la devoció dels mataronins. Sant Simó, zelota coratjós primer i després apòstol del Senyor, invocat com a protector contra els atacs de la pirateria i de tota mena de mals que puguin sobrevenir-nos, com tempestats, feridura, invalidesa o tribulacions, com expressen els *Goigs* de l'ermita de sant Simó, de principis de s. XVIII, i, santa Magdalena, titular de la capella de l'Hospital de la vila, a qui el Senyor li havia guarit l'ànima, i que de la seva intercessió se n'esperaria el guariment dels cossos.

Unes darreres dades, ja conegudes, manifesten com es completà l'obra del temple gòtic. Ferrer i Clariana ens reporta notícies del 24 de febrer de 1533, segons les quals es demana que es decori el retaule que *ha molt temps ... és fet e stà sens pintar*... i que es compri un orgue, *así no estige així la església tant de temps sense ornaments*... I el 9 de novembre de 1537, Pere Nunyes estén un rebut per diners rebuts per la *decoració del retaula dedicat a la Verge Maria*... (11).

Hem contemplat, doncs, un procés sencer. L'aterrament de l'església romànica, la construcció del temple gòtic, la consagració de l'església i de l'altar, i l'ornament del temple amb retaule i orgue. Considerem que s'ha aclarit una pàgina cabdal de la història d'aquesta parròquia.

Josep Colomer i Busquets, prev.
Rector de Santa Maria de Mataró

NOTES.

1.- FERRER i CLARIANA, Lluís. *Santa Maria de Mataró. La parròquia, el temple*. Volum I, pp. 57-58.

2.- FERRER i CLARIANA, Lluís. *Santa Maria de Mataró. La parròquia, el temple*. Volum II, pp. 189-192.

3.- Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA). Secció Protocols Notarials de Mataró. Sèrie C.Oa.

4.- ACA. Protocols Notarials de Mataró, sèrie 27.

5.- ACA. Protocols Notarials de Mataró, sèrie B.15.

6.- ACA. Protocols Notarials de Mataró, sèrie 28 (101 r).

7.- MADURELL, Josep M. *L'art antic al Maresme*, pp. 38-40.

8.- ACA. Protocols Notarials de Mataró, sèrie B.15.

9.- FERRER i CLARIANA, Lluís. *Santa Maria de Mataró. La parròquia, el temple*. Vol. I, p. 59.

10.- ACA. Protocols Notarials de Mataró. sèrie 1181.

11.- FERRER i CLARIANA, Lluís. *Santa Maria de Mataró. La parròquia, el temple*. Volum I, p. 56-57.

La documentació de l'obra d'Antoni Riera, fuster, pare d'Antoni Riera, escultor de Mataró, autor del retaule del Roser de Santa Maria, permet de seguir els inicis del taller dels Riera, actiu a Mataró, almenys fins a la tercera generació, durant la segona meitat del segle XVII i inicis del segle XVIII.

A l'època, conseqüència evident de l'important dinamisme econòmic i demogràfic, a Mataró existiren també altres tallers, el dels Vendrell, el dels Fornés, el dels Llobet. I ja entrat el segle XVIII, els de Joan Vila, Salvador Camps, Antoni Mascort, Jaume Figaró, Joan Pujadas, Francesc Tor, Salvador Berenguer, Pere Llobet, Gabriel Xiralt, Antoni Cabot i Dídac Serra entre d'altres.

ANTONI RIERA (1610-1676), UN CONSTRUCTOR DE RETAULES DESCONEGUT

EL TALLER DELS RIERA.

Fins ara l'únic que sabíem d'aquest Antoni Riera és que era fuster i pare d'Antoni Riera, escultor, personalitat ben coneguda i estudiada, valorat principalment pel seu magnífic retaule del Roser conservat a la Basílica de Santa Maria de Mataró (1); aquest retaule el construí, amb la col·laboració, als seus inicis, de Lluís Bonifaci, i fou acabat pel fill Marià Riera, continuador del taller en la tercera generació (2).

Lluís Bonifaci residí un temps a Mataró; consta el seu examen per entrar a la Confraria dels fusters de Sant Joan i la inscripció d'un fill seu, batejat a Santa Maria (3).

El primer d'aquesta nissaga d'escultors Riera, nasqué a Dosrius i fou batejat a la parròquia de Sant Iscle i Santa Victòria el dia 9 de març de 1610; era fill d'Antoni Joan Riera, pagès i de Maria Anna (4).

El registre del casament d'Antoni Riera, el 16 d'agost de 1634, ens el presenta com a fuster; com a testimoni del casament consta l'escultor mataroní Jaume Vendrell; beneí el matrimoni amb permís del rector, el reverend Joan Vendrell, germà de l'escultor (5). Aquesta relació familiar ens fa pensar que Riera devia fer l'aprenentatge amb els Vendrell, dels quals coneixem una extensa obra.

Antoni Riera s'examinà per entrar a la Confraria de Sant Joan, establerta a la parròquia de Santa Maria de Mataró, com a mestre fuster, el dia 24 de setembre de 1634. Aquesta confraria tenia el privilegi reial de donar el mestratge i els seus administradors seleccionaren com a examinadors l'esmentat mestre Jaume Vendrell i el mestre Pere Morera, *fusters i confrares de dita confraria.*

Aquests mestres declaren que: *han examinat la persona de Antoni Riera, practicant de dit offici de fuster, natural de la parròquia de Sanct Iscle y Sancta Victòria de Dosrius, bisbat de Barcelona, fentli diverses preguntes de coses tocant a dit offici de fuster, e aprés de fetes dites preguntes y hoydes les respostes a dites preguntes fetes per dit Antoni Riera, dits examinadors mitjançant lo jurament devall scrit, ha fet relatió a dits administradors allí presents, que han trobat hàbil, idòneo y sufficient a dit Antoni Riera, per a exercir y fer dit offici de fuster e axí ohida dita relatió, encontinent dits administradors han fet y creat mestre de dit offici de fuster a dit Antoni Riera, donantli facultat y potestat de poder treballar y fer treballar de dit offici en la present Vila de Mataró y son terme, del modo y manera que los demés mestres examinats y confrares de dita confraria, acostumen treballar en dita vila y son terme, volent que gaudesca de tots los privilegis e inmunitats de dita confraria...* (6)

Encara que d'Antoni Riera no tenim documentada cap obra seva fins a l'any 1662 (el retaule de sant Joan de Sant Andreu de Llavaneres) (7) hem d'esmentar que l'any 1647 ja va contractar un aprenent, fill de Pau Rosell de Cardedeu (8) i l'any 1661

un fill de Pau Auger de Granollers (9). Més endavant, juntament amb el fill Antoni Riera, contracten com a aprenent un fill de Quirze Coma de Pineda (10); aquests contractes ens demostren que el taller d'Antoni Riera era ben conegut fora de Mataró.

L'any 1664 s'encarregà a *Antoni Riera y altre Antoni Riera son fill* el retaule de Nostra Sra. dels Ous per a l'esmentada església de Llavaneres (11). Per aquest contracte sabem que el fill ja havia treballat també en el retaule de Sant Joan, ajudant el seu pare.

Després de la construcció d'aquest segon retaule de Llavaneres, contractat pels Riera, pare i fill, no podem precisar si l'obra posterior del seu taller era de l'un o de l'altre o bé feta en col·laboració; els documents indiquen únicament Antoni Riera o *mestre Riera de Mataró.*

Entre els dos contractes, l'any 1663, Antoni Riera, fill, s'examinà de fuster junt amb Jaume Andreu i Salvador Camps, tots ells fills de mestres fusters (12). L'any següent Antoni Riera, fill, es casà amb Maria Fàbregas (13) i l'any 1665 nasqué el seu fill Marià, continuador del taller en la tercera generació (14).

Aquests dos contractes de Llavaneres, que transcrivim, ens han fet conèixer una obra de maduresa, fins ara en l'anonimat, d'Antoni Riera, el primer d'aquesta nissaga d'escultors i el primer treball del seu fill Antoni, col·laborant amb el pare.

Antoni Riera morí l'onze de novembre de 1676 a l'edat de 66 anys (15). S'havia presentat sempre, a la manera tradicional, com a fuster i així consta en el registre funerari, però el seu fill ja es titula escultor.

En aquells moments hi havia fortes discussions i lluites entre els fusters i els escultors, ja que aquests volien destacar el seu ofici com d'una categoria superior, intentant formar el seu col·legi. Trobem el nom d'Antoni Riera (fill) al costat dels Grau, Serra, Suñer, Llavina, Rovira, Tramulles, Trull, Bonifaci, Campillo, Santa Cruz i altres, dels quals desconeixem la seva obra, en el Reial Privilegi del rei Carles II, pel qual concedeix als escultors de Barcelona tenir la seva Confraria pròpia, amb l'advocació dels Sants Màrtirs.

Aquesta Confraria comprenia les persones que es dedicaven a les *Arts de Escultura, Architectura y Talla.* El Privilegi conté XVIII ordinacions en les quals es regula el nomenament dels *Cònsuls*; els temps d'aprenentatge (4 anys d'aprenent i 3 d'oficial); els exàmens (dues imatges *una vestida y altra desnuda*) amb dues preguntes referents a l'escultura i a l'arquitectura; la quota amb la corresponent rebaixa pels fills i gendres dels mestres i les condicions d'admissió al Col·legi. Aquest Privilegi fou promulgat a Madrid el 7 de novembre de 1680, signat *Yo el Rey* (Carles II) (16).

Tot i no acabar amb les disputes, el Privilegi significà una nova categoria professional per als escultors, que passaren de ser uns artesans a considerar-se artistes.

ELS RETAULES DE SANT ANDREU DE LLAVANERES.

Publiquem els dos contractes corresponents als retaules de sant Joan i de Nostra Sra. dels Ous de la parròquia de Sant Andreu de Llavaneres. Aquesta advocació, l'hem trobada únicament a Berga (17).

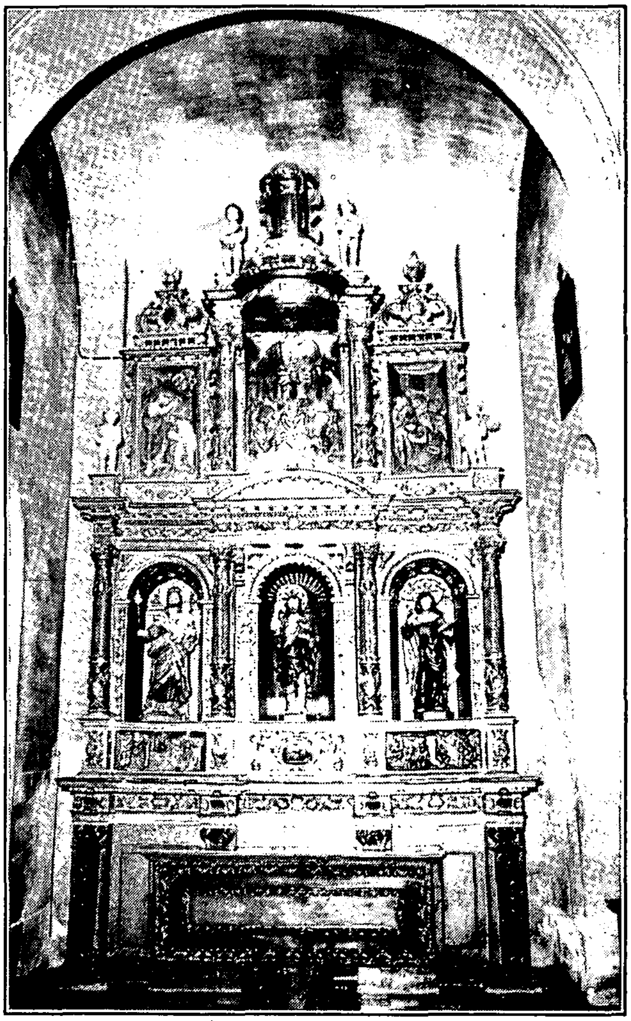

Retaule de sant Joan de l'església parroquial de Sant Andreu de Llavaneres. Obra d'Antoni Riera (1662). Fotografia Toni Canal.

Encara que foren construïts per a l'església vella, els traslladaren a la nova i s'han conservat a les dues primeres capelles del costat de l'Evangeli, on es col·locaren en inaugurar l'actual temple.

El retaule de sant Joan segueix amb la seva dedicació original, però el de santa Maria o de nostra Senyora dels Ous l'ha perduda, conservant-se la secundària de Sant Antoni de Pàdua. Consta que hi havia fundats en aquest altar els beneficis de Nostra Senyora i el del sant taumaturg. A la capella on fou col·locat el retaule ja hi havia un altar dedicat a Nostra Senyora, que en la Visita Pastoral de l'any 1602 és descrita així: *té al centre la imatge de la Verge Maria, de bulto, amb corones per la Mare i el Jesús, de plata daurades amb mantell de brocatell* (18).

El retaule de sant Joan fou contractat el 2 de febrer de 1662, autoritzat pel notari de Mataró Antoni Pau Simon, entre Antoni Riera, *fuster de la vila de Mataró* i els administradors de la Confraria de Sant Joan. Fou acordat que el retaule quedaria acabat el dia de sant Joan de l'any 1663.

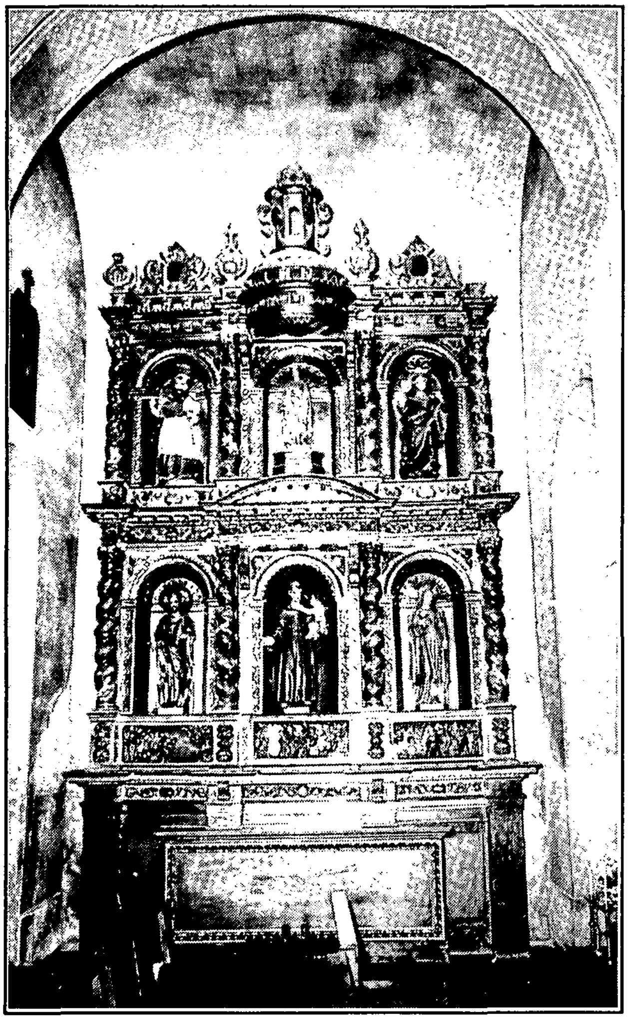

Retaule de Ntra. Sra. dels Ous de l'església parroquial de Sant Andreu de Llavaneres.
Obra d'Antoni Riera i Antoni Riera (fill) 1664.
Fotografia Toni Canal.

Aquest retaule és de la forma més primitiva dels retaules barrocs. Sobre un fons pla està format pel bancal i dos cossos o andanes; en el primer, tres imatges *rodones*, i en el cos superior tres relleus. Cinc columnes d'ordre compost emmarquen els relleus i les fornícules; són amb el fust amb estries helicoïdals, el terç inferior ornamentat i en les quatre del primer cos centra la ornamentació un cap d'angelet a cada columna.

Sobre les dues columnes laterals del primer cos, dos angelets nus porten una creu i a l'àtic n'hi ha dos més amb instruments musicals. A la part central de l'entaulament que separa els dos cossos hi ha un frontó corbat, com a dosser de la fornícula del titular. El retaule és coronat pel que en el segon contracte s'anomena *còpula y llanternó y rematos al costat.* Aquest coronament és igual al que hi havia en el retaule de sant Joan de Santa Maria de Mataró, obra de Jaume Vendrell.

Com a model del retaule de Sant Joan de Llavaneres, es posa el del sant Àngel Custodi *que està fet y posat en la Iglesia Parochial de Sta. Maria de la Vila de Mataró* adaptant-se però a les mides de la capella on s'havia de col·locar. D'aquest retaule del sant Àngel Custodi no s'ha conservat res; a la capella on estava situat, en el segle passat es construí el cambril per a la Mare de Déu, actualment destinat a la de Montserrat, però tenim la seva descripció en el contracte datat el 22 de maig de 1635 entre el fuster Jaume Vendrell i els administradors de la Confraria (19). Consta que hi havia una traça signada pel notari, però no sabem si era feta pel mateix mestre o per un altre. Vista la relació que tenia Antoni Riera amb els Vendrell, no ens ha d'estranyar que posi aquesta obra com a model ja que podia haver-hi treballat ell mateix. Aquest altar fou daurat l'any 1649 per Nicolau Urgellès (20).

Per al retaule de Sant Joan de Llavaneres, s'indica en el contracte que s'ha de fer la imatge de *St. Joan Baptista a la pastera del mig de la primera andana*; a un costat s'hi havia de col·locar la de sant Joan Evangelista i a l'altre *la figura del Sant que volrran dits administradors.* Actualment, al costat dret hi ha la imatge de sant Josep, moderna, i a l'esquerra la de santa Teresa que sembla ser original de l'època del retaule.

A la segona andana *los taulons han de ser a mig relleu*, al centre *el tauló de Nostra Senyora*, que és un bell retaule de la Mare de Déu de Mont-

serrat, amb les muntanyes i el monestir al fons, uns escolanets als peus i agenollades a cada costat les figures de sant Benet i santa Escolàstica.

Segons el contracte s'havien de fer els relleus de *los Metges a mà dreta y a la mà squerra una història conforme agradarà y volrran los administradors*, però veiem que els temes dels dos *taulons* són escenes referents a la vida del titular del retaule: el Baptisme de Jesús, a la dreta i el Degollament de sant Joan a l'esquerra.

En el bancal, a la manera de predel·la, al centre hi ha un plafó amb decoració vegetal, que recentment ha estat obert per col·locar-hi la fornícula amb el cap degollat de sant Joan. Aquest plafó, que al centre tenia entre la seva ornamentació una serra, sembla ser posterior a la construcció del retaule. A la dreta un relleu de Zacaries durant el seu servei al Temple, davant de l'arca de l'Aliança, amb l'àngel que li anuncia el naixement del seu fill sant Joan. Un relleu semblant és l'únic que s'ha salvat del retaule de sant Joan de Santa Maria de Mataró, obra de Jaume Vendrell. A l'esquerra del bancal, sota la imatge de santa Teresa, el relleu té per tema escenes de la vida de la santa.

Es fixà el preu del retaule en dues-centes lliures barceloneses i es va convenir el pagament en la següent forma: quinze lliures en l'acte de la signatura, seixanta lliures el dia de la Mare de Déu d'agost i altres seixanta lliures després d'haver assentat el retaule. La resta, seixanta lliures, *del dia present a dos anys i sis mesos pròxims vinents.*

El retaule fou daurat per Joan Urgellès, *pictor Villa Mataronis* l'any 1671, obra que costà duescentes seixanta cinc lliures, segons consta en el document en poder del notari Antoni Pau Simon de Mataró (21).

El segon contracte que publiquem es refereix al retaule de *Nostra Señora dels Ous en la Iglésia Parochial de St. Andreu de Llavaneras*. Aquest altar devia ser el que seguia en importància l'altar major, ja que l'encarreguen en nom de la parròquia el rector, Dr. Francesc Busquets i *Francisco Major de la Vall y Antoni Cabot, fuster, menor de dies, lo present any obrers de la Iglésia, a Antoni Riera y altre Antoni Riera, son fill, fusters de la Vila de Mataró.*

Es demana que el retaule tingui *la alsada y amplària, scultura y talla conforme altra retaule sots invocatió de St. Joan, que dits pare y fill Rieras tenen fet.* Per aquest contracte, datat el primer d'abril de l'any 1664, sabem que el fill Antoni havia treballat com a ajudant del seu pare, en el retaule de sant Joan.

Relleu de la Mare de Déu de Montserrat del retaule de sant Joan de Llavaneres. Antoni Riera, 1662. Fotografia Toni Canal.

S'acordà, però, que en lloc dels relleus *hi hage d'haver sis pasteras ab sis figuras rodonas ab las figuras que aparexerà a dits señors obrers de dita Iglesia.*

La particularitat d'aquest retaule és que hi ha d'haver *vuyt columnas salamònicas, treballades ab sos requesits que demanen aquelles, çò és angelets, pàmpols rahims y ocellets.* Es tracta, doncs, d'un dels primers retaules que coneixem amb les columnes salomòniques que tanta acceptació havien de tenir en el futur, caracteritzant el que s'ha nomenat barroc salomònic. Cèsar Martinell en la seva obra *Arquitectura i escultura barroques a Catalunya,* posa aquesta etapa entre els anys 1671 i 1730 en el *Volum II El Barroc Salomònic* (22).

El retaule de la Concepció de la catedral de Tarragona, dirigit per fra Josep de la Concepció, l'any 1678, *s'ha considerat el primer exemple de barroc salomònic dins la nostra estatutària... i tira per terra la influència del bisbe español Caramuel*

Relleu del bancal del retaule
de sant Joan de St. Andreu de Llavaneres.
Antoni Riera, 1662. Fotografia Toni Canal.

en la seva obra Architectura civil recta y oblíqua... que alguns havien presentat com l'inspirador de la columna salomònica (23).

Sorprèn el fet que catorze anys abans del retaule de Tarragona i de l'obra de Caramuel, els Riera ja fabricaven aquest tipus de columna salomònica, tal com la descriuen en el contracte, amb tot detall, potser perquè eren una novetat.

Podem pensar que els escultors mataronins haguessin tingut el mestratge del famós fra Josep de la Concepció, conventual dels carmelites de Sant Josep de Mataró, que va dirigir després el retaule esmentat de Tarragona.

Tornant al retaule de Nostra Senyora dels Ous de Llavaneres, trobem al centre de la primera andana la imatge de sant Antoni de Pàdua, que al principi fou el segon titular; els dos relleus dels costats del bancal estan relacionats amb aquest sant franciscà: a la dreta el fundador de l'Orde, sant Francesc, en actitud orant i a l'esquerra un dels nombrosos miracles del sant Titular. En el *tauló* del centre del bancal trobem representat el martiri de dos sants que podrien ser els *Metges* (sant Cosme i sant Damià) que no es posaren en el retaule anterior, tot i que així constava en el contracte.

A la segona andana, a la dreta, hi ha la imatge de sant Jeroni, amb hàbits cardenalicis i el lleó als seus peus. Porta una ploma a la mà dreta i amb l'esquerra sosté una maqueta d'església, característica dels grans Doctors de l'Església. A l'esquerra de la mateixa andana, santa Tecla, que porta a la mà el mirall de plata amb el qual va subornar l'escarceller per poder entrar a la presó a sentir la predicació de sant Pau. Als peus les serpents o monstres aquàtics del segon martiri de la santa que, com els altres, també va superar (24). Aquestes imatges i la de sant Antoni són de l'època de la construcció del retaule, les altres que hi ha actualment són modernes.

Al centre de la segona andana, sota la cúpula, hi devia haver la imatge de Nostra Senyora, primera titular del retaule, fins que va perdre aquesta advocació.

Com el de sant Joan, aquest retaule està coronat *amb rematos al costat, lo que serà necessari y al mig amb còpula y llanternó.*

Fou convingut el preu en dues-centes cinquanta lliures barceloneses a pagar *dins los tres anys proxims vinents*; s'estipulà que després de cobrar cent lliures tindran l'obligació *dits Rieras de tenir acabada, assentada y posada en son degut lloch la primera andana.* Després de cobrar altres cent lliures, dins quatre mesos hauran de tenir acabat el retaule, i les cinquanta lliures restants sis mesos després.

Per un document de l'any 1669, del notari de Mataró, Salvador Seguí, els Riera reconeixen haver rebut dues-centes seixanta-dues lliures; dues-centes cinquanta per al retaule *sots invocatió de Ntra. Sra. dels Ous que nosaltres dits pare y fill Rieras havem fet, construhit y posat* i les restants dotze lliures són per a millores *com son dos gradetas amb una creu y per dos Sants, un vestiment de pàlit y altras cosas.* (25)

Els retaules s'han conservat, i podem veure'ls a l'església parroquial de Sant Andreu de Llavaneres, que guarda una gran riquesa dins la retaulística catalana: l'altar major, el del Roser, els dos esmentats, el de sant Isidre i la bella imatge del Sant Crist.

ELS TALLERS DE MATARÓ, EN TEMPS D'ANTONI RIERA.

Tenim documentades obres de diversos tallers mataronins i coneixem també l'existència d'altres pintors i escultors, únicament perquè els registres sagramentals ens indiquen que residien a Mataró.

Ben pocs dels retaules fets en aquests tallers han arribat als nostres dies, alguns dels quals foren destruïts els anys 1936-39 i els coneixem per fotografies i dibuixos.

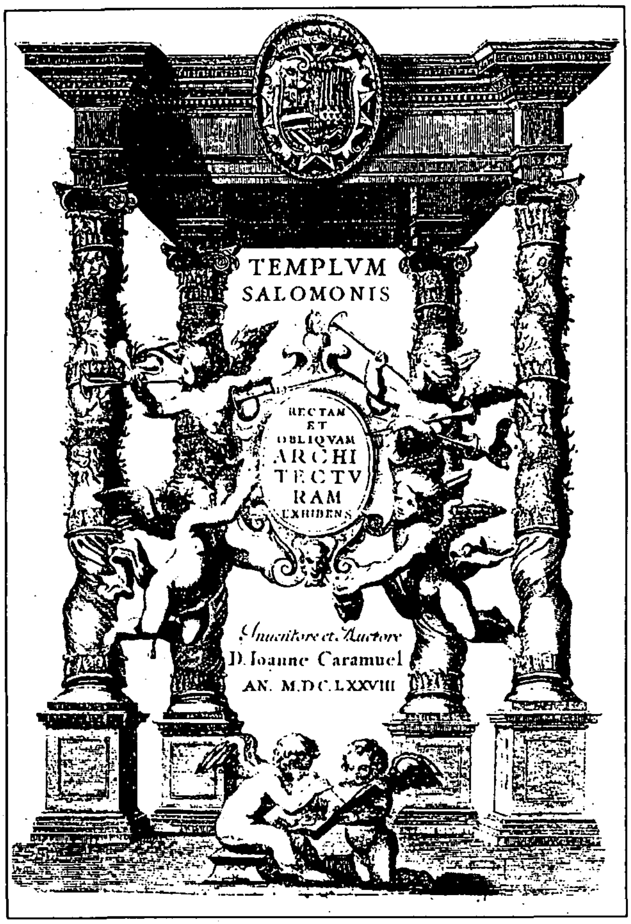

Portada interior del llibre *Architectura civil recta y obliqua*, considerada y dibuxada en el temple de Jerusalen,
de Joan Caramuel, 1678, amb una representació simbòlica del
temple de Salomó.
Del llibre de Cèsar Martinell *Arquitectura i escultura barroques a Catalunya.*
Vol II El Barroc Salomònic 1671-1730.

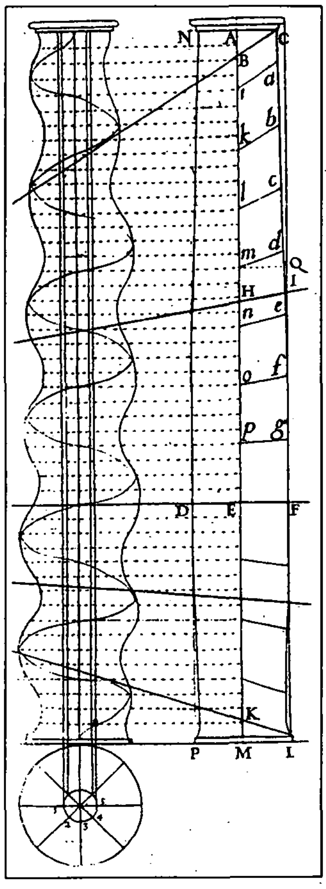

Traçat de la columna salomònica a l'obra Arquitectura civil... de J. Caramuel 1678. Del llibre de Cèsar Martinell, abans esmentat.

Del taller dels Vendrell, pare i fill, sabem que aquest darrer, de nom Jaume com el seu pare, es va examinar de fuster l'any 1624. Tenien en el seu taller un sagrari de la seva propietat que el varen deixar a Santa Maria (26), i són obra seva els retaules de sant Isidre a Arenys de Munt, el de sant Antoni a Arenys de Mar i el de sant Joan a Santa Maria de Mataró. D'aquest retaule, a més del petit relleu conservat al Museu Arxiu, en tenim una fotografia feta per Marià Ribas, poc abans de la seva destrucció (27). També sabem que Jaume Vendrell va fer la traça de la Casa de la Vila de Mataró (28) i que havia col.laborat en el projecte de la catedral de Vic, on dirigí les obres de la capella de sant Bernat Calbó.

Pocs anys abans els germans Fornés, Joan i Pau, destacaven per una dilatada obra d'*imaginayres* que culmina l'any 1636 amb la bella talla del Sant Crist de la parròquia de Sant Andreu de Llavaneres, sortosament conservada, obra que ha merescut el següent elogi: *El Taller dels Fornés és imbuit d'un ambient que ara podria semblar antiquat perquè reprodueix els cànons tradicionals amb admirable fidelitat i devot aspecte. I això que podria semblar una deficiència és, tot al contrari, en la imatge del Sant Crist. La mena d'arcaïsme i severitat de línees amb què és esculpida, com de tradició gòtica, li comunica un sentit de pietat i de devoció inimitable.* (29)

Contemporanis també de Riera eren els Llobet, pare i fills, constructors de l'altar de sant Isidre a Dosrius i del primer retaule de l'altar major del convent de Carmelites de Sant Josep de Mataró (30). A Santa Maria, Joan Llobet, fill, construí el retaule de sant Pau, conservat fins a l'any 1936, dedicat principalment a sant Ponç (31). En l'inventari dels béns de Joan Llobet trobem que en el seu taller tenia un *torn per fer columnes de retaules* (32). A la cripta de la capella dels Dolors es guarda una pedra de la sepultura amb la inscripció: *Joan Llobet, fuster, 1640.*

Complementant aquests tallers de fusteria i escultura, hi havia també una nissaga de dauradors, els Urgellès, Nicolau i Joan, pare i fill, que dauren, pinten i acaben els retaules; i també d'altres com el pintor Francisco de Cuenca o López, establert molts anys a Mataró, que a més dels seus propis treballs havia col·laborat amb els Urgellès.

No és el nostre propòsit passar del segle XVII, però si seguíssim endavant podríem veure com la tradició d'aquests tallers continua amb una llarga llista de noms: els Riera, fill i nét, Joan Vila (del qual tenim a Santa Maria el tabernacle del Roser i el plafó central del retaule de sant Joaquim i santa

Anna), Salvador Camps, Antoni Mascort, Jaume Figaró, Joan Pujadas, Francesc Tor, Salvador Berenguer, Pere Llobet, Gabriel Xiralt, Antoni Cabot, Didac Serra i altres, que arribarien fins a la important personalitat que fou Damià Campeny. Podríem completar aquesta llista amb els corresponents pintors i dauradors. A més dels Urgellès, segueixen F. Picayre, Agustí Janer i els Manent, pare i fill.

També hem de destacar la presència a Mataró d'un gran mestre, fra Josep de la Concepció, *el Tracista*, considerat com el principal arquitecte del Barroc. És ben coneguda i valorada la seva obra a Barcelona, Vilanova, Tàrrega, Tarragona, Reus, Vic i a molts convents de l'orde carmelitana, entre els quals hi ha el de San José, a Madrid.

Fra Josep de la Concepció, des de la seva professió religiosa l'any 1652, sempre fou conventual de Mataró, i en tornar malalt d'un viatge a Madrid, per la ruta de València, morí al convent de Nules el 12 de febrer de 1690, sense poder arribar al seu convent de Mataró, com s'havia proposat.

A Santa Maria, fra Josep havia fet la traça de la capella del Sagrament (actualment dedicada a les Santes) i l'ampliació del temple amb el creuer i les cúpules. Per a la capella de la Concepció de Tarragona contractà els forjadors mataronins Pere Catà i Miquel Esmandia. L'any 1682 va deixar la direcció de les obres de Santa Maria, que havien de continuar, tres anys després, segons el projecte de l'arquitecte milanès Ercole Torelli (33).

Cal fer un estudi seriós i complet de l'obra dels tallers mataronins del Barroc, ja que la importància del tema ho requereix.

Rafael Soler i Fonrodona

NOTES.

1.- SALICRÚ i PUIG, Manuel. *Valoració d'Antoni Riera, escultor de Mataró* a *FULLS/23* del MASMM.

2.- PÉREZ SANTAMARIA, Aurora. *L'obra de Lluís Bonifaç i dels Riera al retaule del Roser de Santa Maria de Mataró* a *FULLS/42* del MASMM.

3.- MASMM. Baptismes 8 fol. 96 v.

4.- Arxiu Parroquial de Dosrius. Baptismes 1559-1620, fol 92 (anotació facilitada per Lluïsa Rodríguez).

5.- MASMM. Matrimonis 2, fol. 35.

6.- ACA PNM Sèrie 302, Not. Antoni Pau Simon, 24-9-1664.

7.- ACA PNM Sèrie 323, Not. Antoni Pau Simon, 2-2-1662.

8.- ACA PNM Sèrie 266, Not. Antoni Puig, 5-2-1647.

9.- ACA PNM Sèrie 358, Not. Joan Antoni Vigo, 3-1-1661.

10.- ACA PNM Sèrie 1168, Not. Salvador Seguí, 23-9-1668.

11.- ACA PNM Sèrie 325, Not. Antoni Pau Simon, 1-4-1664.

12.- ACA PNM Sèrie 324, Not. Antoni Pau Simon, 20-5-1663.

13.- MASMM. Matrimonis 3, fol. 34.

14.- MASMM. Baptismes 6, fol. 250 v.

15.- MASMM. Llibre de Funerària i Cantars núm. 12 (1674-1678). 11-11-1676.

16.- PÉREZ SANTAMARIA, Aurora. *Escultura barroca a Catalunya, els tallers de Barcelona i Vic (1680-17300 CA.). Projecció a Girona.* Lleida, 1984; document 5, p. 386.

Santa Tecla, amb les columnes salomòniques a cada costat, del retaule de Ntra. Sra. dels Ous de Llavaneres. Fotografia Toni Canal.

17.- GRIERA, A. *Litúrgia Popular*, Sant Cugat del Vallès 1967, p. 56.

18.- SOLÀ, Pvre., Fortià. *Sant Andreu de Llavaneres. Monografia històrica de la Parròquia*. Mataró 1968, p. 55.

19.- ACA PNM Sèrie 1132, Not. Jeroni Portell i Torruella, 22-5-1635.

20.- ACA PNM Sèrie 1117, Not. Joan Pongem, 3-5-1649.

21.- ACA PNM Sèrie 332, Not. Antoni Pau Simon, 31-3-1671.

22.- MARTINELL, Cèsar. *Arquitectura i escultura barroques a Catalunya Vol. II. El Barroc Salomònic 1671-1730.*

23.- TRIADÓ, Joan Ramon. *Història de l'Art Català, Volum V. L'època del Barroc, s. XVII-XVIII.* Barcelona 1984, p. 80.

24.- MISSER, Salvador, Pvre. *El Libro de Santa Tecla*, Barcelona 1987, p. 78. Transcriu una traducció catalana de les *Actes de Pau i Tecla*, feta l'any 1524 que diu: *serpents, vípe-ras e cuques feres*.

25.- ACA PNM Sèrie 1169, Not. Salvador Seguí, 12-2-1669.

26.- FERRER CLARIANA, Lluís. *Santa Maria de Mataró. La Parròquia, el temple*. Mataró 1968, vol. I, p. 71.

27.- FERRER CLARIANA, Lluís. *Op. cit.* Vegeu fotografia a *Il·lustracions*.

28.- ESPRIU, Carme. Comunicació presentada a la *IV Sessió d'Estudis Mataronins*, 1987. Mataró 1988, p. 77.

29.- SOLÀ, Fortià. *Op. cit.*, p. 87.

30.- BERTRAN, Gabriel. OCD Carmelites Descalços de Mataró, a *FULLS/14* del MASMM, p. 18.

31.- ACA PNM Sèrie 1137. Not. Jeroni Portell i Torruella, 15-4-1641.

32.- MASMM. Not. 2, Inventaris 6.

33.- MASMM. *FULLS/14*, p. 11-13. Resum biogràfic.

Els documents de l'Arxiu de la Corona d'Aragó procedeixen del Fons Aguilar del Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró.

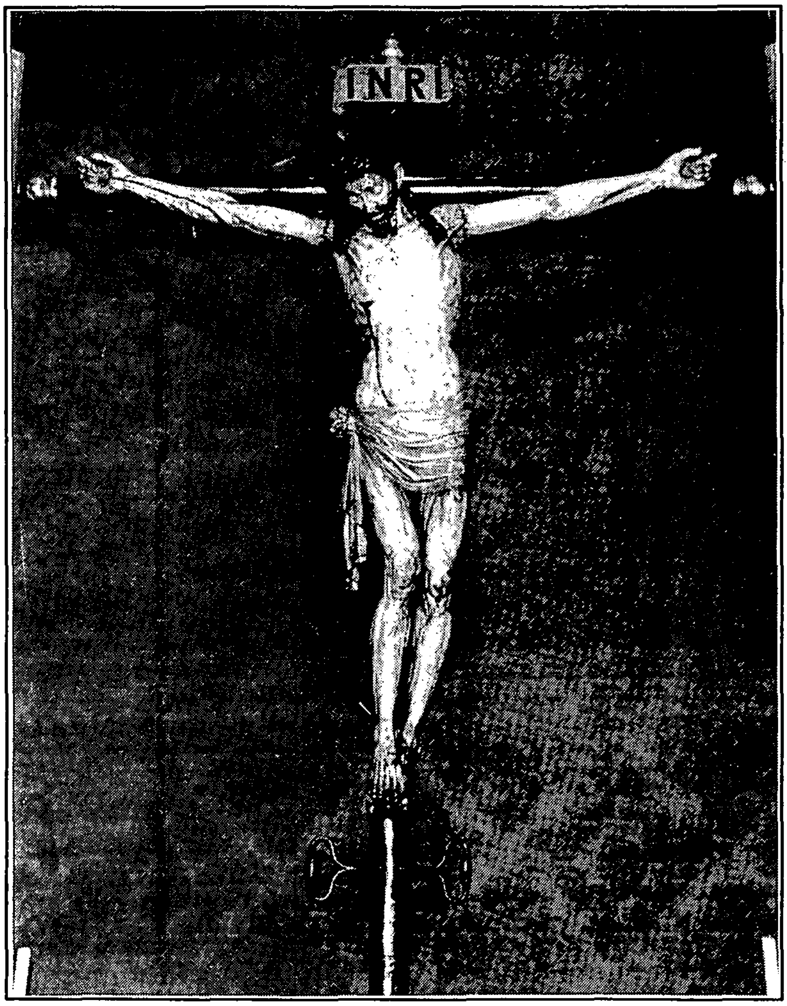

Imatge processional del Sant Crist de la parròquia de Sant Andreu de Llavaneres. Obra del mestre Fornés de Mataró, 1636. Fotografia Toni Canal.

TRANSCRIPCIÓ DELS CONTRACTES PER A LA CONSTRUCCIÓ DELS RETAULES DE SANT JOAN I DE LA MARE DE DÉU DELS OUS A L'ESGLÉSIA PARROQUIAL DE SANT ANDREU DE LLAVANERES

2 febrer 1662

Contracte per a la construcció del retaule de sant Joan a l'església parroquial de Sant Andreu de Llavaneres, entre els administradors de la Confraria de Sant Joan i Antoni Riera, fuster de Mataró.

Die II mensis february anno a Nativitate Domini 1662 parochia Sancti Andrea de Llavanerys diocesis Barcinona.

Sobre les coses devall scrites per y entre Antoni Riera fuster de la vila de Mataró, Bisbat de Barcelona, de una, e Francesc Alsina, Jacinto Lloreda, Jaume Cabot del Celler, Joseph Bernadet, Hermegildo Plantí y Pau Roig de la Paròchia de St. Andreu de Llavaneras, lo present any ad[ministradors] de la Confraria de St. Joan fundada en la Ig[lésia] parochial de St. Andreu de Llavaneras, de parts altra, són estats fets firmats y jurats los pactes devall scrits y seguents:

Primerament lo dit Antoni Riera, per la quantitat que los dits administradors de dita confraria, baix en lo següent capítol a ell prometran donar y pagar, convé y en bona fe promet als sobredits administradors de dita Confraria de St. Joan, fundada en dita Iglésia de St. Andreu de Llavaneras, que del dia present fins al dia o festa de St. Joan de juny de l'any mil sis cents sexanta tres, ab tot effecte farà y fabricarà de nou y assentarà en la ca-

pella de St. Joan, que és de dita confraria y està construida dins la dita Iglésia parochial de St Andreu de Llavaneras, un retaule de St. Joan, de la mateixa hechura forma y manera que està fet lo retaule del St. Angel Custodi que està fet y posat en la Iglésia parochial de Santa Maria de dita vila de Mataró, de la alsada empero y amplària que serà menester, segons lo àmbit de dita capella haont ha de estar aquell assentat, posant dit Riera, a son propi gasto, tota la fusta que serà menester per dit retaule, lo qual promet fer y fabricar ab tota perfectió, conforme de un bon mestre se pertany y està fet lo dit retaule del Àngel Custodi de dita Iglésia parochial de dita vila de Mataró, ab las figuras que hi ha de haver en dit retaule, ha de estar, ço és la de St. Joan Baptista en la pastera del mig de la primera andana, a la pastera de mà dreta de la matexa andana la de St. Joan Evangelista y en la pastera squerra de la matexa andana, la figura del Sant que volrran dits administradors y las històrias que sian conduents y en la segona andana los taulons han de ser a mig relleu y en lo mig ha de estar lo tauló de Ntra. Señora y los Metges a la mà dreta, y a la mà squerra una història conforme agradarà y volrran dits administradors, tota la qual feyna y obra promet que serà acabada ab tota perfectió, com dalt està dit y assentat dit retaule en dita capella y acabat com és dit, és pactat entre les dites parts, que aquell sie judicat y rebut per dits administradors, dins un mes les hores prop vinents, si estarà ab la perfectió deguda, com dalt és dit.

Item los dits y sobreanomenats administradors de dita Confraria de St. Joan de dita parochial Iglésia de St. Andreu de Llavaneras, acceptant la dita promesa a ells feta per dit Antoni Riera de fer y fabricar lo sobredit retaule, ab los pactes a modo y forma sobre specifiats als quals expressament comenten, convenen y en bona fe prometen al dit Antoni Riera que per les mans y bestretas per fer y fabricar lo dit retaule, del modo que dalt és dit, li donaran y pagaran dos centes lliures moneda barcelonesa, en esta forma, ço és, lo dia present quinse lliures, lo dia o festa de Nostra Señora de agost propvinent sexanta lliures o aprés quan haurà assentat y acabat lo dit retaule, altres sexanta lliures, e les restants sexanta sinch lliures, del dia present a dos anys y sis mesos pròxims vinents.

Et. ideo...

Notari Antoni Pau Simon. A.C.A. PNM Sèrie 323

1 abril 1664

Contracte per a la construcció del retaule de Nostra Senyora dels Ous de l'església parroquial de Sant Andreu de Llavaneres, entre el Rector i Obrers de la parròquia i Antoni Riera i altre Antoni Riera, son fill, fusters de la vila de Mataró.

Die prima a mensis aprilis, anno a Nativitate Domino MDCLXIIII
En nom de Déu sia Amen

Per rahó y ocasió de la fàbrica y constructió de retaule novament fahedor de Nostra Señora dels Ous, en la Iglésia parochial de St. Andreu de Llavaneras, Bisbat de Barcelona. Per y entre lo molt [Reverent] Senyor Doctor Francesch Busquets, Rector de dita Iglésia parochial de St. Andreu de Llavaneras, Francisco Major de la Vall y Antoni Cabot, fuster menor de dies, lo present any obrers de dita Iglésia, de una, e Antoni Riera y altre Antoni Riera, son fill, fusters de la vila de Mataró, de parts altra, són estats fets, firmats y jurats los capítols y pactes devall scrits y següents:

Primerament los dits Antoni Riera y Antoni Riera son fill, per la quantitat de diner que los dits senyors obrers, baix en altre capítol, los prometran donar y pagar. Convenen y en bona fe prometen als dits senyors obrers de dita Iglesia de St. Andreu de Llavaneras, que ells del dia present a tres anys pròxims vinents, faran y fabricaran y donaran fet y fabricat y assentat ab tot effecte en son degut lloch, que és en la Capella sots dita invocatió de Nostra Senyora dels Ous, de dita Iglésia parochial de St. Andreu de Llavaneras, un retaule de la alsada y amplària, scultura, architectura y talla, conforme altre retaule sots invocatió de St. Joan que dits pare y fill Rieras tenen fet y vuy està posat en la Capella de St. Joan de la mateixa Iglésia, ab que en dit retaule hi hage de haver sis pasteras, ab sis figuras rodonas, ab las figuras que aparexerà a dits señors obrers de dita Iglésia, ab vuyt columnas salamònicas treballadas ab sos requisits que demanen aquelles, çò és angelets, pàmpols, rahims y ocellets y lo retaule hage de esser copulat ab rematos al costat, lo que serà necessari y al mig ab còpula y llantarnó y que la planta del retaule y la obra de aquell hage de arribar fins a la paret del altar, la qual promesa fan ab pacte que dits señors obrers, aprés de fet y fabricat dit retaule, hagen de aportar tot aquell a gastos de la obra de dita Iglésia de la casa de dits Rieras, que tenen en la present vila de Mataró, a la dita Iglésia de Llavaneras, y axí mateix ab pacte que la dita obra hage de donar tota la ferramenta necessària per assentar dit retaule y també una Biga, sense que per lo assentar aquell, com dit és, hage dita obra de pagar cosa alguna.

Item los dits senyors obrers sobre nomenats per lo que dits pare y fill Rieras sobre en los precedents capítols ha promés de fer y fabricar dit retaule y assentar aquell ab los modo y forma e manera sobredits. Convenen y en bona fe prometen als dits pare y fill Rieras quels donaran y pagaran dos centes sinquanta lliures barceloneses, dins tres anys proxims vinents y del dia present en avant comptadors en esta forma: çò és que sempre que dits señors obrers donaran y pagaran a dits pare y fill Rieras cent lliures, tingan aquells obligatió dins dos mesos y mig aprés de la paga de dites cent lliures, dits Rieras, de tenir acabada assentada y posada en son degut lloch la primera andana de dit retaule y aprés que dits Rieras tindran rebudes altres cent lliures de dits señors obrers, hagen dits Rieras dins quatre mesos aprés de rebudes aquelles, de tenir assentat y posat en son degut lloch, ab tot compliment lo dit retaule, ab la forma que dalt estat dit y pactat y les restants sinquanta lliures prometen pagar als dits Rieras dins sis mesos inmediadadament següents aprés de haver fet assentat y posat ab tot cumpliment lo dit retaule.

Item és estat pactat y concordat entre les dites parts que dit retaule hage de ésser fet de fusta de àlber y dins un mes inmediatament següent aprés de ésser fet posat y assentat en son degut lloch, aquell sia hagut per lliurat y rebut.

Et ideo nos dictae partes...

Notari Antoni Pau Simon, ACA, PNM Sèrie 325

A partir de l'anàlisi dels mestres de capella de Santa Maria de Mataró al segle XVII, l'historiador Joan Giménez i Blasco contextualitza fins a quin punt a Mataró la música era viscuda, valorada i entesa durant aquell segle, caracteritzat pel gran creixement econòmic, demogràfic i urbà de la ciutat.

L'estudi és part del treball d'investigació sobre el segle XVII que està realitzant actualment l'autor.

ELS MESTRES DE CAPELLA DE SANTA MARIA DE MATARÓ AL S. XVII

La vila de Mataró visqué durant la segona meitat del segle XVI i els primers vint anys del segle XVII un dels períodes més florents de la seva història moderna. Al desenvolupament de les activitats agrícoles i menestrals s'afegí una intensa activitat comercial i mercantil que cristal·litzà en un creixement demogràfic, sostingut en aquestes puixants activitats econòmiques.

A nivell col·lectiu aquest desenvolupament es plasmà en la consolidació i fixació de les institucions de govern, que possibilitaven un ampli marge de maniobra als grups dirigents a l'hora d'endegar la gestió dels interessos públics.

Una volta consolidades les institucions de govern i el seu control per la mesocràcia local, s'inicià una política tendent a la recerca d'un prestigi que recolzés la gestió que les classes dominants realitzaven dels afers públics, i que alhora podés servir de palanca a les seves pròpies aspiracions de grup.

Aquesta política de prestigi passà en moltes ocasions per aconseguir diferents tipus de privilegis, com per exemple el dret d'assistència a la Cort General, la possibilitat de crear burgesos honrats, aconseguir per a l'hospital de Santa Magdalena privilegis semblants als de l'hospital de la Santa Creu de Barcelona, etc. En altres ocasions hom tendia a emmirallar-se en les institucions de les ciutats més rellevants dels Principat, i singularment la seva capital. En aquesta agosarada recerca de prestigi i de reconeixement, els dirigents de la vila hi esmerçaren esforços i diners públics per a obtenir-ne uns resultats sovint desiguals.

A nivell domèstic la gestió pública es manifestà en empreses com l'emmurallament, la canalització de les aigües, construcció de molins fariners, etc. però també en la intervenció en àmbits que cercaven reforçar el consens social en el si de la comunitat. Un àmbit d'actuació, en el qual es feia possible assolir alhora un ampli consens social i escalar cotes elevades de reconeixement públic de propis i estranys, era el temple parroquial.

Esglésies i catedrals eren encara a l'època moderna un element definitori i un clar indicador de l'status de cada població. Els relats dels viatgers contemporanis destacaven sobremanera les característiques dels edificis religiosos, així com la magnificència i sumptuositat del seu culte.

Les autoritats mataronines, que gaudien d'amplíssimes prerrogatives en l'ordenació de la vida parroquial, no podien restar insensibles en un afer de tanta trascendència i intervingueren activament en la vida parroquial des de diferents fronts però amb una mateixa idea *adorno y augment del culto divino y servei de Nostre Senyor.*

Així en aquesta època es dugueren a terme les obres de remodelació i ampliació de l'antic temple, es treballà en un altar major nou, i en el seu retaule. Es col·locaren vitralls a diferents capelles. S'emprengué la construcció d'un nou i important orgue, s'encomanà una nova creu processional, etc. Iniciatives totes elles empeses i sufragades per la Universitat de la vila.

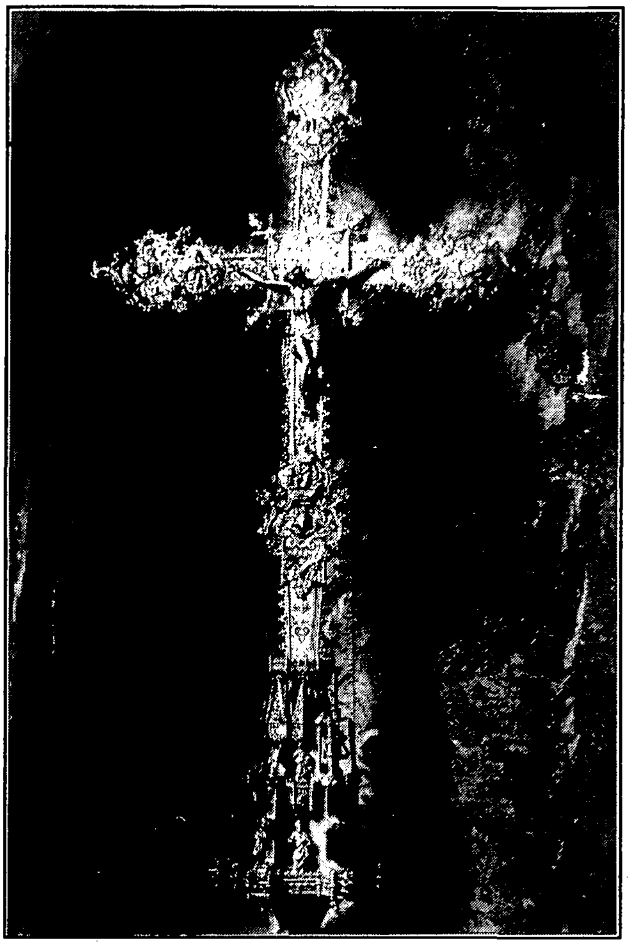

Creu parroquial de Santa Maria. Obrada per Gabriel Ramon (1611). Postal Gràfica Fides. MASMM Arxiu d'imatges

L'intervencionisme de les autoritats comunals en els afers parroquials no es deturava sols en els aspectes infrastructurals. En el tombant del segle XVI al XVII la Universitat de la vila intentà dur a terme una important reestructuració dels mecanismes econòmics que regien la parròquia, per tal de facilitar l'accés d'un major nombre de preveres, fills de la vila, a les importants rendes que confluïen en la institució parroquial. Aquestes gestions, mantingudes per la vila directament amb les autoritats romanes, no assoliren el bon succés que hom n'esperava. Aquest element, entre d'altres, féu que les relacions entre la Universitat i els rectors, i entre aquests i els seus preveres, fossin sovint marcades per la conflictivitat. Aspecte que ha estat objecte d'un estudi específic en curs d'elaboració.

En un context en el qual les autoritats municipals eren les que decidien el tipus de celebració litúrgica que calia realitzar en una determinada diada, i eren tant els responsables de renovar l'aixovar litúrgic, com de reparar els desperfectes de l'edifici, no fou estrany que prenguessin sota la seva responsabilitat l'organització, estructuració i finançament de la capella de música del temple parroquial.

Hi ha dades més que suficients per afirmar l'existència a la vila mataronina en aquest període d'una especial sensibilitat vers la música, tant pel que fa a la popular com a la culta. Els ministrils són presents tant a les celebracions profanes com a les religioses. Les nombroses celebracions conegudes com a *lluminàries* que s'acostumaven a celebrar per festejar algun esdeveniment religiós, polític-militar o els naixements o casoris de la família reial comptaven amb celebracions populars a les quals el protagonisme era tant dels focs d'artifici com dels ministrils dels quals hi ha documentada la interpretació a principis de segle de *motes, batallones i madrigales*, mentre que a darreries de segle sembla ésser que s'interpretaven *follies* i *pabanes*. De forma paral·lela la seva assistència era sol·licitada tant al temple parroquial com en els monestirs per solemnitzar determinades celebracions litúrgiques: vespres, completes, misses, així com processons. En algunes celebracions litúrgiques i en determinades processons de caràcter cívico-religiós els ministrils acompanyaven la interpretació de determinades danses, entre elles una anomenada dels *cascavells*. Tant els dansaires com els ministrils mataronins semblen haver tingut una certa anomenada. N'és un testimoni eloqüent el que en els anys 1598 i 1599 la vila hagués de disputar-se amb la Universitat de Cardedeu i amb l'abadia de Montserrat els músics mataronins que havien de *sonar en la festa del Corpus* (1). Alguns autors foranis no dubten a elogiar els ministrils mataronins *las chirimías de la villa (...) son de los mejores oficiales que ay en Cathaluña*. Pel que fa als dansaires hom descriu unes *vísperas con diferentes voces e instrumentos,* (i) *deziseis dançantes que los ay muy diestros en esta tierra.*

En els inventaris mataronins de l'època és relativament fàcil trobar alguns instruments musicals com cornetes, guitarres, juntament amb *màscares per a disfressar-se* que testimonien la vitalitat d'una música de tipus popular vinculades, a més de les celebracions esmentades, al carnestoltes.

Si a nivell popular hi havia aquesta sensibilitat o predisposició per a la música, a nivell culte succeïa el mateix. La música culta tenia a Mataró no sols compositors o intèrprets com els ja coneguts Joan Pau Pujol o Felip Pujol, sinó afeccionats melòmans que estimaven en molt l'art d'Euterpe. Paradigma d'això és el mataroní Jaume Salvador, prevere a l'església de Mataró, fill de Jaume Salvador, mestre de cases, que vivia en el carrer de Barcelona. L'inventari dels seus béns permet definir-lo com un home de culte, posseeix un *joc de escats*, dotze pintures amb el tema de les Sibil.les, un nombre

indeterminat de llibres de llatinitat, història, i significativament de música, tanmateix l'element de més relleu és la presència d'instruments musicals.

Jaume Salvador posseïa un *clavisímbol ab sa taula de valor de cent lliures,* (...) *un orgue portàtil ab dos manxes i dos pesos de pedra picada de valor de dos-centes sinquanta lliures,* (...) *un manacort de sis pams y mig, la caixa guarnida de marfil ab tèrsia, de valor de sinquanta lliures,* (...) *un manacort petit de tres palms y mig, daurat, de valor de tres lliures,* (...) *una guitarra* (valorada en) *1 lliura 14 sous* (...), *una guitarra guarnida de marfil de valor de 10 lliures,* (...) *un banquet per tenir lo manacort de sis palms y mig...* (2)

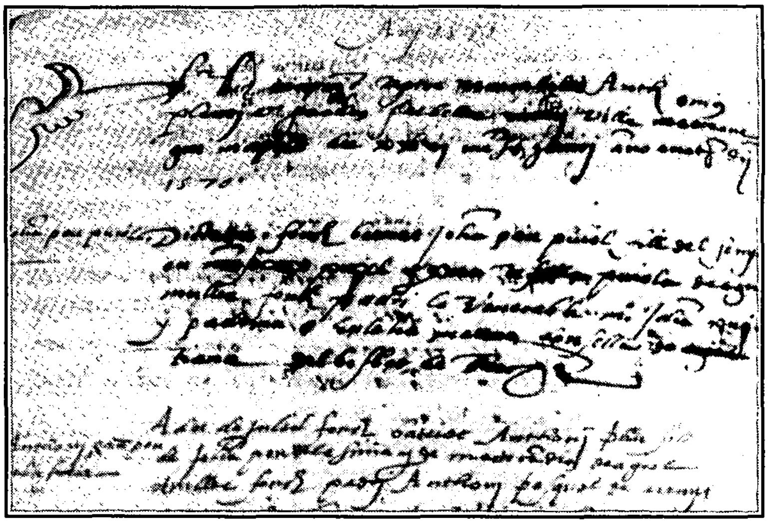

Certificat del baptisme de Joan Pau Pujol. 12 d'abril de 1573. MAS-MM. Llibres Sagramentals. Baptismes 2 (1547-1597). Foli 121 v.

El clavicèmbal era un dels instruments domèstics preferits des del segle XVI fins a la fi del segle XVIII. El que hom cita a l'inventari podria bé ésser un virginal, instrument de tecles i cordes polsades, caracteritzat per tenir una forma oblonga, i que solia posar-se sobre d'una taula. Tenia una sola nota per a cada corda, i aquestes anaven de dreta a esquerra de l'executant. El seu període àlgid fou el segle XVI i XVII, però començà a declinar a partir de la segona meitat del segle XVII, passant a ésser substituït per l'espineta i el clavecí. L'orgue portàtil és un instrument de llarga tradició en el món medieval on rebia la denominació d'orgue de peu o orgue de coll, segons les seves característiques. Les dades que ofereix l'inventari són més aviat minses, més significativa és la seva valoració econòmica, una quantitat prou considerable en aquest moment. El *manacort* es correspondria, seguint Roland de Candé, a un clavicordi (3), instrument aparegut a França en el segle XVI, amb teclat, cordes percudides situades de forma perpendicular al teclat i amb una caixa rectangular. Instrument que ha estat considerat precursor del piano. Finalment la referència a les guitar-res grans o petites, probablement caldria intepretar-la com a instruments diferenciats.

Fóra endebades emfasitzar l'excepcionalitat d'una acumulació d'instruments com la descrita. Tanmateix aquesta dada pot ajudar a contextualitzar fins a quin punt a Mataró la música era viscuda i valorada i a entendre que una personalitat com la de Joan Pau Pujol no apareix en en el si d'una realitat inerte pel que fa a la sensibilitat i conreu de la música.

La instància pública privilegiada per a desenvolupar aquesta disponibilitat vers la música havia de ser forçosament el temple parroquial. I així cal constatar com alguns dels elements més significatius de les grans transformacions i reformes que tingueren lloc al temple mataroní en el segle XVI, estigueren vinculats amb la dimensió musical. Ha estat ja estudiat l'orgue instal·lat al temple a darreries d'aquest segle (4). Gairebé any per any els obrers de l'església duien a terme una altra important iniciativa en aquest mateix sentit (5). Aquest important contracte és un testimoni fefaent de l'atenció que la música mereixia tant en les instàncies civils com en les litúrgiques, en un context històric en el qual és difícil perfilar amb nitidesa els límits entre una i altra.

Implicació civil en tant quant els primers responsables del contracte, i qui pren la iniciativa són els obrers de la parròquia –nomenats per la Universitat de la vila– i responsables de tota la infrastructura del temple, en el sentit més ampli de l'expressió. I implicació litúrgica perquè aquesta és la funció que tenen els llibres encomanats al músic Felip Pujol. El document és ben eloqüent en destacar que es tracta de llibres destinats al cor del temple, i pels seus títols, Llibre d'oficis dominicals, Llibre d'oficis santorals i Llibre de vesprals dominicals, havien d'estar destinats a la celebració de les hores canòniques, que tenia lloc en el cor del temple. Cal assenyalar que la Universitat de la vila mantingué durant tot el segle una posició favorable perquè quotidianament es celebressin en el temple parroquial aquestes hores que integraven l'ofici diví, tanmateix no sempre reeixiren en el seu intent, atesa la dificultat que hi havia per cobrir econòmicament la seva celebració. La vila intentà obviar aquests problemes amb la reconversió de les rendes parroquials: redistribuir la part del delme que percebia el rector, hauria possibilitat incrementar les distribu-

cions o emoluments dels residents, i així garantir la celebració dels *oficis divinals*. Malgrat les gestions realitzades per la Universitat prop de la Seu romana, això no fou possible. L'encàrrec dels llibres esmentats pren un sentit més ple dintre d'aquestes coordenades.

El contracte esdevé particularment interessant atès que permet de perfilar i completar el coneixement de la personalitat de Felip Pujol. Músic mataroní de qui Lluís Adan ha elaborat la genealogia. Aquest personatge, conegut arran de l'inventari dels seus béns, entre els quals es citaven alguns instruments, una força nombrosa documentació musical, i en ella un llibre de cant, probablement en curs d'elaboració (6), apareix gràcies a aquest document com l'autor d'unes antífones per a les vespres de Nostra Senyora, juntament amb les obres que hom li encomanava.

Pel que fa a les característiques musicals que la Universitat li encarregà, sols constatar que havia de seguir *lo rittmo y compàs, acsent y artografia* dels llibres similars existents als dos principals temples barcelonins, detall que permet percebre el grau d'emmirallament respecte de la capital del Principat, constant a la vida mataronina del moment. Així doncs s'amplia l'activitat musical de Felip Pujol coneguda fins ara per les obres que li atribueix Francesc Cortès (7).

Amb aquests antecedents és prou conseqüent que en prendre el consell de la vila la determinació de crear el càrrec de *mestre de cant* per al temple parroquial, l'elecció es realitzés en la persona de Felip Pujol (8). Tanmateix és ben significatiu que els jurats, com a contrapartida del nomenament que feien en la persona de Felip Pujol, cerquessin d'obtenir una deducció important en l'altra tasca que ja se li havia encomanat, i que hom comptava usufructuar en el futur.

Les responsabilitats del *mestre de cant* quedaven reflectides en la concòrdia signada el primer d'abril de 1616 (9). Aquesta permet conèixer les característiques que havia de prendre la capella de música de Mataró, i permet conèixer les expectatives que davant d'aquesta qüestió tenien les dues parts interessades. La capella apareixia integrada pel mestre, els quatre escolans o corers i un nombre indeterminat de minyons a qui Pujol es comprometia a ensenyar de cant sense percebre'n cap remuneració, a diferència del que succeïa amb d'altres possibles interessats en el mateix tema. Les obligacions del mestre de capella pel que fa al culte eren molt àmplies i en darrera instància restava sota les indicacions i ordres dels jurats.

Aquesta concòrdia afavoria realment ambdues parts. Les autoritats de la vila aconseguien no sols dignificar els actes de culte, sinó també assegurar-se la disponibilitat del mestre Pujol per tal que pogués compondre la música que les autoritats li encomanessin, i amb l'avantatge de la deducció esmentada. El cost de tots aquests serveis per a la Universitat no era excessiu, ja que hom havia introduït la clàusula sobre la possibilitat d'accedir a les distribucions del temple. Precisament aquests dos elements -nomenament per part de la Universitat i accés a les rendes que es distribuïen al temple- esdevingueren molt conflictius en els anys que seguiren.

El 21 de desembre de 1624 les autoritats mataronines determinaren, davant la mort de Felip Pujol, nomenar mestre de capella Melcior Marquès. D'aquest es coneix la seva gestió per tal d'adquirir un *baixonet* per a la capella, l'any 1630 o per ampliar el catàleg de les composicions que aquesta interpretava(10).

Melcior Marquès degué estar al front de la capella fins als anys setanta del segle XVII(11). Durant la resta del segle ocuparen el càrrec Josep Puig, Josep Marquès, Rafael Simon, Josep Pujolar,

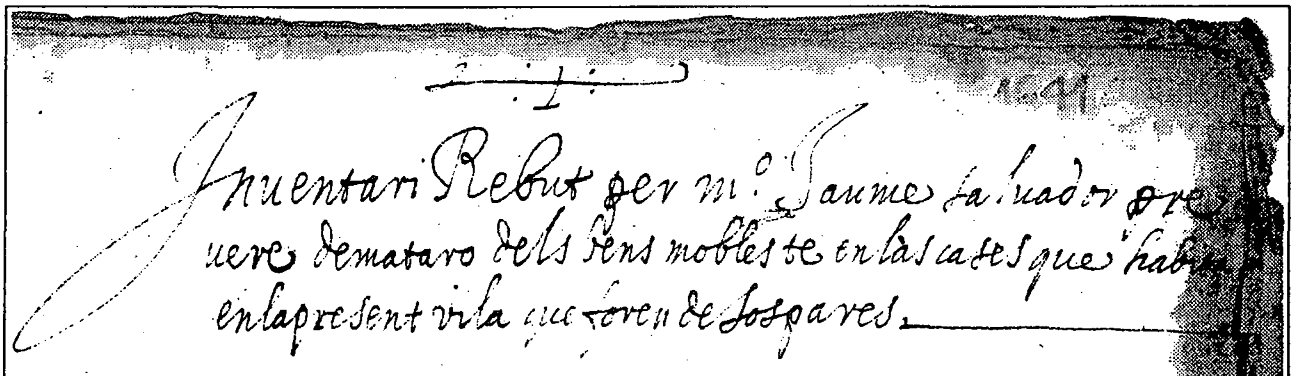
Inventari Rebut per m.º Jaume Salvador pre-
uere de mataro dels bens mobles te en las casas que habi-
en la present vila que foren de Gaspares

Capçalera de l'inventari de Jaume Salvador (24 d'octubre de 1641). MASMM. NOT.2. Inventaris 6.

Josep Gas, Llop Simon i Salvador Laverni. Si la primera meitat del segle s'havia caracteritzat per l'estabilitat dels mestres i una relativa pau entre les institucions de qui depenia el càrrec, el darrer terç de segle fou marcat per la conflictivitat, que es reflecteix en la ràpida rotació dels qui ocuparen les responsabilitats musicals en el temple. Josep Puig fou exclòs pel rector, Josep Marquès fou nomenat pel rector i Rafael Simon guanyà la plaça per oposició però posteriorment fou també exclòs pel rector (12).

En aquest període la capella s'havia ampliat amb la presència de cantors, baixonista (13) i algun altre músic. L'any 1673 els cantors de la capella es negaren a cantar, atès que Josep Pla pretenia haver de percebre doble retribució que els seus companys (14). El mateix any es produïa la dimissió del mestre de capella (15). L'any 1677 Josep Gas reflectia en una carta als jurats dificultats amb els escolans de la capella (16), i proposava una normativa que reglamentés de forma contractual l'accés dels escolans i les obligacions que contreien recíprocament pares i mestre, tot preveient la possibilitat de formar cantors més enllà de la pubertat.

L'any 1685 Josep Gas renunciava al càrrec, ja que fou nomenat per proveir la mateixa plaça a Santa Maria del Mar de Barcelona. Aquesta avinentesa fou aprofitada per la Universitat per nomenar el prevere Llop Simon (17). Enlloc de convocar oposició, se l'admeté considerant que havia estat *abilitat* en obtenir el segon lloc en una oposició celebrada per proveir una plaça a Santa Maria del Mar de Barcelona.

En motiu d'aquest nomenament es sol·licità a Josep Gas, mestre dimissionari, l'elaboració d'una *instrucció o aranzel* per tal que servís per a establir de forma exhaustiva i pormenoritzada les obligacions i emoluments que pertocaven al mestre de capella. El seu interès depassa de la simple enumeració de les activitats de la capella, i es converteix en un observatori privilegiat per conèixer de forma directa la intensa activitat cultual del temple, així com la profunda imbricació del fet musical amb les celebracions litúrgiques que es celebraven a Santa Maria de Mataró. El seu indubtable interès fa avinent la seva reproducció (18).

La primera constatació a fer arran del contingut d'aquest document és la de considerar l'important paper que tingué la capella de música, ja que a més de la seva específica vinculació a les celebracions litúrgiques, es convertí en un àmbit privilegiat per a l'execució i difusió de la cultura musical en el si de la vila.

Les celebracions religioses documentades en la *instrucció* exemplaritzen els trets característics de la Contrarreforma on litúrgia i música es conjugaven, més enllà del caràcter estrictament religiós. I sovint apareixien als ulls de la multitud com espectacles on música, cant, llum, juntament amb el cromatisme, l'esplendor dels ornaments sagrats, i els gestos ritualitzats, prenien vida pròpia i esdevenien manifestacions culturals. Celebracions on l'espectacularitat dels elements àudiovisuals –destinats a embolcallar el sentiment religiós– prenien a aquest bona part del seu protagonisme.

De la mateixa manera que existia aquesta estètica barroca hi hagué també una pietat que es fonamentà en les normatives tridentines. Dintre d'aquestes caldria destacar el relleu que prenen totes les activitats vinculades amb el culte al Santíssim Sagrament, que és probablement la devoció que origina un major nombre de pràctiques cultuals, seguida de l'advocació de la verge del Roser, amb un programa d'activitats i celebracions molt ampli durant l'any i que tendiren progressivament a desplaçar advocacions de caràcter més local o tradicional, que gairebé havien desaparegut del calendari mataroní. D'altra banda les celebracions marianes tenen un pes específic molt important en el conjunt del calendari litúrgic. Destacar com les tres Pasqües es celebren durant tres dies, de forma decreixent en els oficis.

Hom distingia diverses modalitats de celebracions, en correspondència amb la jerarquització de les festes religioses. Les solemnitats majors es celebraven amb ofici a dos cors, amb el cant de dos o tres *villancicos* i la celebració de vespres, amb els corresponents salms, el *Magnificat*, el *Miserere* i el *Nunc Dimitis*. Els *villancicos* eren composicions poètiques musicades, quina composició podia variar entre l'estil madrigalesc a dues o més veus, fins arribar a ésser una espècie de cantates per a solista, cor i acompanyament musical. En el conjunt definit es troben incloses les celebracions de l'Epifania, la Mare de Déu d'agost, Tots Sants, Nadal, Pasqua, Pentecosta i Corpus.

En un graó inferior es trobarien les celebracions que, seguint aproximadament el mateix esquema –dos cors, dos *villancicos*, omitien les vespres. Aquesta era la situació del dia de la Circumsició del Senyor, la Invenció de la Creu, la Mare de Déu de l'Esperança, sant Esteve, els segons dies de les Pasqües Florida i Granada, l'Ascensió, el diumenge dintre de l'octava de Corpus i el dia de la Dedicació de la parròquia. D'entre els sants, santa Magdalena i sant Josep es trobaven en aquesta mateixa tipologia.

En les festes de tercera categoria es limitava la celebració a l'ofici a quatre veus. Era el cas de la Candelera, l'Anunciació, la Mare de Déu de Setembre, el dia dels fidels difunts, la Puríssima, els tercers dies de Pasqua, la celebració de la Trinitat, el tercer diumenge de cada mes, i tots els dissabtes de l'any amb l'ofici del Roser. Sant Benet i sant Joan trobaven també lloc en aquesta categoria.

Dins d'aquesta panoràmica de la vida cultual hom no deixa de citar les processons, s'hi assenyala la de sant Sebastià, sant Josep, Corpus, sant Cristòfol, Dijous i Divendres Sant, Diumenge de Pasqua i les de la confraria del Roser.

A partir de les dades que ofereix aquest document i d'altres de procedència diversa es pot definir l'estructura orgànica de la capella de música. Encapçalada pel seu mestre, que havia d'ensenyar els minyons que formaven la capella, i no sols de cant sinó fins i tot de llegir i escriure. Havia també de tenir cura diàriament de la formació musicals dels clergues residents a l'església, havent d'ensenyarlos cant pla. Hi havia també un nombre variable de *cantors*, dos o tres a la segona meitat del segle (19). La part instrumental estava formada per l'organista –que en la celebració de les quaranta hores podia tocar el clavicèmbal– i pel *baxonista*. Aquest mateix any la Universitat de la vila sol·licitava al rector l'admissió a distribucions dels estudiants Josep Català i Jaume Pasqual, els quals haurien de tocar el *baxo* i cantar respectivament amb la capella (20). És probable que hi hagués algun altre instrument musical que hom no especifica, si bé els esmentats semblen ser habituals en els darrers anys de segle.

Pel que fa al funcionament econòmic de la institució musical la Universitat de la vila conduïa o contractava el mestre de capella i l'organista amb un salari anual fix. Felip Pujol fou contractat amb un salari de 25 lliures, mentre que els darrers aconductats del segle ho foren per 20 lliures. L'organista a finals de segle percebia un salari de 40 lliures. Aquestes xifres permeten afirmar –considerant les importants alteracions monetàries que tingueren lloc en aquest segle– que la part més significativa dels ingressos del mestre de capella no eren els de procedència municipal, sinó les percepcions de què gaudia en participar a les diferents celebracions, ja hom li reservava *de totes las cantorias tres parts*. Altrament la participació de l'organista era molt inferior *real per lliura del que guanyarà tota la cantoria*, és a dir, un deu per cent, la qual cosa s'equilibrava amb un salari municipal superior al del mestre de capella. Els cantors cobraven exclusivament el procedent de les celebracions a les quals participaven. Pel que fa als minyons, a la conducta de Felip Pujol d'inicis de segle se'ls assignava quan cantessin en funeràries, celebracions de confraries, o a cant d'orgue, l'equivalent al que percebia un sacerdot per l'assistència a aquests actes.

Després de la lectura de l'*aranzel* en la seva dimensió econòmica i especialment les distintes possibilitats de celebrar els sufragis dels albats, hom comprèn la profunda raó de la vella parèmia, *pagant sant Pere canta*.

Una volta acceptada la conducta pel mestre Llop Simon la Universitat li lliurà *...un llibre gran tot ab solfa, que conté cent trenta tres fulles ab cubertas de fusta dit Llibre de Completas de Pujol y és de dita Universitat, y una taula ordinària per scriurer los minyons (...) per a que dit senyor Llop Simon ho tinga en comanda...* (21).

Els anys 1685 i 1686 marquen, per tant, un moment de redefinició i estructuració de la capella de música, dels seus membres i de les seves obligacions. En aquests anys no sols es nomenà el nou mestre Llop Simon, sinó que s'havien contractat un *baxonista* i quatre cantors. Tot i això, la situació econòmica de les finances municipals originaria un daltabaix l'any 1691 quan la Universitat decidia *llevar la cantoria* (...) i *desconduhir* el mestre de capella (22). Tanmateix aquesta situació fou temporal atès que la capella fou reinstaurada l'any següent, autoritzant el mestre a participar *ab sa cantoria* a les processons del Divendres Sant i del matí de Pasqua.

Noves dificultats per a la institució musical s'havien iniciat l'any 1690. S'originà un important enfrontament entre la Universitat de la vila i el rector de la parròquia Pere Pau Llorens, entre altres qüestions es debatia l'import de la caritat que s'havia de satisfer per la celebració de les misses cantades. Una visita pastoral l'havia fixat en sis sous, mentre que la Universitat pretenia mantenirne la caritat estipulada anteriorment de 4 sous. Finalment, en el decurs de la negociació cedí cadascuna de les parts i la quantitat es fixà en 5 sous. L'any 1692 malgrat aquest acord subsistien les dificultats i enfrontaments entre Universitat i rector, i entre ells cada vegada prengué més força el debat entorn de la ratificació de Llop Simon com a mestre de capella. El 15 de setembre de 1692, trobantse reunit el consell s'acordà iniciar una negociació amb el rector en la qual el notari prenia nota de les qüestions que presentaven els membres del consell, es dirigia a la rectoria, formulava la pregunta al rector, recollia la resposta, la presentava davant del consell. En aquest fet un dels temes que es plantejà

fou aconseguir el consentiment del rector Pau Llorens sobre la ratificació del nomenament que la Universitat havia fet en la persona de Llop Simon. La proposta municipal fou plantejada en els termes següents: *...que si la Universitat se offerirà en fer venir lo mestre de la Seu de Barcelona per a examinar lo dit reverend Llop Simon per lo predit magisteri [de cant] y que passarie per lo que dit mestre de la Seu dirie en quant a dit examen, però que abilitat que fos per dit mestre de la Seu, se li suplicava ara per les hores que dit senyor rector fos servit donar son concentiment...* la resposta rectoral: *Acerca lo examen de mestre de cant respon dit senyor rector que li està molt bé lo examen y que los senyors jurats y concell fassen venir los examinadors que sian servits, que dit senyor rector donarà lo concentiment com se done lloch a ser examinats o entrar en lo examen totas las personas que voldran* (23).

A la fi no fou possible aconseguir la presència del mestre de la Seu, aquest es disculpà indicant que es trobava *desganat* i es creà i convocà un tribunal d'oposició per cobrir la plaça de mestre de capella de Mataró. Estava integrat per Francesc Esplet, mestre de Santa Maria del Mar de Barcelona, Ignasi Vidal, organista de la mateixa església i Josep Puig, organista del temple mataroní.

...certificam i fem fe com en los examens de dit magisteri fets y tinguts públicament en la dita parrochial iglésia de dita present vila, als dos, tres, quatre, sinch y sis dies del present mes de desembre, inseguint los edictes posats públicament en differents parts, essent los opositors lo licenciado Joan Benet, clergue, mestre de capella de la vila de Vilafranca dels Penedès, lo reverend Llop Simon, prevere de dita esta vila de Mataró y lo licenciado Francisco Valls de la ciutat de Barcelona, havent ab la madura atenció y cuidado que.s deu segons Déu y nostres conciències mirat en tot lo que se ha fet y obrat en dits examens per quiscú de dits opositors, tant en la part de las preguntas, contrapunt, abilitat de faristol, com de composició, abilitam lo dit licenciado Francisco Valls en primer lloch, per la molta satisfacció ha donat en dit examen, conforme se és vist y se pot veurar en los escrits fets en dit examen. En segon lloch abilitam lo dit reverend Llop Simon, prevere, y en tercer lloch abilitam lo dit licenciado Joan Benet...

Altra volta Llop Simon esdevenia habilitat en segon lloc. El mateix dia 7 de desembre, probablement a la mateixa hora que el tribunal posava en mans del notari la deliberació i la trametia al consell, aquest es trobava ja reunit per tal de rebre-la. Una volta llegida la resolució pel mateix notari davant del govern municipal la decisió d'aquest fou *...és estat deliberat per la major part de dit concell que en concideració de las qualitats se troban en la persona del sobredit reverend Llop Simon prevere de la present vila de Mataró y de la satisfació que.s té experiència ha donada y ésser estat abilitat per dits senyos examinadors y també per haver molts anys que ha exercitat lo dit magisteri de capella en dita esta vila, en tot lo qual temps ha donada dit reverend Llop Simon cabal satisfació y altres conveniències se veuhen en sa elecció sie elegit com elegexen ab lo present per mestre de capella de la present vila de Mataró al dir reverend Llop Simon.*

Cal indicar que l'actitud del govern municipal no fou unànime en prendre una decisió que incomplia de ple els compromisos anteriors convinguts amb el rector. Set vots discreparen d'aquesta resolució, però malgrat tot fou duta a terme.

Acte seguit la Universitat no dubtà en trametre una delegació al rector, per tal d'infor-mar-lo del nomenament i de sol·licitar el seu consentiment. La resposta era prou òbvia *...en virtud de justicia y de la paraula que donà y li donaren los senyors jurats y las perçonas elegidas, de donar dit magisteri al que seria judicat més digne per lo examinador o examinadors que cridarien, com també per no poder donar-se lo benefici que.s dóna per concurs al que està en segon lloch, dexant lo primer (...) dit rector li apar no poder servir a la Universitat e vila en lo que se li demana, sinó que dit magisteri se ha de donar precisament al que en primer lloch és agraduat per los examinadors cridats per la Universitat de la vila, y en quant a lo que se li diu de haver molts anys que ha exercit dit reverend Llop Simon lo dit magisteri, y que en tot lo dit temps ha donat cabal satisfació, respon dit senyor rector que en orde a la satisfació que ha donada, no preten haver-ne rahó per lo present, perquè a tots judica igualment...*

La vila signava aquest mateix dia una nova conducta amb Llop Simon, i a la recíproca, el dia següent el rector admetia a distribucions com a mestre de capella el guanyador de l'oposició, Francisco Valls.

La impossibilitat de resoldre el conflicte a escala local féu que hi intervinguessin instàncies eclesiàstiques superiors, davant les quals la Universitat presentà el conflicte com una defensa del seu dret a fer el nomenament del mestre de capella (24).

El grau de bel·ligerància entre les parts s'incrementà en els mesos que seguiren. En haver-se de celebrar la festa votiva de sant Josep, en la qual les autoritats de la vila i juntament amb els preveres

i rector anaven en processó al convent dels carmelites descalços de Sant Josep, es féu saber al rector *...que la vila té intenció de celebrar la festa ab intervenció del reverend Llop Simon prevere, mestre de capella conduhit per la Universitat y ab sa cantoria y si lo dit reverend senyor rector recusarà (lo que no.s creu) de admetrer la dita cantoria del dit mestre de la vila, en tal cas se. n lleve acte, y en vista de la dita repugnància puga anar la vila per dita funció partint de la casa de dita Universitat, per dit convent de sant Josep sens los dits reverend rector y clero si no volrran venir ab dita condició (...) fent celebrar lo ofici de dita festa per lo reverend pare prior de dit convent...* el síndic de la vila es desplaçà a la rectoria i obtingué del rector aquesta resposta *...ve bé en anar a dit convent de sant Josep ab professó junt ab tot lo clero, lo die que la vila tinga gust. Però no pot permetrer cante en ditas funcions com a mestre de capella lo reverend Llop Simon, com se li demana, per no tenir lo concentiment del magisteri, del rector, que de necesitat se requereix en forsa de las concordies per exercir lo ofici de mestre. Y que si la vila vol cantoria en dita funció de anar a sant Josep, se ofereix dit senyor rector fer cantar, exercint lo ofici de mestre de capella lo cantor més vell de la iglésia, fins a tant estiga pacificada la qüestió del mestre de capella (...) en quant a partir de la casa de la vila per anar a fer la funció referida, los protesta y requesta que no pugan convocar lo poble ab ninguna campana, ni de la capella de santa Magdalena, ni per la vila per anar a fer dita funció processionalment, ni ajustar lo poble, que si ells de devoció, cada hu en particular vol anar-hi no pot dit senyor rector impedir-ho, protestant a la vila de tots danys, usurpació de jurisdicció y de tot lo demés a ell lícit...*

A aquesta argumentació el síndic de la vila replicà *...la vila en que partesca ab dita funció de la casa de la Universitat no entèn en manera alguna llevar la jurisdicció ni ningún dret al dir rector, sinó merament, ab la deguda decència exercir allò que li apar és lícit...*

El rector es mantingué però irreductible en la seva posició *...no pot la vila seguint la deguda decència convocar lo poble per anar a sant Joseph de la manera que dit senyor síndic ha protestat.*

És interessant emfasitzar en aquest punt de la narració alguns dels esdeveniments comentats. Llop Simon pertanyia a una influent família local, representada habitualment en el consell de la vila per diferents membres, i també amb alguns dels seus personatges entre els preveres que servien el temple parroquial. Òbviament Llop Simon no era el millor mestre de capella a judici del rector ni del tribunal que jutjà l'oposició. Tanmateix la major part del consell constituïda en grup de pressió forçà el consell a emprendre un seriós enfrontament amb la jerarquia religiosa, cercant alhora dos objectius diferents, però que confluïren en aquest moment concret, la restitució de la plaça de mestre de capella per a l'esmentat Llop Simon. Aquest objectiu probablement era merament circumstacial, i gairebé anecdòtic com es demostrà posteriorment. La raó fonamental era la d'afermar i fer prevaldre el dret de les autoritats civils per nomenar les persones que podien gaudir dels càrrecs parroquials. I aquest no era pas un debat anecdòtic. Santa Maria fou durant els segles de l'edat moderna el principal nucli financer de la vila, i a la institució parroquial confluïen, a partir de procedències diverses, unes importants rendes monetàries que eren usufructuades pels preveres que accedien al temple. Controlar el nomenament de les persones que podrien gaudir i *lucrar-se* del moviment econòmic generat entorn de l'activitat cultual, era objectiu prioritari de la Universitat. I en aquest sentit, la Universitat no cedí ni en circumstàncies com la convocatòria de la processó esmentada, on probablement s'estava produint l'usurpació de jurisdicció eclesiàstica que denunciava el rector. L'enfrontament també tingué un ressò popular que no escapava als protagonistes del conflicte (25).

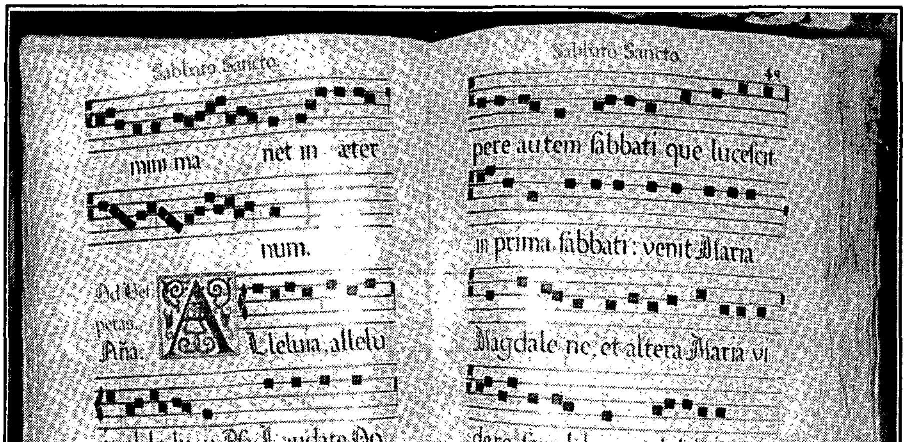

Llibre de Cor de Santa Maria. Segle XVII. MASMM.

Les tensions entre Universitat i parròquia, impossibles de resoldre en el si de la comunitat vilatana, arribaren als tribunals eclesiàstics. I també en aquest mateix any al virrei –màxim òrgan unipersonal de poder en el Principat–, el duc de Medina Sidonia, qui decretà nomenar *persona perita* per a fer l'elecció del mestre de capella (26). Aquestes gestions no degueren fructificar atès que el 26 de gener de 1695 el consell determinà portar la qüestió a la cúria romana. Finalment el tribunal de la Rota fallà a favor del dret de la Universitat (27). Tanmateix no vingué pas per aquesta via la resolució del contenciós, sinó que paradoxalment la solució vingué donada per un canvi estratègic d'aliances.

En el decurs d'aquests mateixos anys 90, i probablement amb el recolzament d'alguns sectors civils anà prenent cos entre els preveres admesos a Santa Maria la idea de generar una transformació de les relacions de poder que es donaven a l'interior del temple, capitalitzades en la persona del rector. És innecessari afirmar que en un principi aquestes manifestacions foren recolzades pels membres del govern municipal. Hom pretenia transformar la condició dels clergues admesos en membres d'una comunitat, on el rector fos simplement *Primus inter pares*, també es cercava que els preveres podessin *tenir veu en la bossa y esmerços*, és a dir, controlar la gestió econòmica de les finances parroquials, i finalment limitar el nombre de preveres admesos, dels trentacinc existents a darreries del segle, fins a la xifra de 22 que es considerava òptima per tal que aquests podessin viure sense la necessitat de realitzar altres treballs remunerats. La fórmula escollida per dur a terme aquestes reivindicacions fou la d'iniciar diversos processos contra el rector en defensa de les seves demandes, i amb el recolzament de la Universitat. No caldrà afirmar que Llop Simon, així com l'organista Joan Puig, es trobaven entre els preveres que endegaren aquest conjunt de mesures que haurien modificat de forma substancial l'estructura de poder i la distribució de la riquesa que acumulava la institució parroquial.

El 22 d'abril de 1699 la Universitat determinava recolzar el grup de preveres en les seves pretensions respecte del rector. El 29 de juliol del mateix any, sense que s'hagués produït cap transformació en els òrgans de govern, rebutjava el seu posicionament anterior, i s'arrenglerava en la defensa dels drets i prerrogatives del rector. El dia 8 d'agost el consell de la vila, en una decisió fulminant, determinava remoure dels seus càrrec el mestre de capella Llop Simon i l'organista Josep Puig. La situació degué ésser força violenta atès que aquest darrer es negà repetidament a lliurar la clau de l'orgue a la Universitat (28).

Com explicar aquest singular moviment estratègic? Probablement, tot i que la major part de les reivindicacions del col·lectiu de preveres eren vistes amb bons ulls pels membres de la Universitat –principalment aquelles que tendien a debilitar el poder omnímode de què gaudia el rector–, altres de les reivindicacions clericals eren difícilment assumibles pel govern de la vila. En aquest sentit, la petició dels preveres de limitar el nombre de les admissions a la xifra de 22, contrariava obertament les aspiracions de l'oligarquia que controlava el consell, molt gelosa de preservar per als seus fills segons l'accés al temple parroquial. Una altra pretensió dels clergues era la d'obligar els feligresos a haver de convocar-los tots en celebrar-se les cerimònies fúnebres. Aquesta pretensió significava una despesa molt important, que una bona part de la població no podia satisfer sense dificultats, la qual cosa degué incidir en què probablement aquesta reivindicació fos la que decantés el govern municipal a arrenglerar-se en la posició defensada pel rector. La destitució del mestre de capella i de l'organista foren probablement una forma d'exemplaritzar l'actitud de les autoritats municipals en contra de les agosarades pretensions dels díscols preveres. Així a Mataró hom inicià la divuitena centúria amb un sorollós

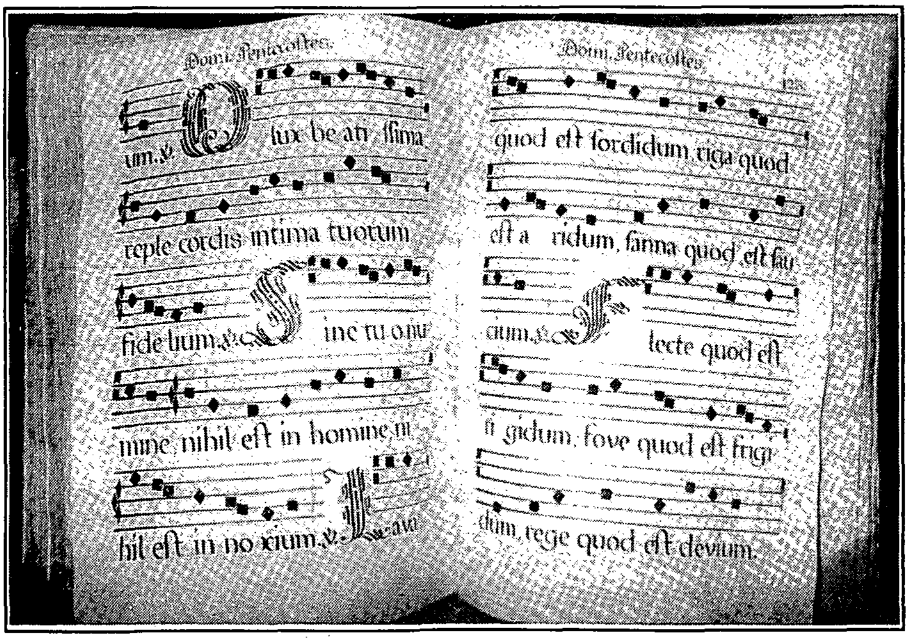

Llibre de Cor de Santa Maria. Segle XVII. MASMM.

plet, davant la Seu romana, dels seus preveres contra el rector i contra la Universitat, en el qual a més de les raons referides s'inclogué un nou greuge, la destitució del mestre de capella, organista i *baixonista.*

Pel que fa a Llop Simon, no ha arribat als nostres dies cap testimoni de la seva producció musical, però sí la reflexió que ell mateix féu en el seu testament sobre una missa que havia compost per a la seva pròpia mort.

Ordeno la sepultura del meu cos fahedora en lo fossar o iglésia de santa Maria de Mataró, en la tomba se acostuman enterrar los residents, en la qual sepultura vull assistescan tots los minyons dexebles meus y cantian la missa he compost per a això ab tres baxons, nou flaviols, tres tamborinos de corda, sis trompetes, trenta cornamuses, vuyt dotzenes de corns, vint y cinch cremelles, sis sonatrujes, dinou pifres, set cobles de ministrils, dos cents cegos ab diferents instruments. En lo segon cor, tota la armonia de un viscalabat, que'es quan se casa un viudo, ab tots los instruments, com són esquelles, e saltadors, tamborets, bacines y altres. En lo tercer los músichs dels alamanys ab tamboos, timbales, cascabells, ab tota la vila que criden tant com pugan; advertin que vull que crídian a compàs. Al cor de la capella vull totes les escombreriayres de Barcelona, totes les dones que venen tripes, terra de escudelles, sal, vidre trencat, bescuyts, peres cuytes, los que cridan aygua de ordi, orxata, y cada hu de ells que càntia lo vilancich que sab y ordinàriament acostuma cantar. (29)

Francesc Costa deixà constància en el seu treball de la historicitat de l'autor i d'alguns dels individus que hom hi esmenta. Aquest estudi haurà servit per emmarcar aquest personatge singular.

Probablement un testament d'aquestes característiques no degué ser mai protocolitzat, atès que pel seu contingut era més una creació literària que no pas una declaració de darreres voluntats. Tanmateix el mecanisme de la ficció literària permeté el seu autor expressar idees, sentiments o actituds que d'altra manera mai no hauria pogut fer públiques. El testament, en el seu conjunt, havia de ser interpretat pels seus coetanis com un enfilall de despropòsits, amb una clara voluntat provocadora. El text, que segueix estrictament les pautes notarials per a aquest tipus de documents, únicament perd el to càustic en esmentar el llegat que fa a la comunitat de carmelites descalços de Sant Josep, per tal que li cantin una *Ave Maria Stella* a cant d'orgue el dia de la seva mort. La resta del text es mou en unes visions *avant lettre* que bé es podrien definir com a volterianes o esperpèntiques. Com haurien d'interpretar sinó els seus contemporanis, coneixedors de la seva trajectòria personal, *que al cap de tres mesos que seré mort reconegan mon cos y vejan si.m corromp, perquè estich ab pretensió de ser sant màrtir de mal de cames?*

D'altra banda la visió que ofereix, en descriure l'acompanyament per a la missa que cita haver escrit per a les seves exèquies, es podria qualificar ben bé d'antològica procedent d'un mestre de capella. Per damunt del caràcter descriptiu i del pintoresquisme de la narració sembla planejar-hi una profunda i amarga reflexió, potser fins i tot autocrítica, que cerca crear un efecte demoledor entorn de la institució musical en primer terme, i potser, d'una forma indirecta, sobre l'estructura ideològico-religiosa a la qual servia.

Fóra agosarat afirmar que la causticitat dels seus comentaris permeten percebre quelcom de la personalitat de l'autor? Si així fóra, es faria més entenedor que hagués esdevingut el protagonista d'una situació tan sorollosa, altisonant i inharmònica com la que preveia per a les seves pròpies exèquies.

Així doncs, la capella de música de Santa Maria de Mataró iniciava la divuitena centúria amb un nou mestre, Salvador Laverni, mostrant en la pròpia pell les marques deixades per les vicissituds i les contradiccions del seu segle.

Tanmateix, de Felip Pujol a Llop Simon s'havia produït un recorregut i un trànsit més que generacional, si és cert que Llop Simon –de forma conscient o no– estava introduint, a partir de les seves intuicions, un conjunt d'idees que havien d'arrelar amb força en el segle que s'estava a punt d'encetar.

Joan Giménez i Blasco

NOTES.

1.- Lletra adreçada a l'abat de Montserrat. 12.IV.1599. *Tenim entès per los músichs de esta vila de Mataró, los quals tenim assí llogats per la festivitat del Corpus, que per orde de Vostra Paternitat serian llogats per a sonar en la octava de dita festivitat de Corpus en aquexa santa casa de Nostra Senyora de Montserrat, los quals se són llogats pensant nosaltres no.ls havíam de menester....* GIMÉNEZ, J. *La Universitat de Mataró, 1589-1628*, Mataró, 1990, p. 103.

2.- Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró. Inventaris. 24.X.1641.

3.- CANDÉ, R. *Diccionari de la música*, Barcelona, 1967, p. 158.

4.- CORTÈS, Francesc. *La música a Mataró a l'època de Joan Pau Pujol* a *Joan Pau Pujol: La música d'una època*, Barcelona, 1994, p. 64.

5.- *En nom de Nostre Senyor Déu Jesucrist sia y de la sacratíssima Verge Maria mare sua. Amen.*

Sobre lo donar a fer los llibres de cant pla per lo cor de la Sglésia parrochial de Sancta Maria de la vila de Mataró, bisbat de Barcelona, devall designats per y entre los honorables Pau Seguí, Benet Staper y Gabriel Morera lo present y corrent any obrers de dita parrochial, fent estas cosas ab consentiment y presentia del molt reverendíssim senyor Joan Palau, en sacra pàgina doctor, y rector de la dita parrochial debaix consentint, de una part, y Phelip Pujol músic de dita vila de Mataró, de part altra, per y entre dites parts són stats, fets y pactats, fermats y jurats los pactes y capítols e evinenties següents y devall scrits.

E primerament los dits Pau Seguí, Benet Staper y Gabriel Morera, per ells en nom de dita obra y per los llurs successors en dit càrrec de obrer, donan a fer a dit Phelip Pujol tres llibras de cant pla per lo cor de dita sglésia parrochial. La hu dels quals sia intitulat y haja de ésser llibre dels officis dominicals, y l. altre llibre, segon llibre de officis sanctorals y lo altre llibre, tercer llibre de vesprals dominicals, los quals tres llibras dit Phelip Pujol sia tingut y obligat de haver fets y acabats dins tres anys primers vinents del dia present en avant compttadors, y abans, si abans podrà. En los qual llibras sia tingut y obligat dit Phelip Pujol de fer de la etxura, axí ab solfa, full y lletra, conforme las entífonas ha fetas últimament de les vespres de Nostra Senyora en dita sglésia parrochial, salvo emperò que sia tingut y obbligat de seguir lo rittmo y compas, acsent y artographia conforme los de la Seu o Sancta Maria de la Mar de Barcelona. E per los quals llibres prometten dits obres donar y pagar a dit Phelip Pujol, ço és desavuyt reals per cada codern de dit llibre, entenent que cada codern tinga vuyt fulles de pregami y en cada pàgina de quiscuna fulla y haja de haver y sien scrites sis pautes, y si y haurà set pautes an de pagar vint reals. No res menys, sie obbligat dit Pujol per dit preu de fer totes les caplletres daurant y colorant aquelles conforme l.obra requerirà y haja de bestreurer dit Phelip Pujol tot lo que convindrà per la tinta y daurar y colorar [nota al marge: si lo reverend pare fra Picalques de l.orde de sant Francesc del monestir de Jesús de Barcelona dirà que dit Pujol com ha mestre y per dit preu és obligat de bestraure or y colors] y la tinta haja de ser bona y sofficient conforme en dits Llibres de la Seu y de Sancta Maria, a ús y costum de bon mestras. Entenent y declarant que sols sien obbligats dits obrers y los llurs successors en dit càrrec de obraria de bestraurer los pregamins que per dits llibres seran necessaris y les cubertas y tancados y respar dits pregamins, y les dites colors y ors si dit pare Picalques declarà ésser-hi obbligat dit Phelip Pujol. E los quals pregamins sien tinguts y obligats de donar dits obres sempre y quant seran requerits. Y no res menys sien tinguts y obbligats dits obres en pagar lo preu de dits llibres tocant a dit Phelip Pujol a dita rahó dins los dits tres anys ab sis pagas, de sis en sis mesos igualment, comensant la primera paga de vuy en sis mesos y vuy die present se li bestrauen per dits obres sis lliuras dotse sous per comprar pregamins perquè puga comensar dits llibres. E per les quals cosas attendre y complir los dits obres ne obliguen a dit Phelip Pujol tots los béns de dita obra llargament.

Item lo dit Phelip Pujol cонvé y promet a dits obres que dins dit termini y abans, si abans podrà, ab degut effecte farà y acabarà dits tres llibres ab la forma dalt dita y si per cas se li pagarà cosa alguna antissipat per ço dóna per fermansa a dita obra Joan Pujol teixidor de lli, son pare. E lo dit Joan Pujol accepta lo càrrec de dita fermansa llargament y obbligan tots, axí prinsipal com fermansa, tots llurs béns llargament y de quiscú d.ells ***in solidum*** *y ab jurament. E en estas cosas consent lo dit senyor Joan Palau, rector predit com ha fetes de son consentiment y presentia y aquelles lloe, approva y ferma.*

Et ideo nos dicte partes laudantes.

Testes venerabilis Salvator Sala presbiter et Petrus Vilar clericus dicte ville.

ACA. Arx. Not. Mataró, 1011. 29.IV.1594.

La notícia d'aquest document m'ha estat amablement facilitada pel senyor Joaquim Aguilar.

6.- *Item un llibre de salmodia en que hi ha quinse coderns tots traballats v està sens cobertas v sens cosir, és de paper de la forma major.* GIMÉNEZ, J. *Economia i Societat, Mataró, 1600-1639*, Mataró, 1984, pp. 257-258.

7.- Les obres que aquest autor li atribueix són *Sumens illud ave*, a quatre veus, *Miserere mei Deus*, salm a quatre veus, juntament amb un *Gloria* i un *Benedictus* pertanyents a una *Missa de Nostra Senyora*. CORTÈS, F. *Op. Cit.*, p. 59. És interessant constatar que a aquests fragments sobre la missa de Nostra Senyora ara es puguin incloure les antífones que esmenta el document citat *supra*, la qual cosa faria més versemblant la hipòtesi que formula Francesc Cortès de vincular aquesta missa a la celebració patronal de Mataró.

8.- *Determinaren y donaren poder als honorables jurats per a que puguen conduhir per a mestre de cant de la Isglésia de Mataró a mestre Phelip Pujol de la present vila, per temps de tres anys, ab lo salari de viynt y sinch lliuras lo any y de totes les distributions ordinàries y extraordinàries, obligant lo dit mestre en haver de fer los llibres de cor al ters manco del salari del que se acostume y ab altres clàusules ben vistes als senyors jurats.* ACA. Arx. Not. Mataró, C-9, 29.III.1616.

9.- *Primerament los dits honorables Melchior Palau, Antoni Rosselló y Narcís Pasqual, jurats de dita Universitat, usant de la potestat a dits honorables jurats concedida per dit honorable consell ordinari y desijant que los officis en dita iglesia sien celebrats ab la solempnitat deguda y acostumada de alguns dies aquesta part, per temps de tres anys, qui comensaran a córrer lo dia present en avant, y desprès, durant la mera y líbera voluntat de dita Universitat, condueixen al dit mestre Phelip Pujol per al dit offici de mestre de cant en dita isglésia parrochial de la vila de Mataró, obligant-lo en aver de ensenyar als minyons, ço és als quatre corers o scolanets de franch y sens salari algú, y despus a tots los altres*

minyons y a qualsevol persones qui.n voldran apendrer, pagant-lo emperò de sos treballs paga condecent, a coneguda dels dits honorables jurats qui ara són y per temps seran. Y també que aya de acudir y asistir a la celebratió dels officis (...) ores canòniques, funeràries, cantars de devoció, misses de confraries, aniversaris, professons y a tots los demés officis se celebraran en dita iglésia, cantant a cant de orga, ço és, totes les festes principals de l. any y altres dies que aparexerà a dits honorables jurats, diumenges de advent y quaresma y tots los ters diumenges, que.s fa lo offici del Santíssim Sagrament, acudint y assistint en aquells ab los minyons ab puntualitat que convé.

Item lo dit mestre Phelip Pujol convé y en bona fe promet als dits honorables jurats en nom de tota la dita Universitat que al durant los dits tres anys, y de aquí al devant durant la mera voluntat de dita Universitat ensenyarà a totes les dites persones lo dit art de cantar y farà offici de mestre com demunt està dit a (...) y assistint en tots los serveys de la isglésia, conforme de bon mestre se pertany, sens faltar un punt al que toca de son offici. E no res manco, promet que sempre y quant serà request per la Universitat y se li donarà pregamí y originals, farà y scriurà qualsevol llibre de cant per servey de dita sglésia parrochial de Mataró, pagant-lo los dits honorables jurats per raó de aquelles a la raó devall scrita.

Item los dits honorables jurats en nom de dita Universitat convenen y en bona fe prometen al dit mestre Felip Pujol que per los gastos y treballs de ensenyar de cantar y fer dit offici de mestre com demunt és dit li donaran y pagaran realment y de fet, de diners de la dita Universitat quiscun any vint y sinch lliures pagadores quiscun any ab tres iguals terses y pagues. E no res manco, confiats que per mosenyor reverendíssim de Barcelona e o per algú de sos vicaris generals, decretada la present capitulació y concordia per contenir coses pertanyents al servey de Déu y exaltació del culto divino, li prometen fer-lo partícip en totes les ganansies (...) y caritats y distribucions ordinàries y extraordinàries de dita isglésia parrochial de Mataró, asistint emperò dit mestre Felip Pujol en totes elles, personalment, e no res manco, li consenten per la asistència y presentia dels dels quatre minyuons corers la distribució de un sacerdot, la qual distribució dels dits minyons sols se entenga en lo de funeràries, confraries y quant se cantarà a cant de orgua, en lo qual cas y en los dits dies que.s cantarà a cant de orgua, y no en altres aya per raó dels dits minyons la dita distribució de les matexes caritats que.s pagaran los demés sacerdots.

E més avant li prometen donar y pagar per cada codern del que copiarà y scriurà de dits llibres de cant, a la rahó de un ters manco del que se acostume de pagar per raó de semblants llibres de cors....

ACA. Arx. Not. Mataró, C-9, 1.IV.1616.

10.- *Melcior Marquès, mestre de cant, procura ab totes veres servir a Vs. Ms. en son magisteri sens escusar treballs en procurar lletres y bonas cantorias, com Vs. Ms. veuen en la yglesia, y ara ha feta diligencia en Barcelona per a las festas de Corpus que li costen més de quaranta reals. Suplica humilment a Vs Ms. sien servits de fer-li mercè de algun socorro ab la lliberalitat que de Vs. se pot esperar...* AMM. Llig. 22.

11.- La Universitat autoritzà el prevere Melcior Marquès a percebre les distribucions del temple malgrat no poder assistir a l'església pel seu estat de salut. ACA. Arx. Not. Mataró. C-16, 21.III.1674.

12.- *Propostas fetas per lo rector a un memorial per la part de la vila en lo any 1692.* AMM Llig. 21.

13.- AMM. Caixa 4. 23.V.1680.

14.- *...que no volen cantar en dita capella guanyant dit Joseph Pla major portió que ells...* La solució vingué en dictar la Universitat que quan es cantessin oficis de cant d'orgue de funeràries i devocions no se li donés major porció, però pel que cantés als altres oficis se li donaven 10 lliures anuals. ACA. Arx. Not. Mataró, C-16, 19.XI.1673.

15.- ACA. Arx. Not. Mataró, 2.VII.1673.

16.- *Molt il.lustres jurats y savi consell.*

Joseph Gas mestre de capella d.esta vila de Mataró suplica y diu que después de aver tingut treball de ensenar a un fill de Joseph Moncant y al punt que l.ha tingut destre per cantar qualsevol paper lo dit Joseph Monçant lo ha aportat en lo monestir de sant Hyeroni de la Murtra, sens saber-na ninguna cosa lo mestre. Y axis per que lo dit mestre no haja de estar ab aquestos cuydados de que quant tindrà un minó que cantarà destra no se.l ne aporten a ninguna altre part suplica a Vs. Ms. li fassan un manament que lo die que aja de donar alguna cota li hajan de fer un acte oblingan-se a que mentras portarà la cota, o mentras podrà cantar tiple, sos pares no.l ne pugan traurer y també que lo dit mestre se haja de obligar a no poder-la y llevar fins a que mudarà la veu, y que estigue obligat lo mestre a ensenar-li no tant solament mentras portarà la cota, sinó después de aver-la deixada, si sos pares tenen gust de que estudie més, y que d.esta manera tindrà lo dit mestre minons a la ocasió que.ls haurà menester y no tindrà treball sense profit.

Confia de la benignitat de Vs. Ms. faran aquest fabor.

Lo més afectat servidor de Vs. Ms. Joseph Gas, mestre de capella.

ACA. Arx. Not. Mataró, 10.III.1677.

17.- En l'acta de nomenament s'indicava: *ab pacte emperò que dega fer constar com és estat abilitat per mestre de capella en una oposició que ha tinguda en Santa Maria del Mar de la ciutat de Barcelona.* ACA. Arx. Not. Mataró, C-18, 2.X.1685.

S'acompanya a la deliberació un document del notari barceloní Rafael Albià, del qual es desprèn que Simon Llop havia aconseguit el segon lloc a l'esmentada oposició.

18.- *Memorial de les festes té obligació cantar lo mestre de capella y cantors de la parrochial iglésia de Santa Maria de Mataró y juntament lo que se ha de haver de les confraries y demés que voldran fer cantar.*

Festes que té obligació de cantar lo mestre de capella y demés cantors de la iglésia parrochial de Mataró.

Jener

A 1 die de la Circuncisió del Senor ofici a dos cors ab dos villancicos lo un al ofertori y l.altre al alsar Nostre Señor.

A 6 ofici a 2 cors ab dos villancicos, vespres a 2 cors, un salm per altre, ***Magnificat*** *a 2 cors,* ***Nunc dimitis*** *y* ***Salve*** *a 2 cors.*

A 20 die de sant Sebastià ***Te Deum*** *a fals bordó a la professó.*

Febrer

A 2 die de la Purificació de Nostra Señora ofici a 4 y si los sacristans donan un ciri a cada hu dels cantors seran presents se cantarà a dos cors.

A 21 die de sant Benet ofici a 2 cors y per dit ofici se dóna 1 lliura de ploms fundats.

Mars

A 25 die de la Anunciació de Nostra Señora ofici a 4.

Abril

Maig

A 3 die de la Invenció de la Santa Creu ofici a 2 cors (que és lo die que los senyors jurats trauhen las gramallas) y dos villancicos, un al ofertori y altre al llevar Déu.

Juny

Juliol

A 22 ofici a 2 cors ab dos villancicos en la capella de la casa de la vila anomenada capella de santa Magdalena.

A 10 die de sant Christòfol a la professó se canta ***Te Deum*** *ab fals bordó.*

Agost

A 15 die de la Assumpció de Nostra Señora ofici a la disposició del mestre de capella, tres villancicos, vespres a 2 cors, un salm per altre, ***Magnificat*** *a 2 cors,* ***Nunc dimitis*** *y* ***Salve*** *a 2 cors.*

Setembre

A 8 die de la Nativitat de Nostra Señora ofici a 4.

Octubre

Novembre

A 1 die de Tots los Sants ofici a 2 cors, vespres a 2 cors, un salm per altre y ***Magnificat*** *a 2 cors y després de vespres de morts, absolta a 2 cors baix lo presbiteri.*

A 2 die de la Commemoració dels defuncts ofici a 4 de ***Requiem*** *y després del ofici absolta a 2 cors baix lo presbiteri.*

Desembre

A 8 die de la Concepció de Nostra Señora ofici a 4.

A 18 die de la Expectació de Nostra Señora ofici a 2 cors en los caputxins.

A 25 die de la Nativitat de Nostre Senyor ofici major a 2 cors ab tres villancicos, vespres a 2 cors, un salm per altre y ***Magnificat*** *a 2 cors.*

A 26 die de sant Esteve ofici a 2 cors ab dos villancicos.

A 27 die de sant Joan ofici a 4, y si la confraria de sant Joan fa celebrar lo ofici no se canta si no és que paguessen la cantoria.

Festes movibles.

Totes les dominicas de advent y quaresma se canta lo ofici conventual a 4.

Totes dominicas de quaresma se canta ***Magnificat*** *a 4.* ***Nunc dimitis*** *y* ***Salve*** *a 4 y després de la prèdica* ***Miserere*** *a fals bordó.*

Diumenge de Rams y Divendres Sant se canta lo Passió a 4.

Dimecres, Dijous y Divendres Sant se canta a matines los responsoris a 4.

Al posar y traurer Nostre Senyor del monument se canta un motet a 4.

Dilluns i dimars de la semmana de Passió que se celebran las 40 horas se canta ofici a 2 cors a la tarda del dilluns, siesta desde las 2 horas fins a les sinch, y a la nit des de las set fins a les nou. A la tarda del dimars siesta des de les dos hores fins a les sis, y antes de tocar las sis se canta una lletania, y en punt de les sis se comensan completas a 2 cors y per després de completas se canta ***Te Deum*** *a fals bordó y dóna la confraria del Santíssim Sagrament 11 lliures 6 sous compartidores las 6 lliures 6 sous per tota la capella y les 5 lliures compartidores per los cantors que seran admesos a las siestas.*

Die de la Pasqua de Resurrectió ofici a 2 cors y luego que lo predicador ha acabat la ***Ave Maria****, se canta* ***Regina Coeli*** *a 2 cors, vespres a 2 cors, un salm per altre,* ***Magnificat*** *a 2 cors,* ***Nunc dimitis*** *y* ***Regina Coeli*** *a 2 cors.*

Lo segon die de Pasqua ofici a 2 cors.

Lo tercer die ofici a 4.

La quarta ***dominica*** *de abril ofici a 2 cors en sant Josep y al anar la professó se canta* ***Te Deum*** *a fals bordó.*

Lo die de la Ascensió del Senyor ofici a 2 cors.

Lo die de Pentecostes ofici a 2 cors, vespres a 2 cors, un salm per altre y ***Magnificat*** *a 2 cors,* ***Nunc dimitis*** *y* ***Salve*** *a 2 cors.*

Lo segon die ofici a 2 cors.

Lo tercer die ofici a 4.

La ***dominica*** *de la Santíssima Trinitat ofici a 4.*

Lo die de ***Corpus Christi*** *ofici a 2 cors ab dos villancicos, vespres a 2 cors,* ***Nunc dimitis*** *y* ***Salve*** *a 2 cors. A la professó se cantan quatre villancicos.*

La ***dominica infra octava*** *de Corpus se canta* ***Magnificat, Nunc dimitis****, y* ***Salve*** *a 2 cors.*

Lo cap de ***octava*** *de Corpus se canta* ***Dixit Dominus, Magnificat, Nunc dimitis*** *y* ***Salve*** *a 2 cors, los demés salms a 4. De completas que se cantan en la octava aquest die no se cantan.*

Los dies dintre de la ***octava*** *de Corpus se canta lo ofici a 2 cors, completas a 4,* ***Nunc dimitis*** *y* ***Salve*** *a 2 cors, y a la professó que se fa dintre de la Iglésia se canta en lo horgue un o dos tons mentres se fa la professó, del qual la confraria del Santissim Sagrament dóna a cada hu dels cantors seran present 1 lliura, 7 sous, 3 diners.*

La última ***dominica*** *de octubre que és la dedicació d.esta santa iglésia ofici a 2 cors.*

Tots los tercers diumenges se canta lo ofici a 4 y a la professó que se fa dintre de la iglésia se canta en lo horgue un o dos tons, dels quals tons dóna la confraria 4 sous compartidors per lo mestre de capella, horganista y cantors que sean menester.

Tots los dissabtes del any se canta lo ofici de Nostra Senyora del Roser a 4, advertint que a la quaresma se diu dit ofici després de la prèdica, del qual ofici dóna la confraria de ploms de funerària 1 sou al mestre de capella.

Lo que han de haver de les cantorias lo mestre de capella y demes cantors de la iglésia parrochial de Mataró.

Primo lo mestre de capella ha de haver de totes las cantorias tres parts.

Ha de haver lo organista de totas las cantorias real per lliura del que guanyarà tota la capella.

Los demés cantors que seran admesos a la capella rebran part igual sens que no guanye més lo hu que l.altre.

Per la Octava del Corpus

Primo de la confraria del Santissim Sagrament per la octava del Corpus, cantant de la forma acostumada, conforme atràs se diu, rebrà cada cantor si serà present una lliura set sous y tres diners.

Lo Horganista rebrà de la dita octava dos lliures.

Rebran de la dita confraria per las Quaranta Horas cantant ab la forma acostumada, conforme atràs se diu, a cada hu dels cantors si seran presents setse sous y quatre. Adverteix-se que de las ditas Quaranta Horas ara no se dona més que 11 lliures 6 sous, jo ho he trobat aixis y axis ho procehesch, no se per quinas rahons los mestres passats ho feren.

Rebran de la confraria de Nostra Senyora del Roser per lo primer diumenge de maig y octubre, cantant lo dissapte completas a 2 cors, lo diumenge ofici a 2 cors ab dos villancicos, vespres, lo primer y últim salm, ***Magnificat, Nunc dimitis*** *y* ***Salve*** *a 2 cors, a la professó dos villancicos, cada hu dels cantors si seran presents setse sous sinch dines.*

Rebran de las confraries que voldran fer celebrar la vigilia del sant, completas a 2 cors, lo die del sant ofici a 2 cors ab dos villancicos, vuyt lliures setse sous, co és 4 lliures 8 sous per las completas y 4 lliures 8 sous per lo ofici.

Rebran de les confraries que voldran fer celebrar completas a 1 cor o ofici a un cor cada hu dels cantors, si seran presents 1 lliura, 5 sous 5 diners.

Rebran de un albat a 2 cors ab professó y ofici 9 lliures 5 sous.

Rebran de un albat a 1 cor ab professó y ofici 3 lliures.

Rebran de una absolta a 2 cors cada hu dels cantors, si seran presents 2 sous 6 diners.

Rebran de la professó de la Soledat lo Divendres Sant, lo die de Pasqua de cantar ***Regina Celi*** *de la professó y en la professó* ***Te Deum*** *a fals bordó, ofici a 2 cors cada hu dels cantors, si seran presents 12 sous.*

Rebran de cantar en los misteris que voldran cantoria lo Dijous o Divendres Sant dos lliures.

Rebran de qualsevol confraria o altre que voldrà fer cantar un ***Miserere*** *a las Quaranta Horas 2 sous 2 diners.*

Rebran de qualsevol siesta tres lliures compartidores ab los cantors seran admesos en las siestas 3 lliures.

Rebran los cantors seran admesos en las siestas de qualsevol confraria o altre que vulla fer cantar la hora, tindran 1 lliura.

Adverteix-se que totas las festas que seran a un cor lo organista no té real per lliura, sinó part de cantor.

Rebrà dit organista per las Quaranta Horas si tocarà lo clavisimbol 1 lliura 10 sous y si no.l toca rebrà part de cantor.

Les demés obligacions té lo mestre de capella de la iglésia parrochial de santa Maria de Mataró

Primo ha de tenir estudi tots los dies feines des de la vuyt horas de la matinada fins a les onse, a la tarda des de las 2 fins a las sinch, ab special obligació que tots los que sien abtes per la facultat degue ensenyar-los de cant, llegir y escriurer.

Item a la una hora passat lo mitg die dega lo senyor mestre assistir a la iglésia parrochial ab los minyons a ensenyar de cant pla a tots los residents de la iglésia.

Item que dega cuidar de posar los llibres al faristol, cuidant de recullir los llibres y posar-los en custòdia al puesto determinat.

Fonch donada la present instrucció o aranzel per lo reverend Joseph Gas, mestre de capella de esta vila en ocasió que deixà lo dit magisteri y fou elegit per mestre de capella de santa Maria del Mar de Barcelona, que fou en lo any 1685.
ACA. Arx. Not. Mataró, C-18, fol. 18-21.

19.- L'any 1686 foren admesos com a cantors Joan Bigaire, Joan Simon i Francesc Picaire, tots ells cantors de la vila. ACA. Arx. Not. Mataró, C-18, 1.I.1686 i 13.IX.1686.

20.- ACA. Arx. Not. Mataró, C-11, 11.VI.1630.

21.- ACA. Arx. Not. Mataró, fol. 22.

22.- ACA. Arx. Not. Mataró, C-18.24.VI.1691.

23.- ACA. Arx. Not. C-18, 15.IX.1692. A partir d'aquesta cita, si no s'indica el contrari, totes les declaracions procedeixen del mateix llibre, amb les dates que s'indicarà.

24.- *... lo concell és lo que legtimament té la allecció de mestre de capella o cant y lo senyor rector lo sol concentiment ...* ACA. Arx. Not. Mataró, C-I8, 20.I.I693.

25.- *...de no donar lo rector son consentiment és ocasió de inquietar-se lo poble. Si lo poble se inquieta sens rahó, com en assó no la té, no té culpa lo rector. Però de esta inquietut del poble no és causa lo rector, sinó las malas impressions que algunas personas procuran a influir-los per a conseguir sa dañada intenció.* Respostes donades pel rector a un memorial de la vila l'any 1692. AMM. Llig. 21.

26.- ACA. Arx. Not. Mataró, C-18, 13.XI.1693.

27.- AMM. Llig. 21. AH. 21/09.

28.- AMM. Acord. Caixa 6. 8.VII.1699.

29.- Testament satíric d'En Llop Simon, datat el 3 de juliol de 1697 a Mataró. Reproduït per Francesc Costa a *Migliaresi, documents històrics de Mataró*, núm. 8, octubre 1990.

A l'Arxiu de can Cabanyes d'Argentona es conserva un manuscrit inèdit que és, molt probablement, el primer estudi monogràfic sobre l'església de Santa Maria de Mataró. Gràcies a la gentilesa de la senyora Elisenda Cabanyes, que ens ha autoritzat la seva publicació, transcrivim tot seguit el document, amb la incorporació de notes que el complementen.

LA PRIMERA MONOGRAFIA SOBRE L'ESGLÉSIA DE SANTA MARIA DE MATARÓ

L'any 1883, en el certamen literari de les festes de Les Santes, convocat per l'Ajuntament de la ciutat, es van presentar un total de 225 obres. L'acte de lliurament de premis va tenir lloc al Teatre Euterpe, la tarda del 28 de juliol. Entre les obres premiades figuraven dos treballs d'un jove estudiant de dret anomenat Manuel Borrás de Palau. Un tractava de les societats cooperatives i l'altre era una monografia sobre el temple parroquial de Santa Maria.

Aquesta última es va publicar dos anys més tard al *Semanario de Mataró*, setmanari de marcat contingut religiós que es va distingir pels seus articles divulgatius, de temes culturals i d'història de Mataró. En els números 134, 135, 136 i 137 corresponents a novembre i desembre de 1885, apareix de forma fragmentada la monografia guanyadora, que es presenta com a obra *premiada en el certamen de 1883 y completada con posterioridad.*

El manuscrit original que Borrás de Palau va presentar al concurs amb data de 9 de juliol de 1883, és un assaig fresc i amè, típica obra de joventut (la posterior versió revisada és més arrodonida i pretesament documentada).

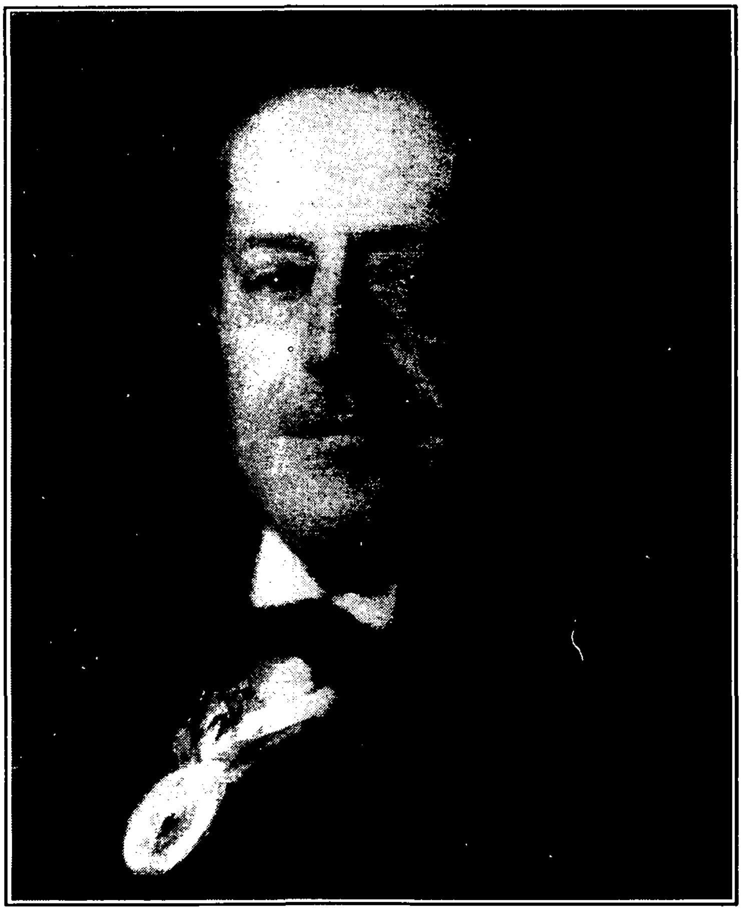

Manuel Borràs de Palau

Manuel Borrás de Palau va néixer a Barcelona l'any 1864, fill de Manuel Borrás i Bofarull, i de Francisca de Palau i Català, ambdós nascuts a Mataró provinents de prestigioses famílies de la ciutat. Es van casar a l'oratori particular de Can Palau el dia primer de gener de 1861. Manuel Borrás, el primer

fill d'aquest matrimoni, va estudiar a Barcelona i va ser el número u en l'oposició per a places de notari. Exercí des del 14 de maig de 1891 fins al dia de la seva mort, el 6 de desembre de 1930. Sempre va treballar a la mateixa notaria de la Plaça Universitat número 4, fet inusual a l'època. Fou tresorer de la junta directiva del Col.legi de Notaris en els períodes 1910-1912 i 1917-1919, i en fou degà-president entre 1920 i 1927.

Des de molt petit i gràcies a l'ascendència familiar mataronina, Manuel Borrás passava llargues temporades a Mataró amb els seus germans, un dels quals, anomenat Joan, va ser compositor i crític musical de renom, fill adoptiu de la ciutat. La seva afecció a l'escriptura, a la història i a l'art el van portar a presentar la monografia esmentada al certamen literari quan només tenia dinou anys.

El treball parla del temple de Santa Maria, dels escrits que documenten la seva antigor, dels estils i de les fases de construcció, dels altars i de les capelles. Les seves afirmacions han estat la base per a posteriors investigacions.

Els estudis sobre Santa Maria van ésser continuats pels germans Joan i Francesc Cabanyes i Prat, tots dos molt interessats en el passat de Mataró. El primer col.leccionava documents i guardava tot allò que tingués relació amb aquest tema. No és estrany doncs, que fos ell qui obtingués i conservés la còpia del manuscrit premiat.

Joan Cabanyes i Prat va ser fundador de l'Agrupació Excursionista de Mataró, afeccionat a la fotografia, gran coneixedor de la comarca, realitzà plànols d'edificis antics i arribà a reunir una excel·lent col·lecció de documents i pergamins. Va seguir de prop les obres de 1896 del temple parroquial de Santa Maria. Va morir a finals del mes de novembre de 1913.

Va ser llavors quan el seu germà, Francesc, va prendre el relleu. Francesc Cabanyes i Prat prosseguí la tasca de recopilació endegada per Joan i preparà una monografia sobre l'església de Santa Maria que no va poder acabar. Els materials, inèdits, es conserven avui a l'Arxiu Cabanyes.

La història dels estudis històrics sobre Santa Maria de Mataró continuà amb els treballs de Marià Ribas i Bertran, i Lluís Ferrer i Clariana; el primer amb multitud d'articles i publicacions que es recullen en la seva ingent bibliografia; el segon amb els dos volums *Santa Maria de Mataró. La parròquia, el temple*, de 1968 i 1971. A la revista *FULLS del Museu Arxiu de Santa Maria* diversos autors han anat publicant estudis parcials que van configurant l'estat actual de les investigacions sobre el tema que ens ocupa.

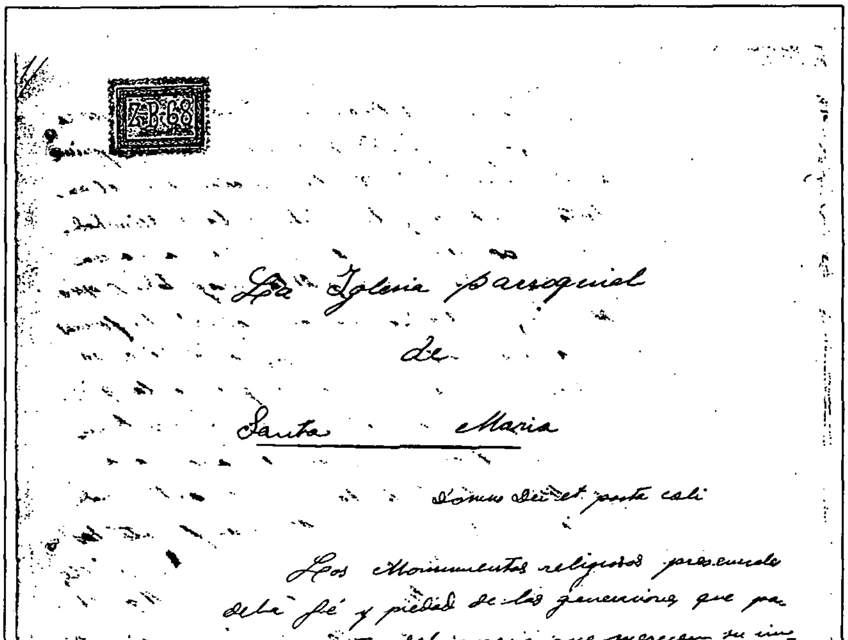
La Iglesia parroquial de Santa Maria

Domus Dei et porta coeli

Los Monumentos religiosos pregonando la fé y piedad de las generaciones que pasaron, aparte del aprecio que merecen su importancia como lugar consagrado á la oracion, ofrecen una importancia histórica que la mas de las veces traciende á la historia de la poblacion en que estan enclavados y una importancia artística que los hacen respetables hasta para aquellos á quienes es indiferente su existencia. Asi debe ser; el arte cuyo ideal es la belleza que solo en Dios existe plenamente y que solo de Dios dimana, adorna los altares con los lienzos que el talento del artista convirtió en la representacion de una escena gloriosa para la religion, coloca sobre estos altares las obras del cincel que inspirándose en los rasgos sublimes del heroismo cristiano en el typo ideal de la virtud y en el concepto que la

Primera pàgina de la monografia manuscrita

La transcripció del treball de Manuel Borrás de Palau que tot seguit presentem, conserva el llenguatge original, només amb parcials i lleugeres correccions ortogràfiques, i amb la regularització de l'accentuació, per tal de facilitar una lectura més planera.

Les notes que s'han inclòs, tot ponderant el contingut del text original, volen aclarir algunes de les afirmacions més importants i, sobretot, matisar les que després d'un segle indefectiblement han estat superades.

LA IGLESIA PARROQUIAL DE SANTA MARIA (1)
Domus Dei et porta coeli (2)

Los monumentos religiosos presenciales de la fe de las generaciones que pasaron, aparte del aprecio que merecen su importancia como lugar consagrado a la oración, ofrecen una importancia histórica que las más de las veces trasciende a la historia de la población en que están enclavadas y una importancia artística que los hacen respetables hasta para aquellos a quienes es indiferente su existencia. Así debe ser; el arte cuyo ideal es la belleza que sólo en Dios existe plenamente y que sólo de Dios dimana, adorna los altares con los tiempos que el talento del artista convirtió en la representación de una escena gloriosa para la religión, coloca sobre estos altares las obras del cincel que inspirándose en los rasgos sublimes del heroismo cristiano, en el tipo ideal de la virtud y en el concepto que la hermana inteligencia pueda tener de la grandeza y majestad divina, imprime a la materia inerte la expresión que el artista considera y la reviste de la sublimidad del héroe de la religión, de la candorosa mirada de la virgen y de la majestad propia de Dios; cristianiza por decirlo así, las formas de la arquitectura pagana, copia la ojiva gótica en el arco románico y eleva la que ha de ser morada ofrecida por los hombres al Altísimo. No es necesario para probar este tributo que el arte rinde a la religión, poner de manifiesto las riquezas pictóricas de Rafael y de Murillo, ni las colosales concepciones de Miguel Angel; cada templo por insignificante que sea puede ostentar ejemplos del mismo, a veces puede presentar obras que produjo el genio y los más de los casos obras que la modestia del artista o la poca importancia del mismo templo ocultaron su mérito a los que podrían haberlo conocido.

La importancia histórica de los monumentos religiosos es por lo regular puramente local, pero en ciertas ocasiones llega a ser tan grande que se confunde con la de la población a que pertenecen, si es que esta no les debe su origen puesto que fueron frecuentísimos los casos en que una rústica capilla que tal vez conservaba una tradición poética fue convertida en un monasterio que verdadero lugar de asilo en períodos de desgracias, prestó sombra a algunos sencillos trabajadores del campo que construían allí sus viviendas para ser despertados por los cánticos del monje y para entregarse al descanso después de oir el magestuoso canto de la Salve. Actualmente vemos levantarse ciudades populosas en los vírgenes territorios de América llevados sus fundadores por la idea de esplotar una tierra fértil que guarda todavia el limo que produjeron las aguas del diluvio; la industria traslada sus obreros a las márgenes de los rios que llevan como en suspensión la fuerza que mueve sus máquinas o a las bocas de las minas que le proporcionan un mineral codiciado; el comercio surca los mares y funda en remotas tierras colonias o simples factorias que paulatinamente van adquiriendo la importancia de la metrópoli, pero no siempre ha sido así, y el ejemplo de las misiones del Paraguay que la religión convirtió en poblaciones florecientes, no es el único que puede presentarse para probar la influencia que aquella ha tenido en la fundación de centros poblados.

Sin pretender demostrar que la Iglesia de Santa María de Mataró haya tenido esta capital influencia en la erección de esta ciudad, hemos escogido este tema por considerar que dicha Iglesia es uno de los mejores, sinó el mejor edificio de esta ciudad a cuyo Certamen concurre esta Monografía y que por lo tanto sería aquel interesante, no sólo para las personas a las que su devoción ha engendrado un cariño especial por dicho templo, sinó hasta para los que solo querrán considerarlo como una obra artística.

I

Cuando el historiador intenta investigar el origen de una institución, la aparición de un hecho o las primeras noticias referentes al objeto de su estudio, su paso queda atajado cuando ha de remontarse mas allá de las épocas que han dejado una huella tan marcada de su paso, que permita distinguir sus mas lijeras circunstancias. Entonces es preciso andar por el peligroso terreno de las conjeturas y aprovechar la mas leve e insignificante de las señales para dirigirse y lograr aunque sólo ser en parte, el objeto del trabajo que emprende. Mucho de esto ha debido hacerse por los que se han ocupado de la historia de Mataró, pero después de los muchos y atinados estudios que se han hecho acerca de la antigua Iluro cuya existencia confirman Plimio, Ptolomeo, Pomponio Mela y otros escritores de la antiguedad, podemos dar como cierto o a lo menos como muy probado que después de haber tomado el nombre de Alarona, fue invadida y destruida por las irrupciones de los bárbaros del Norte o por las de los árabes, siendo esto último lo que parece más verosimil y que al ser reconstruida fue llamada *Civitas fracta, Civitas tracta, Ciudad fracta, Ciutat freta y Ciutat treta* nombres que como se ve son sucesivas corrupciones del que expresaba más gráficamente la destrucción que sufrió (3). Con este nombre se mensiona en muchas escrituras de los siglos XI, XII, XIII y hasta de mediados del XIV en el cual se adoptó el nombre que tiene en la actualidad tomado del castillo

llamado en algunas escrituras *Castrum Mataronis* y situado en la parte de Llavaneras en una colina distante de Mataró cerca de dos kilómetros. Este nombre es muy probable fuese el de la familia que poseyó en un principio el referido castillo (4).

Sera que la *Civitas fracta* no renaciese formando un núcleo compacto de población, o que las vicisitudes porque ha pasado posteriormente hayan borrado los vestigios que pudieran servirnos para la historia de la Iglesia parroquial de Santa María, lo cierto es que consta que en 878 existía ya la de San Martín de Mata (5) como puede verse en el Espéculo del Oficialato de la Curia eclesiástica de esta diócesis, mientras que en este mismo Espéculo no empieza a hablarse de la parroquia de la Beata o Santa María *Civitatis fracte* sinó en un documento del año 1125. El P. Casans, Abat de S. Cucufate del Vallés en sus Nuevas Observaciones para la Historia de Aragón, Navarra y Cataluña cita una escritura de 1024 en la cual se leen las siguientes palabras *dimissit alode quod habebat infra término parrochiae S. Maria de civitate fracta quae dicitur Alarona* de las cuales se deduce la existencia de esta parroquia a principios del siglo XI. Faltos de documentos que puedan servirnos para hacer suposiciones concretas, sólo podemos decir con la vaguedad propia de todas las conjeturas que no es probable existiese esta parroquia mucho tiempo antes de 1024, puesto que aún cuando algunos escritores apoyados en canon 1, quest. primera, causa 13 del Decreto de Graciano en el cual se dice *Eclesias singulas presbyteris decimus, dedimus parochias et caementeria eis divissimis, et inicuique jus propium habere statuimus* afirman que empezaron a existir parroquias a mediados de siglo III, lo cierto es que hasta mucho tiempo después del edicto de Milán (siglo IV) no empezaron a establecerse y que sólo hasta el siglo XI fueron estendidas a todo el orbe cristiano, siendo por otra parte muy débil el fundamento de la versión que se apoya en las palabras citadas del Decreto de Graciano puesto que pertenecen a un canon falsamente atribuido al Papa Dionisio (+270) y que por consiguiente carece de autoridad (6).

Además no debe olvidarse lo que el arrianismo y más tarde la invasión sarracena debieron impedir el desarrollo de institución de las parroquias en España.

Numerosas son las escrituras de ventas y cesiones de tierras en las que se determina la situación de éstas empleando palabras que revelan la existencia de dicha parroquia, bien que no es fácil deducir de ellas el punto donde estaba edificada, no siendo inverosimil que lo estuviese en el terreno mismo que ocupa la actua l(7). Víctor Balaguer en su Crónica de Cataluña dice que esta Iglesia debía ser en 1178 muy importante pués algunas escrituras que se ha conservado revela que tenía un escribano o *escriptor*. Los documentos que nos prueban la antiguedad de la Iglesia parroquial de Santa María, no nos dejan vislumbrar nada relativo al edificio de la misma, pero examinando lo que ha quedado del edificio anterior a la actual Iglesia y que forma parte de ésta (tal es el trozo que media entre la puerta principal y las pilas del agua bendita (8) y las ojivas de las primeras capillas) se ve que es del estilo ojival que constituyó el gótico en el período de su más pronunciada decadencia, lo cual quiere decir que no se remontaría más allá del siglo XV la construcción del mismo y que por lo tanto la Iglesia que serviría de parroquia en los siglos XI, XII, XIII y XIV no podía ser esta de la cual han llegado hasta nosotros algunos fragmentos, si podemos decirlo, empotrados en el templo actual. Nada hay que confirme esta presunción fundada en un dato arquitectónico (9) pero no deja de ser muy verosímil aun cuando admitiéndola sea preciso reconocer que este edificio duró poco, pués a fines del siglo XVII empezó a construirse el actual. Esta poca duración de la Iglesia que podemos llamar gótica no puede ser objección seria contra nuestra tesis puesto que la existente consta que no se construyó porque fuese vieja la anterior, sinó porque era pequeña y la importancia de la población exigía otra de mayor capacidad.

La Iglesia que suponemos del siglo XV y tal vez del XVI (10) estaba formada por tres naves no muy altas como se ve todavía en lo poco que ha quedado de la misma a la entrada del templo actual, y se cree llegaba hasta donde hoy está el órgano (11). Había sido consagrada, según lo atestiguaba un documento encontrado en 10 abril de 1886 debajo el altar mayor al ser éste trasladado o cambiado de sitio, y tenía por patrona a la Virgen de la Asunción (12).

El crecimiento de la población y el deseo de los mataroneses de tener una Iglesia de mayor importancia, hicieron necesaria la construcción de un nuevo edificio o el engrandecimiento del que existía. Prefirieron esto último pero como los medios de que se disponían eran escasos las obras se hizieron muy lentamente y duraron más de un siglo. Empezáronse en 21 de abril de 1675 en cuyo día el párroco D. Antonio Partella puso la primera piedra de las mismas, y se habilitó parte del templo antiguo para las ceremonias del culto, mientras la otra sufría las modificaciones necesarias para llevar a cabo la mejora.

En 1685 adquirieron una pieza de tierra contigua que se consideró necesaria para engrandecer el templo y el Consejo de la Villa deseoso de secundar las aspiraciones de todos los mataroneses estableció un tributo sobre la venta de carne con el cual se pagaban anualmente 1000 libras catalanas para auxiliar a la Obra de la Iglesia. Extendió el plano Ercole Torrellio milanés habitante entonces en Barcelona a quien satisfizo el Consejo sus honorarios, lo mismo que el escultor Antonio Riera y el carpintero Jaime Figaró ambos de la misma población de Mataró (13). Subastáronse las obras y se concedieron a Benito Juli albañil quién se comprometió a realizar la parte subastada por la cantidad de 12.500 autorizando la escritura el Rdo. Francisco de Asís Ferrer presbítero vicario, en 14 de enero de 1686 nombrándose la comisión que debía vigilar las obras. Los domingos por la tarde, los habitantes de Mataró se dedicaban con entusiasmo al acarreo de los materiales necesarios, considerando era uno de los modos de santificar el día festivo trabajar para la elevación de un templo.

Así continuaron las obras hasta que en 1735 el Sr. Obispo D. Felipe de Aguado y Requexo pasó la visita correspondiente a su ministerio pastoral y, viendo que la Iglesia se hallaba en estado decente y capaz para la celebración de los Santos Oficios mandó se suspendiesen mientras no quedasen satisfechas algunas cantidades que se adeudaban. Hasta 1764 no consta que se emprendiesen de nuevo las obras, pero desde este año continuaron con alguna mayor actividad utilizándose para ellas las piedras que se sacaba del llamado Molí de Vent (14) cuyo terreno pertenecía a Sala del Rabalet y que según parece cedía a la Obra en mejores condiciones que las que se regían generalmente en la venta de la misma a los particulares.

En 1767 seguían activamente las obras siendo dirigidas por el escultor Carlos Morató (15) y en 1779 fué colocado en el fondo del presbiterio el altar mayor interviniendo ya en esta obra el escultor Salvador Gurri. Una vez concluidas las obras de albañilería empezáronse las de ornamentación y las del actual presbiterio, pues no habiendo resultado del agrado de los mataroneses el que fue dirigido por Morató, empezando en 1769 y concluyendo 1778, después de haber costado mucho más de 6000 libras precio convenido y que fue aumentado por razón de mejoras hechas en el proyecto; encargóse a Gurri la construcción de otro nuevo, el cual quedó terminado en 21 de julio de 1804 en cuyo día fue colocado el último de los cuatro grandes cuadros que lo adornan (16).

Mucho contribuiría a la lentitud de las obras el haberse tenido que renovar a mediados del pasado siglo la gran bóveda del templo la cual por no estar debidamente apoyada por los contrafuertes exteriores y arbotantes amenazaba ruina. Desde su terminación ha sufrido la Iglesia de Santa María, contínuas mejoras, a saber: 1853 fue estucada toda en su pared interior, pintada su bóveda y arreglados los ventanales todo lo cual importó la suma de 80105 reales y 22 maravedises, en 6 de diciembre de 1861 empezóse la construcción de la fachada o frontispicio según los planos firmados por el arquitecto Simó y aprobados por la Junta de Bellas Artes; el gobierno auxilió con 7000 duros a la Comisión de las obras y el Ayuntamiento con la cantidad de 3100 duros: para la construcción de la fachada derribóse parte de la casa rectoral que fue renovada añadiéndole una casita contigua (17); en 1876 se renovó el pavimiento del presbiterio cambiándose la piedra del mismo por lozetas de mármol de Italia y Bélgica y peldaños de igual procedencia costando esta acertada mejora 680 duros 18 reales; en 1880 se cambiaron los escalones del presbiterio y se colocaron jaspes en lo que podríamos llamar soporte de la barandilla del mismo presbiterio, ascendiendo los gastos que se hicieron al efecto a la cantidad de 343 duros 17 reales y actualmente esta renovándose parte del pavimiento de la Iglesia, mejora que han visto con satisfacción todos los parroquianos (18).

II

La Iglesia de Santa María pertenece al estilo propiamente llamado del renacimiento aunque es preciso hacer excepción del presbiterio el cual es de estilo barroco (19): forma una sola pero muy espaciosa nave cuya anchura es de 15'50 metros, es su crucero también muy espacioso cuya longitud es de 52'50 metros y de 7'50 metros su anchura: cuenta con seis capillas a cada lado de la nave además de la Virgen de los Dolores y de distintos altares colocados en el crucero: este tiene un portal que da al exterior llamado *Portal chich* abierto en 1754 en el sitio mismo donde antes de este año existía el altar de las Santas Juliana y Semproniana el cual fue desmontado, derribándose además la casa que el exterior hubiera impedido la obertura de aquel portal cuya casa fue comprada por los obreros a la comunidad de frailes Carmelitas descalzos con la condición de derribarlo dentro de 4 meses, condición de la cual se hacía depender la validez del contrato. Autorizó la escritura el notario D. Esteban Font en 29 de marzo del año ya mencionado.

Aún cuando las dimensiones de un trabajo de la índole del que escribimos no permite un estudio detallado de la parte artística de dicha Iglesia, no podemos menos de hacer de ella una ligerísima reseña, necesaria en nuestro concepto si la presente Monografía no ha de pecar por incompleta. Empezaremos por el

Presbiterio.- El magnífico presbiterio actual fue como hemos dicho, construido bajo la dirección del escultor Gurri, quien lo empezó en 1779 quedando terminado en 1804: es de estilo barroco notándose en él que las cuatro pilastras que aparecen empotradas en las paredes, son exactamente iguales a las restantes del templo y que por lo tanto no pertenecen al estilo del presbiterio de que forman parte, porque tal vez pertenecen al anterior que dirigió Morató, y Gurri creyó oportuno conservarlas (20). En las paredes del mismo hay colocados cuatro grandes cuadros provistos de sus correspondientes marcos y que representan escenas de la vida de las gloriosas patronas de Mataró las Santas Juliana y Semproniana, a saber: predicación de San Cucufate, decapitación del mismo en el Castrum Octavianum (hoy San Cucufate del Vallés,) presentación de las Santas a Rufino y decapitación de las mismas. Tres de ellos fueron pintados por Pedro Pablo Montaña y otro (creemos que es el tercero) por Juan Giralt a quien se encargó después de fallecido aquel (21).

Sin que sean de extraordinario mérito producen buen efecto por la bien estudiada combinación de las figuras y relieve de las mismas.

El altar mayor es sencillísimo: consiste en la mesa sobre la cual está colocado el sagrario que construyó Gurri y doró Felix Illa. El coro para los presbíteros es bastante capaz y forma un semi-círculo en cuyo centro está el altar y en su fondo tiene una puerta que comunica con la sacristía, correspondiendo sobre esta puerta el retablo colocado a la altura conveniente para que no quede ocultado en parte por el altar del cual puede considerarse complemento: está formado por columnas de jaspes y en él están en una especie de ninchos los ataudes que contienen las sagradas reliquias de las Santas patricias y sobre este nincho la imagen de Nuestra Señora de la Purificación patrona de la Iglesia; en la parte superior del retablo está colocada la imagen del Padre

Eterno. Ambas imágenes son de poquísimo mérito. A cada lado del coro existe a la altura de un par de metros una galería destinada a los músicos pero que raras veces se utiliza puesto que estos se sirven del espacioso coro colocado a la entrada de la Iglesia. El presbiterio queda cerrado por una barandilla de hierro provista de su correspondiente pasamanos de latón (22).

El techo de la parte de la bóveda que corresponde al estilo de este por Giuseppe Lucini y Giulio Carnevali, pintores italianos que cobraron por su trabajo 500 duros dándoles otros 50 en concepto de gratificación. No es que sea muy notable la pintura de esta bóveda pero contribuye mucho a la buena impresión que ya desde la entrada causa el presbiterio lo cual se debe no poco al color más oscuro del mismo respecto las demás paredes de la Iglesia (23).

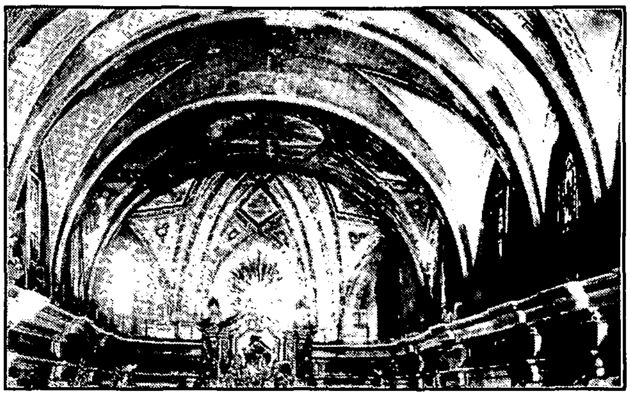

Detall de la pintura de la volta de Santa Maria feta l'any 1802 pels decoradors italians *Giuseppe Lucini* i *Giulio Carnevali*.
Fotografia donatiu de la família Marfà. MASMM. Arxiu d'imatges.

Capillas.- Debemos mencionar las siguientes capillas y altares: en el cuerpo de la Iglesia hay las de la Concepción, San José, Ntra. Sra. de la Soledad, San Juan, San Telmo, San Pedro, Santísimo Sacramento, Ntra. Sra. de las Mercedes, Ntra. Sra. de la Corte, Santa Lucía, San Antonio Abat, Ntra. Sra. del Carmen, Eccehomo, Baptisterio; en el crucero Santo Cristo, Beato Oriol, Ntra. Sra. del Rosario, San Desiderio, San Esteban, San Joaquín y Santa Ana, Almas del Purgatorio, San Isidro, San Lupo, San Carlos Borromeo y San Nicolás (24).

Casi todas estas capillas deben su fundación a alguna confradía de las que constituían los antiguos gremios de artes y oficios y ofrecen poco de particular y que pueda interesar al que las mire únicamente en su parte mas o menos artística. Dos ecepciones debemos hacer en favor de los altares de la Concepción y de San José porque el primero construido no hace muchos años posee una preciosísima imagen de su patrona debido al cincel del notable escultor Vallmitjana cuya reputación es por si sola la mejor garantía del valor de sus obras.

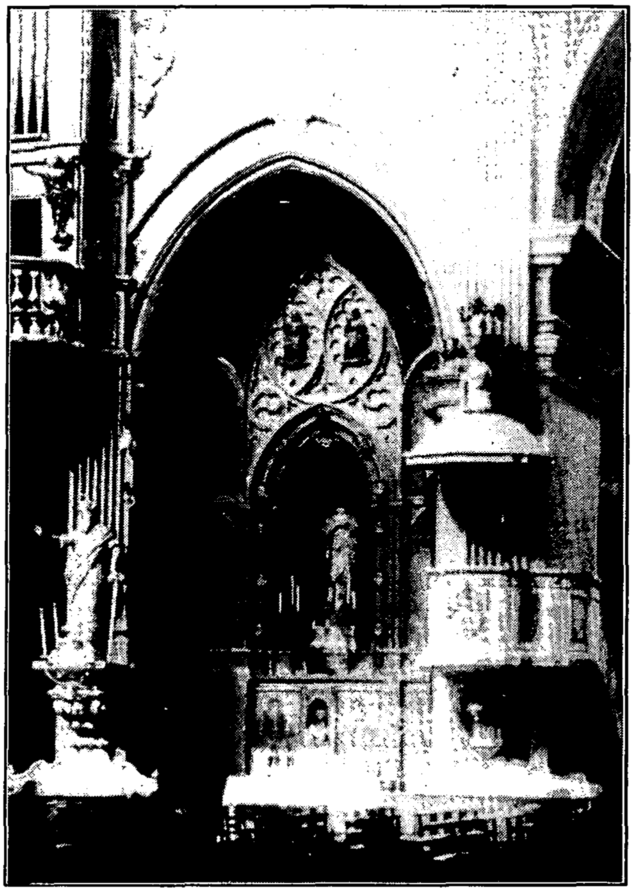

L'altar de la Puríssima abans de 1936.
Fotografia Arxiu Mas.

Imatge de la Puríssima de l'escultor Vallmitjana, destruïda el 1936.
Postal Gràfica Fides. MASMM. Arxiu d'imatges.

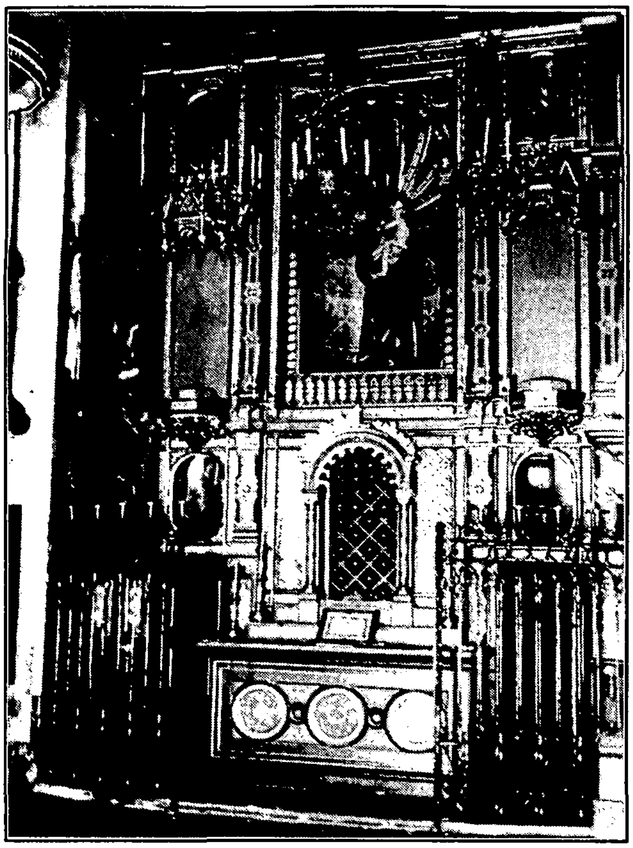

L'altar de Sant Josep.
Fotografia de Marià Ribas i Bertran (1936). MASMM. Arxiu d'imatges

La imagen que nos ocupa fue costeada por las Hijas de María (asociación que cuenta en su seno jóvenes de todas las clases sociales y que por medio de estas suscripciones modestas por el óbolo que exigen logró costear tan valiosa joya) es una de las mejores o la mejor de todas las que existen en dicha Iglesia. El altar de San José construido hace muy poco tiempo aunque con escaso gusto, posee la imagen del Santo digno de recomendación particularmente el Jesús que tiene en sus brazos. Esta imagen es debida al escultor Aleu (25).

La Capilla del Santísimo Sacramento ofrece muy poca cosa notable; según parece están muy adelante las gestiones para la construcción de otra nueva en el lugar que actualmente la de Nuestra Señora del Rosario, proyecto que no dudamos se llevará a término procurándose que la nueva capilla aventaje a la existente en gusto artístico y recogimiento (26).

Adrede hemos dejado para lo último ocuparnos de la Virgen de los Dolores por ser de mayor importancia y de mayor capacidad pero más todavía por guardar algunas bellezas pictóricas de gran valor.

En 1693 fue erigida en Mataró por el P. Provincial de Servitas la Congregación de Nuestra Señora de los Dolores contando con el beneplácito del Itmo. Sr. D. Manuel Alba, Obispo de Barcelona siendo agregada a la congregación de esta ciudad el 12 mayo de 1695. Creemos que la capilla de que hablamos existía ya antes de las fechas citadas pués en el libro de las deliberaciones del Consejo de la Universidad de Mataró que empieza en 1685 se lee que a instancia de la congregación de sacerdotes de San Felipe Neri autorizó al Consejo el engrandecimiento de la capilla de los Dolores con tal que se sometiese a su aprobación el plano de las obras para las cuales concedió 80 libras: esto en 2 de enero de 1689 (27).

La referida capilla es muy probable que estuviese separada de la Iglesia uniéndose a ella por el engrandecimiento de una y otra. Las obras de la capilla debieron verificarse lentamente pues habiéndose determinado construirla nueva hasta Enero de 1694 no se obtuvo por la Congregación el necesario permiso, siendo del siglo pasado casi toda la construcción. Hacen notable a esta capilla cuyas dimensiones son las de una pequeña Iglesia, los cuadros del célebre pintor Viladomat todos ellos de asunto apropiado a la Patrona de la misma. Viladomat ha dejado en las Iglesias de Cataluña joyas pictóricas de valor, no sólo por la belleza absoluta de las mismas si que también por no presentar los graves defectos que el mal gusto de la época en que vivió introdujo en las obras artísticas producidas por sus contemporáneos (28). Seis de estos cuadros están colgados en las paredes de la capilla: a cada lado del sagrario y nincho de la Virgen hay colocados unos medallones pintados por el mismo y en el camaril hay algunos otros cuadros de este pintor los cuales no pueden ser debidamente apreciados por los inteligentes por la poca oportunidad con que reciben la luz y ni ganan nada en semejante sitio. La imagen de la Virgen posee ricas vestiduras, pero no es de gran mérito artístico la parte escultural de la misma.

Reliquias.- En la imposibilidad de citar el gran número de las mismas que posee la parroquia de Santa María citaremos las más importantes; tales son las de las Santas patricias Juliana y Semproniana que por espacio muchísimos años permanecieron en el Monasterio de San Cucufate del Vallés hasta que por fin los monjes del mismo movidos por las contínuas peticiones de las personas interesadas en que Mataró poseyese los cuerpos de sus patronas, las cedieron a últimos del pasado siglo siendo recibidas con grandes festejos (29), las de San Desiderio cuya posesión atribuyese a un milagro del mismo por el que indicó su voluntad de ser venerado en esta Ciudad; las de San Feliciano concedidas en 1770 al entonces Provincial de los Capuchinos de Cataluña P. Felix de Martorell y que fueron trasladadas al Convento de Capuchinos situado donde hoy existe el cementerio permaneciendo en el hasta 1825 cuyo 31 de julio la tea incendiaria quiso cebarse en la destrucción de aquella casa santa; entonces fueron trasladadas al altar de la Soledad de la Iglesia de Santa María; y otras de menos importancia o menos completas (30).

Joyas.- Aparte de las necesarias para el culto como cálices, ternos, custodias, etc. son dignas de ser especialmente mencionadas la Cruz de plata construida por el platero de Barcelona Gabriel Ramón por la cantidad de 69 libras, 8 sueldos y 6 dineros. Celebróse el contrato en 7 de noviembre de 1610 ante el notario de Barcelona Soler Ferrán (La cruz lleva la marca de contraste del año 1611); la urna de plata que puede ostentarse en la procesión que se celebra en honor de las Santas patricias y

que fue regalada en 1794 por el M.I.S.D. Mariano Pou, canónigo penitenciario de la Catedral de Barcelona; un reliquiario que regaló un devoto en 1804 y el magnífico terno estrenado el año último en la función del día 27 de julio del cual podemos decir, que es de los mejores que existen en España y dudamos que ninguno le aventaje en el dibujo del mismo debido según parece al joven arquitecto mataronés D. Emilio Cabañes.

Fachada.- Construida en 1861 y 1862: es de poquísimo mérito y no pertenece a ningún orden arquitectónico conocido. Firmó los planos de la misma el arquitecto Simó bien que no por esto dirijió las obras. Al lado de esta fachada y en parte sobre ella corresponde el campanario que según parece perteneció a la Iglesia antigua; años atrás tratóse de levantarlo algún tanto pero se abandonó la idea en vista de la poca seguridad que ofrecían los cimientos del mismo (31).

Párrocos.- Permítasenos acabar esta Monografía con la lista de los párrocos que han sido de la Iglesia parroquial de Santa María de los cuales se tiene noticia (32):

<u>Años de entrada</u>

1282 a 1302	Jaime Orisio u Orosio
1309 a 1329	V. Berenguer de Bosco
1391	V. Hugo Giraldi
1410 a 1418	Antonio Soplana, licenciado Pabordia de Mayo de la Catedral de Barcelona
1453	Juan Comas, canónigo de Barcelona
1464 a 1480	Pedro Altisen
1503	Francisco Henet
1517	Alfonso Sans
1547 a 1558	Guillem de Cassador, abat de San Feliu de Gerona, después obispo de Barcelona asistiendo al Consilio de Trento
1557	Dr. Martinez de Villar, después Obispo de Barcelona
1568	Juan Dimas Coris, Obispo de Barcelona en 1576
1574	Dr. Juan Palau, natural de Mataró y Obispo electo de Elna
1595 a 1600	Juan Calvó de Manresa, el cual había sido rector del Pino de Barcelona y del Hospitalet
1607	Valentin Pla de Sans ó Pladesans
1610	Dr. Pedro Pujol
1614 a 1618	Dr. Jaime Prats
1619 a 1629	Dr. Pedro Pablo Pou, natural de Mataró
1631 a 1635	Dr. Pedro Folguer, quien para ser párroco de Mataró renunció un canonicato y dignidad de la Iglesia Catedral de Barcelona
1640	Dr. Pablo Calopa
1646	Dr. Antonio Cros
1647 a 1649	D. Antonio Partella, de Mataró
1685	Dr. Pablo Llorens, de Cadaqués
1708	Dr. Ramon Riera, de Cardedeu
1727	Dr. Francisco Llauder
1754	Dr. Antonio Serch, de Solsona
1765	Dr. Benito Vila, de Besalú
1772	Dr. Bernardo Vilaseca, de Orista
1776	Dr. Damián Sumalla, de San Lorenzo de Cerdás del Vallespir; había sido rector de San Miguel y de San Jaime de Barcelona; Vicario General y oficial de los Ilmos. D. Asensio Sales y D. José Climent, quien lo hizo Gobernador del Obispado.
1793	Dr. Francisco de Verneda, natural de Fiume (Austria, costa del mar Adriático), tomó posesión en Junio
1814	Rdo. Mariano Sanabre, natural de Radoma
1848	Rdo. Gabriel Batllevell, de Molins de Rey; habiendo sido párroco de San Pablo de Barcelona pasó a Mataró en 21 de Diciembre a la edad de 26 años y falleció victima del cólera en Septiembre de 1854
1857	Rdo. D. Miguel Tuñí
1859	Rdo. D. Sebastián Feliu, natural de Sitjes
1865	Rdo. D. Francisco Pla Llobet, natural de Calella

Queda terminada la presente Monografía en la cual hemos procurado no incurrir en temerarias suposiciones históricas ni en alardes de erudición que a nada conducen y si sentimos haber terminado nuestra tarea es por no haber podido ser tan extensos como lo pedían nuestros deseos puesto que, en el humilde concepto del autor de estas líneas, debemos trabajar para que todos los mataroneses, tengan en el debido aprecio este templo magestuoso concluido después de un trabajo lento en el que estaban vinculadas todas las aspiraciones de nuestros mayores. Desde estas páginas que tal vez quedarán en el más completo olvido si el Jurado no las considera dignas de lauro, debemos enviarles nuestra felicitación sincera.

Mataró 9 de julio de 1883

Manuel Borrás de Palau

NOTES.

1.- Arxiu de can Cabanyes d'Argentona. Sèrie Z-B-68.

2.- El lema *Domus Dei et porta coeli -Casa de Déu i porta del cel-* figura esculpit en la pedra llinda del portal de la façana de Santa Maria, construïda entre 1861 i 1862.

3.- La problemàtica del *Civitas Fracta* mataroní avui no és encara ben aclarida.

Han estat plantejades dues hipòtesis. La primera faria referència a una ciutat destruïda; la segona considera una ciutat fraccionada en diverses jurisdiccions. Tampoc no és clara la denominació de *civitas* o ciutat.

Vegeu ALBERT i CORP, Esteve. *D'Iluro a Mataró. El Maresme del segle V al segle XIII*. Mataró, 1973. QUADRADA i DAMONT, Oriol. *Els límits de Mataró i la parròquia de Santa Maria (d'Alarona a l'actual municipi)* a *FULLS del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 6, desembre 1979. CUADRADA i MAJÓ, Coral. *El Maresme medieval: Hàbitat, Economia i Societat, segles X-XIV*. Premi Iluro1987. Mataró, 1988.

També el petit article *Els nostres màrtirs i el Concili*, no signat, però redactat per SOLER i FONRODONA, Rafael, al recordatori de la Missa de les Santes, 1994.

4.- Aquesta afirmació no és pas comprovada o demostrada documentalment.

5.- El document de l'any 878 esmentat no fa referència a Sant Martí de Mata, sinó a Sant Martí d'Argentona, situat al lloc que avui ocupa la masia can Martí de la Pujada.

Vegeu GRAUPERA i GRAUPERA, Joaquim. *La capella pre-romànica de Sant Martí d'Argentona. Estat de la qüestió* a *V Sessió d'Estudis Mataronins*. Mataró, 1989.

El primer document conegut que parla de l'església de Sant Martí de Mata és de 1096; tot i amb això un document de l'any 963 parla ja del terme de Mata.

Vegeu FERRER i CLARIANA, Lluís. *Santa Maria de Mataró. La parròquia, el temple*. Volum I. Mataró, 1968. SALICRÚ i PUIG, Manel. *Recopilació de dades de les dues parròquies antigues de Mataró, Santa Maria i Sant Martí de Mata (Del seu origen fins al segle XVI)* a *FULLS del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 7, abril 1980.

6.- La primera referència que avui coneixem de la parròquia de Santa Maria és de l'any 1008; l'any 1053 un altre document esmenta més concretament la casa *-domum-* o església.

Tot i amb això, els enterraments cristians del segle V, localitzats l'any 1958 davant mateix de l'actual façana de la basílica de Santa Maria, demostren l'existència d'una comunitat cristiana en aquella època. I és perfectament vàlid de suposar que existís a l'hora un temple cristià a l'indret que avui ocupa la basílica, al mateix lloc on possiblement era el temple pagà, més antic, documentat arqueològicament per la troballa de les ares.

A partir d'aquestes dades es podria parlar de la continuïtat històrica de l'església i de la parròquia, i també de l'advocació.

Vegeu FERRER i CLARIANA, Lluís. *Op. cit.*; SALICRÚ i PUIG, Manel. Article esmentat. SOLER i FONRODONA, Rafael. Article esmentat.

7.- Com ja s'ha especificat i documentat en la nota anterior, avui es pot afirmar la continuïtat històrica de la basílica de Santa Maria en l'indret que ocupa actualment.

8.- Quan les obres de reforma de l'església de Santa Maria i consolidació de la torre del campanar, entre els anys 1894 i 1904, es va refer totalment l'espai existent entre la porta principal i la pica de l'aigua beneita, i es va reconstruir la volta del cor. En aquell moment van desaparèixer les últimes restes, intactes, de l'edifici gòtic, consistents en dues columnes i la volta nervada del cor, que encara existien l'any 1883. Les claus de volta es conserven actualment al Museu Arxiu.

Resten però les ogives -els arcs apuntats- de les primeres capelles.

9.- La construcció de l'església gòtica de Santa Maria al segle XV és avui documentada. També és documentada l'existència d'una església anterior. A diferència de l'opinió expressada per l'autor de la monografia, cal afirmar que les dades arquitectòniques són bàsiques per a la documentació d'un edifici.

10.- És documentat també que l'església del segle XV va ésser ampliada successivament, als segles XVI i XVII.

11.- Fa referència a l'orgue vell situat fins al 1936 al primer creuer de l'església, en la part anterior de l'actual capella de la Puríssima.

12.- No és clara la dedicació de l'església a la Mare de Déu Assumpta.

Tradicionalment s'ha considerat com a titular de l'església de Santa Maria la Mare de Déu Candelera, que presidia el retaule antic, obra de Salvador Gurri, i l'actual retaule, de Joaquim Ros i Bofarull.

Vegeu FERRER i CLARIANA, Lluís. *Santa Maria de Mataró. La parròquia, el temple*. Volum II. Mataró, 1971.

13.- Les obres de l'església actual varen iniciar-se l'any 1675 sota la direcció del frare carmelita del convent de Sant Josep de Mataró, fra Josep de la Concepció, el *Tracista*.

Deu anys després, el 1685, com que l'obra feta pel *Tracista* no agradava els mataronins, es continuaren d'acord amb una nova traça o projecte redactat per l'arquitecte milanès Ercole Torelli, aleshores resident a Barcelona. Foren desestimades dues altres traces fetes per Antoni Riera, escultor de Mataró, autor del retaule del Roser, i pel fuster mataroní Jaume Figaró.

L'obra va ésser adjudicada al mestre d'obres barceloní Benet Juli.

14.- Hi ha dos paratges, relativament propers, amb el nom de Molí de Vent.

El primer correspon a l'actual turó de can Boada.

El segon és a Cerdanyola, tocant al camí dels Capellanets, avui totalment edificat. Un dels carrers d'aquest indret, a l'inici del camí dels Capellanets, recorda el nom del lloc.

15.- No consta que Carles Moretó dirigís les obres de l'església. Va intervenir en la construcció d'un primer altar major (1709-1778) que no va agradar als mataronins i va ésser desmuntat.

El Museu Arxiu de Santa Maria conserva algunes escultures d'aquest altar, exposades recentment en l'exposició *Carles Morató. L'escenografia barroca a Santa Maria de Mataró*.

Salvador Gurri, l'any 1779, va encarregar-se de construir un nou retaule, que perdurà fins al 1938. D'aquest retaule resten uns plafons decoratius i el cap esculturat del Pare Etern, exposats a la Secció del Roser del Museu Arxiu de Santa Maria.

Vegeu FERRER i CLARIANA, Lluís. *Op. cit.*, Volum II. RIBAS i BERTRAN, Marià, i RIBAS i ROSSELLÓ, M. Dolça. *El retaule major de Santa Maria de Mataró i l'ampliació del temple. Segles XVII i XVIII.* Mataró, 1979.

16.- Pere Pau Muntanya va pintar tres de les quatre grans teles que decoren el presbiteri, les que representen *La predicació de Sant Cugat*, *El martiri de les Santes* i *Les Santes davant del tribunal*. La quarta tela, *El martiri de Sant Cugat*, la que es va col.locar l'any 1804, va enllestir-la, per haver mort Pere Pau Muntanya, el seu gendre Joan Giralt.

Aquesta darrera tela va esquinçar-se quan era desmuntada el juliol de 1936 i es va perdre. La pintura actual que la va substituir és obra de Jordi Arenas i Clavell.

17.- Vegeu ALCOLEA, Santiago. *La façana de l'església de Santa Maria de Mataró* a *FULLS del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 21, desembre 1984. SALICRÚ i PUIG, Manel. *La construcció de la façana de Santa Maria de Mataró* a *FULLS del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 21, desembre 1984.

18.- Aquest paviment del presbiteri va ésser substituït durant els anys cinquanta quan la construcció del presbiteri actual. El paviment de l'església, de pedra de Montjuïc, blanca, construït l'any 1883, encara es conserva.

19.- L'església de Santa Maria, construïda a la fi del segle XVII i primer terç del segle XVIII, és un edifici barroc per excel.lència, possiblement un dels més interessants del barroc català, encara que avui sigui desfigurat per actuacions posteriors.

Per tant, no pot acceptar-se de cap manera l'afirmació que pertany -parcialment- a l'estil Renaixement i que el presbiteri és, o era, barroc.

20.- Era barroc el retaule -no el presbiteri- de Salvador Gurri que l'any 1883 presidia l'església i que va perdurar fins al 1938.

Les columnes de la nau i del presbiteri formen part de l'estructura barroca de l'edifici, tot i que les de la nau varen ésser enllestides en època posterior.

21.- Respecte a les quatre teles existents en les parets del presbiteri, vegeu el que ja s'ha esmentat en la nota núm. 15.

22.- Aquesta barana va ésser retirada durant la construcció del presbiteri actual, els anys cinquanta d'aquest segle.

23.- L'única fotografia que es conserva de la nau de la basílica de Santa Maria abans de la deficient restauració de l'any 1926 dóna imatge de com era aquesta pintura.

24.- La relació de capelles i altars, com és lògic, correspon a l'any 1883.

25.- Tant l'altar de la Puríssima com l'altar de sant Josep van ésser destruïts l'any 1936. De l'altar de la Puríssima es conserva una fotografia i també de la imatge de l'escultor Vallmitjana. De l'altar de sant Josep es conserva també una fotografia de Marià Ribas i Bertran, feta l'any 1936, poc abans de la seva destrucció.

26.- L'any 1883 la capella del Sagrament era l'actual capella de les Santes.

El treball parla d'un projecte de nova capella del Sagrament al lloc de l'actual capella del Roser, projecte que no va dur-se a terme perquè la nova capella del Sagrament, l'actual, va construir-se en el terreny que ocupava el fossar, entre els anys 1884 i 1892, d'acord amb el projecte redactat per l'arquitecte mataroní Emili Cabanyes. El paviment de mosaic es construí el 1903.

27.- Les monografies o treballs publicats posteriorment no donen cap referència sobre aquesta dada.

28.- Segons l'autor, Viladomat no presenta *los graves defectos que el mal gusto de la época en que vivió introdujo en las obras artísticas producidas por sus contemporáneos.*

És ben cert que la valoració de l'estil barroc és cosa recent.

29.- Les primeres relíquies de les Santes, les de l'urna processional, arribaren a Mataró l'any 1772. I la resta va dipositar-se a Santa Maria l'any 1835, quan l'exclaustració.

30.- Respecte a les relíquies de sant Desideri i sant Felicià, vegeu FERRER i CLARIANA, Lluís. *Op. cit.*, volum II.

31.- El campanar de Santa Maria presenta arquitectònicament tres parts ben diferenciades.

La primera, molt transformada o desfigurada per actuacions posteriors, bàsicament per la construcció de la nova façana (1861-1864) i pel reforç de fonaments i parets (1894-1904) podria pertànyer a l'església romànica o pre-romànica.

La segona, segles XV i XVI, correspon a l'església gòtica.

La tercera, la part més elevada, construïda a partir de 1744, és d'estil barroc.

Tota la torre del campanar ha estat restaurada recentment (1984-1986) per la Direcció General del Patrimoni Artístic, servei del Patrimoni Arquitectònic de la Generalitat de Catalunya, segons projecte de l'arquitecte mataroní Esteve Mach i Bosch.

Vegeu IBERN i REGÀS, Pere M. *El campanar de Santa Maria de Mataró (dels inicis a 1739)* a *FULLS del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 21, desembre 1984. SALICRÚ i PUIG, Manel. *La construcció de la part més alta del campanar de Santa Maria* a *Sessió d'Estudis Mataronins* 1984. Mataró, 1985.

32.- Tot i que no s'ha estudiat de manera monogràfica el Rectorologi de Santa Maria, cal veure el redactat per FERRER i CLARIANA, Lluís. *Op. cit.*, volums I i II.

Presentació: Nicolau Guanyabens i Calvet
Notes: Manel Salicrú i Puig

RECURSOS

NOTÍCIA DE PUBLICACIONS RECENTS

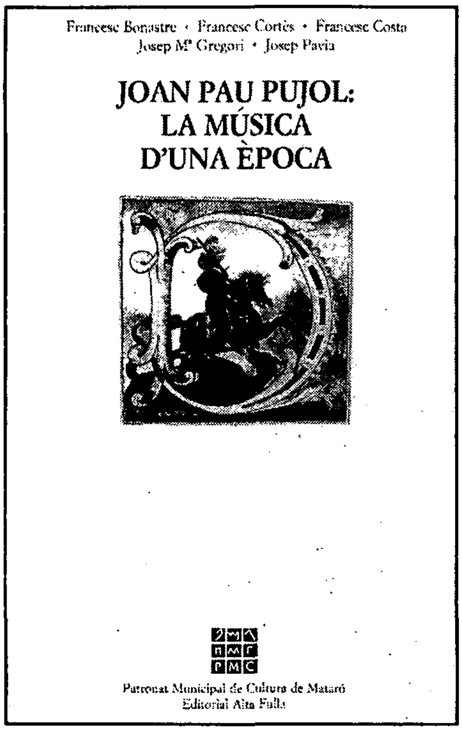

BONASTRE, Francesc - CORTÈS, Francesc - COSTA, Francesc - GREGORI, Josep M. - PAVIA, Josep

JOAN PAU PUJOL: LA MÚSICA D'UNA ÈPOCA
Patronat Municipal de Cultura de Mataró.
Editorial Alfa Fulla. 1994

Els estudis de Francesc Bonastre, Francesc Cortès, Francesc Costa, Josep M. Gregori i Josep Pavia, tots ells bons especialistes en cada tema, ens expliquen la història musical i els costums de l'època en què es desenvolupà la música del mataroní Joan Pau Pujol (1570-1626), una fita important en el trànsit del Renaixement al Barroc.

El Patronat Municipal de Cultura, amb la publicació d'aquest llibre –el 21 de la Col·lecció Caps de Bou– documenta, omplint un gran buit, aquest músic mataroní que estengué el seu mestratge a Barcelona, Tarragona i Saragossa.

El llibre presenta també algunes de les seves composicions, el catàleg de l'obra, i una interessant taula cronològica que situa Pujol en el seu temps. Sens dubte, aquesta obra servirà per desvetllar-ne el record.

RIBAS i BERTRAN, Marià

CANYAMARS PREHISTÒRIC. DEL NEOLÍTIC A LA PRIMERA EDAT DEL FERRO.

Edició de 100 exemplars numerats, amb motiu del 92 aniversari de la naixença de l'autor. Mataró, juny 1994.

Marià Ribas, quan encara era molt jove, va excavar diversos jaciments prehistòrics del terme de Canyamars. I les descripcions de les troballes, els apunts, els detalls, les notes i les fotografies, vénen relacionades en el llibre que l'autor ha ofert als seus amics, tot commemorant els seus noranta-dos anys.

Les dades presentades en el llibre han de contemplar-se com a autèntics documents que expliquen coses que eren i que avui no són, engolides –destruïdes– per les urbanitzacions que ho han envaït tot.

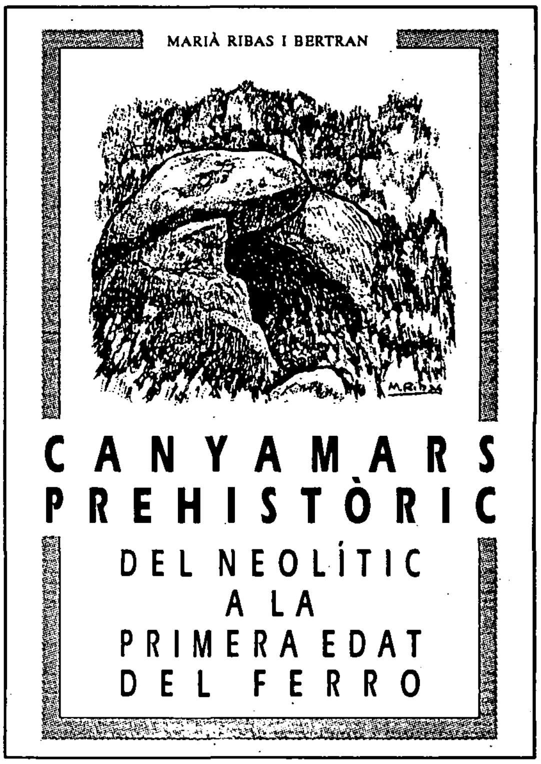

DOCUMENTACIÓ

MANUALS DELS VICARIS (VII)

Les actes que transcrivim pertanyen al manual del vicari Ignasi Reniu i Padró. També eren d'aquest manual les reproduïdes als FULLS/45, MANUALS DELS VICARIS (VI).

Totes quatre fan referència a qüestions tingudes entre el rector i la Comunitat de Preveres de Santa Maria amb la Confraria de la Minerva, per les distribucions o cobraments de la Comunitat de Preveres en les processons de Corpus i de l'Octava de Corpus, i també pel lloc a ocupar pels Administradors de la Minerva en les esmentades processons. La problemàtica de les distribucions i les qüestions de cerimonial o de procedències són ben habituals al Mataró del segle XVIII. Aquestes actes ens hi introdueixen. I la resolució de la Cúria del Bisbat és descriptiva de tota una manera de fer i, a la vegada, incideix en la forma de viure d'una ciutat, aleshores molt dinàmica, cap de Corregiment. A més, una d'elles ens permet de conèixer el curs de la processó de l'Octava pels aleshores nous barris de baix a mar.

Com és habitual, les transcripcions conserven el llenguatge i l'ortografia original, només amb lleugeres correccions, amb incorporació de l'accentuació i la regularització de les lletres majúscules.

QÜESTIÓ ENTRE EL RECTOR I COMUNITAT DE PREVERES DE SANTA MARIA AMB ELS ADMINISTRADORS DE LA MINERVA SOBRE L'IMPORT DE LA CERA EN LES PROCESSONS DE CORPUS I DE L'OCTAVA.

Manual del vicari Ignasi Reniu i Padró
2 de juny de 1774
Folis 22 i 22 v
Arxiu del Rector
MASMM

En la Ciutat de Mataró, Bisbat de Barcelona, als dos dias del mes de juny de mil setcents setanta y quatra, atenent los Reverents Rector y Clero de la Parroquial Iglésia de Santa Maria de la dita Ciutat de Mataró (1) que al pas que deuen los Eglesiàstichs selar la pau y tranquilitat de las Ànimas y lo decoro y lustre de lasfuncions Eglesiàsticas, no és bé que estas sian sens lo degut estipendi segons aquella màxima universal de la Iglésia de que qui serveix al altar deu sustentarse de ell, pues diu lo Apòstol en la primera carta als de Corintio, en lo vers 13, del capítol 9, della, no saven que aquells que obran en lo Sacrari menjan de las cosas del Sacrari. Y aquells que serveixen al Altar ab lo Altar participan ? Y en lo inmmediat vers 14, axís ho ha ordenat lo Senyor a aquells que anuncian lo Evangeli, viurer del Evangeli, e inseguint aquella repetidas vegadas se troba prohibit als Eglesiàstichs el que se ocupian en lucros merament seculars, y tenint notícia que encara que en anys passats lo mateix Rector y Clero, volent no ser menos en la devoció que ho eran los Seculars, y per esto en las Proffessons del Corpus, y de sa Octava (2) havian portat sens distribució, ni lucro algun, y de mera voluntat, los ciris en aquells Professons, però vehent y estant noticiosos que en la actualitat se trovaba alguna disposició testamentària acerca del import y del valor de la cera per ditas professons, sens que se hagués parlat a dits Reverents Rector y Clero de distribució per lo part de ells quant la pràctica de esta Iglésia, tant en los Combretgars, com en las Proffessons fundadas de Semmana Santa se troban assenyaladas distribucions per lo part dels llums que en ells y en ellas se aportan. Per esto han requirit a mi lo infrascrit Notari me conferís en nom de dit Reverents Rector y Clero a fer present al Doctor Ramon Font, lo primer dels Encarregats de la Confraria de la Minerva (3) de la sobredita Parroquial Iglésia, y devant de dos testimonis, que foren los baix nomenadors, no ab ànimo de offendrer als Encarregats o Administradors de aquèlla, si sols per salvar lo dret que als dits Reverents Rector y Clero podia competir. La resolució que en substància és la que se segueix: Que en atenció que estant los Reverents Rector y Clero de la present Iglésia en la intel.ligència de que hi hauria alguna renda annual assenyalada per lo gasto de la cera que en las ditas Professons se consumiria, volian aquells també tenir alguna intervenció en aquella renda per no ser perjudicats en sa distribució corresponent al port de aquells ciris, reservantse lo dret, y protestant de recòrrer a la Superioritat de Sa Illustríssima en lo cas de no condescendir los Encarregats de dita Minerva y que los expressats Rector y Clero aportarian aquells ciris per pura devoció y vo-

luntàriament en la suposició de ser una sola devoció, y no obligació, lo costejar lo consum de ells. A lo que respongué dit Doctor Font que a ell no li constava ab lo degut modo, que en la dita Minerva hi hagués aquella suposada renda annual y que no reusaria si alguna caritat, o almoyna se li donava per lo gasto de aquella cera. A lo que foren presents per testimonis lo Doctor Jaume Aymerich y Costa, Prebere y lo Patró Joan Pau Bosch, tots de Mataró.

Devant de mi Ignasi Reniu i Padró, Prebere y Vicari de la Parroquial Iglésia de Santa Maria de Mataró.

1.- D'acord amb les concòrdies establertes o pactades, la primera datada el 18 de febrer de 1600, a la qual van seguir moltes d'altres, el rector de Santa Maria i els sacerdots al servei de l'església, actuaven corporativament.

Vegeu MANUALS DELS VICARIS (VI), Pactes entre el rector Dr. Benet Vila i el prevere Josep Camín, resident passioner, nota 2.

2.- El Corpus era una de les festes importants de l'any i l'acte principal de la diada era la processó, amb intensa participació ciutadana i popular i amb la presència dels entremesos, l'àliga, els gegants...

Però el calendari festiu de Corpus durava vuit dies; finalitzava el dijous següent, dia de l'Octava, també amb una processó.

3.- La Confraria del Santíssim Sagrament o Minerva és documentada a Mataró l'any 1581. L'any 1587 va ésser reconeguda pel bisbe de Barcelona Joan Dimas Loris, que abans havia estat rector de Santa Maria. El 29 de març de 1617 fou agregada o unida de la confraria Santa Maria Super Minervam, de Roma, establerta en l'antic temple de Minerva, com també van ésser-ho la pràctica totalitat de les confraries del Santíssim Sagrament catalanes. D'aquesta agregació ve el nom de Minerva, amb el qual era habitualment coneguda.

Cuidava del culte al Santíssim Sagrament i organitzava, per tant, els actes de la festivitat de Corpus. Era regida per quatre administradors.

Vegeu Memòries de diferents resolucions i concòrdies de la confraria de la Minerva. FULLS del Museu Arxiu de Santa Maria, núm. 16. Mataró, abril 1983.

QÜESTIÓ ENTRE EL RECTOR I COMUNITAT DE PREVERES DE SANTA MARIA AMB ELS ADMINISTRADORS DE LA MINERVA PEL LLOC DE COL.LOCACIÓ DELS ADMINISTRADORS EN LES PROCESSONS DE CORPUS I DE L'OCTAVA.

Manual del vicari Ignasi Reniu i Padró
12 de juny de 1774
Foli 23v.
Arxiu del Rector
MASMM

En la Ciutat de Mataró, Bisbat de Barcelona, als dotse dias del mes de Juny del any mil set cents setanta y quatra. Atenent la Reverent Junta Ordinària de Rector, Zeladors y Arxivers de esta present Iglésia que ahir, die onse, sels donà per lo Clero, per vots secrets, la facultat y poder per tractar y terminar las dependencias que los Encarregats de la Confraria de la Minerva tenen ab dits Reverents Rector y Clero sobre lo lloch ahont deuen anar dits Encarregats en las Proffessons de dita Minerva, han requerit a mi lo infrascrit Notari que llevàs acte de la present declaració que fa lo Reverent Doctor Bernat Vilasseca, Rector de dita Iglésia, y com se segueix. Lo Reverent Rector declara mediant jurament que en lo die dos de Juny del any mil setcents setanta y quatra digué en lo die del Corpus al Doctor Ramon Font, altre dels Administradors de la Confraria del Santíssim Sagrament que lo Senyor Governador nols volia detràs y ell los digué que se posassen a devant del tàlam (1) ab las atxas (2), y que al estar per eixir, y eixint la Proffessó essent lo tabernacle (3) al baix de la Iglésia, y fòra del Presbiteri li anà dit Doctor Font y digué al dit Rector que havent allí mateix en la Iglésia probat ab dit Senyor Governador sils volia al detràs, no ho volia, de que ne donaren a dit Reverent Rector notícia, y a les hores los donà altre vegada llicència per posarse devant del tàlam. Essent presents per testimonis a esta declaració lo Reverent Anton Torner, Prebere, y Miquel Ferrer, de la família del Senyor Rector.

Devant de mi Ignasi Reniu y Padró, Prebere y Vicari de la Parroquial Iglésia de Mataró.

1.- El tàlem és un dosser, o para-sol, relativament pla, suportat per sis pals verticals. També s'anomena pal.li.
En les processons del Santíssim Sagrament cobria el sacerdot que portava la custòdia o el tabernacle.
Els portants del tàlem, en aquestes processons, solien ésser persones importants.
El Museu Arxiu de Santa Maria conserva complet el tàlem de les Santes i, parcialment, peces de l'antic tàlem de la Minerva.

2.- Les atxes eren uns ciris llargs i gruixuts, de secció prismàtica i amb quatre blens o fils per cremar.
Els administradors de la Minerva portaven atxes, en senyal de distinció, a diferència dels altres assistents a la processó que portaven ciris normals, més curts.

En temps més actuals els administradors portaren blandons, també ciris llargs i gruixuts però rodons i amb un sol ble. Els blandons i ciris de la Minerva, en èpoques més modernes, tenien una marca vermella a la part inferior.

3.- A Mataró, en la processó de Corpus, la custòdia amb el Santíssim Sagrament es col.locava sobre un tabernacle que portaven sacerdots.

CONVENI SOBRE EL RECORREGUT DE LA PROCESSÓ DE L'OCTAVA DE CORPUS.

Manual del vicari Ignasi Reniu i Padró
13 de juny de 1774
Folis 23v i 24.
Arxiu del Rector
MASMM

En la Ciutat de Mataró, Bisbat de Barcelona, als tretze dias del mes de Juny del any mil setcents setanta y quatra.

Nosaltres Anton Vilasseca, Patró Mariner, Manuel Sans, tintorer, Ignasi Coll, Mestre de Aixa, y Jaume Faliu, Mestre de fer carretas, ciutadans de Mataró. En concideració de que tres anys ha que se fa la Proffessó del Corpus per los Arrabals de Mar de la present Ciutat en la tarde del Diumenge de la octava de Corpus, eixint de la Iglésia del Hospital de Sant Jaume y Santa Magdalena de la present Ciutat, passant per lo Camí real, baixant per lo carrer de Sant Joan, trebassant lo Passadís dit lo Cós, pujant per lo carrer de Sant Antoni y tornantse en la dita Iglésia del Hospital per lo predit Camí real, la distribució de la qual Proffessó pagan los Administradors del dit Hospital. En concideració igualment de que havent Nosaltres fet entendrer al Reverent Rector y Clero que si volian passar y continuar la dita Proffessó passant, al ser aquella en lo Passadís o Cós del carrer de Sant Francisco, tirant dret a la Platja fins arribar en lo carrer de Sant Antoni, passant tot lo dit carrer fins arribar al Camí real, y continuar conforme se ha practicat en los demés anys, donarian de aument repartidor per lo Clero y demés gastos la quantitat de sis lliuras, sis sous, y per la música una lliura durant la obligació per lo termini de deu anys pròxims, que finiran en lo any mil setcents vuytanta y quatra, fentse emperò la Proffessó de dit Hospital, a lo que han condecendit lo Reverent Rector y Clero de la dita Iglésia. Per çò, de nostra grat y certa sciència convenim y prometem als dits Reverents Rector y Clero de la dita Iglésia de Santa Maria de la present Ciutat, que fentse la dita Proffessó en la conformitat expressada los donarem y pagarem per lo aument de aquella la quantitat de sis lliuras y sis sons, y a més una lliura per la música, tot sobre expressat, la qual obligació contrahem per lo termini de deu anys, y no més, tant fentse, com no, passats los dits deu anys, que finiran en lo any mil setcents vuytanta y quatra. Per lo que ne obligan tots nostres bens y de quiscú de nosaltres assolas mobles e immobles, haguts y per haver, ab tota renunciacions necessàrias hagudas y pertanyents. Tot lo qual fou fet en la dita Ciutat de Mataró, Bisbat de Barcelona, dia, mes y any sobredits. Y dits contrahents coneguts de mi lo infrascrit Notari ho han firmat de sa ma. Essent presents per testimonis Jaume Casellas, Farrer, y Miquel Farré, de la famflia del Senyor Rector.

Anton Vilaseca. Manuel Sans, tintorer. Ignasi Coll. Jaume Feliu.

Devant de mi Ignasi Reniu y Padró, Prebere y Vicari de la Parroquial Iglésia de Mataró.

MEMORIAL I RESOLUCIÓ DE LA CÚRIA DEL BISBAT DE BARCELONA RESPECTE A LES DIFERÈNCIES ENTRE EL RECTOR I COMUNITAT DE PREVERES DE SANTA MARIA I ELS ADMINISTRADORS DE LA MINERVA.

Manual del vicari Ignasi Reniu i Padró
12 de juliol de 1774
Folis, 25, 26 i 27
Arxiu del Rector
MASMM

En la Ciudad de Mataró, Obispado de Barcelona, a los doze días del mes de Julio del año mil setecientos setenta y quatro. Joseph Malla y Corona, Portero Real, vezino de la dicha y presente Ciudad, constituido personalmente ante mi Ignacio Reniu y Padró, Presbítero, otro de los Thenientes de Cura de la Iglesia Parroquial de Santa Maria de la presente dicha Ciudad, y en otro nombre por auctoridad ordinaria Notario público de la misma en virtud del juramento que prestó en el ingresso de su Officio, ha hecho relación a mí, dicho Notario, que el refiriente a instancia de la Junta ordinaria de Zeladores y Archiveros de la dicha Parroquial Iglesia, ha intimado

y presentado al Doctor Raymundo Font, Discreto Joseph Serra, Escribano, Juan Anglada y a Mariano Trisach, como Administradores de la Cofradía del Santísimo Sagramento de la dicha Parroquial Iglesia, un Memorial, junto con el Decreto a el hecho por el Muy Illustre Señor Vicario General y Official del Illustrísimo Señor Obispo de Barcelona a los quatro días del corriente mes de Julio, cuyo Memorial y Decreto es como se sigue. Muy Illustre y Reverendo Señor. La Junta Ordinaria de Zeladores y Archiveros de la Parroquial Iglesia de la Ciudad de Mataró, y por ella el Clero de la misma, según el poder que se presenta de Número 1, con el mayor respeto dice. Que la orden de Vuestra Señoría relativa a no permitir que los Administradores de la Cofradía del Santísimo Sacramento, ni otro Seglar alguno, en las Procesiones propias de su instituto se pusiessen immediatos al Clero, y delante del Palio, baxo el qual se lleva el Santíssimo, se comunicó a los expressados Administradores en la mañana del día nueve, último del octavario, y por consiguiente antes de hacerse la Processión del mismo día, los quales Administradores se resistieron por ello a ir en la Processión, y a satisfacer las distribuciones correspondientes a ella y a las Completas (1) según también resulta de la misma protesta de Número 2, y, en effecto, ni acistieron a la Processión, ni satisfacieron las distribuciones segun que assí devían practicarlo, ya por aver sido estilo y costumbre hasta ahora, y ya por aver percivido durante las Completas las limosnas que públicamente recogieron del Barrio a quien correspondía la celebridad del día (2), pero no obstante para que esta no dexara de cumplirse, y evitar la nota que pudiera ocasionar la falta de Completas y Processión se hizo todo a Costa del Clero, sin faltar la concurrencia del Illustre Ayuntamiento y demás correspondiente y de estilo. A más de lo dicho el Clero celebra todos los Officios del Octavario del Corpus y los de los tres días de quarenta horas (3) sin que dichos Administradores subministren distribución alguna, supliendo el Clero de lo perteneciente a otros officios que corresponden a los propios días a fin de que en dichas solemnidades no falte Officio, lo qual se practica sin el menor perjuicio de los Fundadores y ahún en cierto modo con el beneficio de mayor solemnidad, sin que para ella contribuyan en otra cosa los Administradores, que en la cortedad de nueve dineros por Residente por las completas y ahún estos satisfechos públicamente en el mismo Presbiterio con nota de todo el Pueblo, que repara los Residentes que toman o devan de tomar la distribución de que se signen después hablillas y conversaciones entre los Seculares, que, devieran evitarse; pero en las Processiones que se hazen en cada día de la Octava antes de la reserva, nada se contribuye a los Residentes. También haze presente a Vuestra Señoría la Junta que, ahunque los Administradores hazen la fiesta de la Minerva todos los terceros Domingos de cada mes (4), solo satisfacen dos sueldos por Residente por la acistencia al Officio Solemne, Processión y otro officio con quatro responsorios en el día siguiente, que viene a corresponder a seis dineros por acto y función, lo qual es contrario al Decreto del Illustríssimo señor Don F. Benito de Sala, del año 1703, pues haviendose sucitado varias dudas sobre las distribuciones que devian percibir los Residentes, se sirvió su Illustríssima mandar que, para cada uno, y por cada Officio o Aniversario regular se diese un sueldo y seis dineros, y por las Completas nueve dineros, y lo mismo se sirvió corroborar en caso semejante el Illustríssimo Señor Obispo actual en su Decreto de nueve de Marzo de 1772, según resulta de los otros documentos que se presentan de Número 3 y 4, y no siendo regular que la misma distribución se llevasse por Officios y Completas solemnes, se introduxo el estilo y observancia de dar a cada Residente los sueldos por el Officio y un sueldo y tres dineros por Completas, todo lo qual, tanto en el mandato de su Illustríssima como en esta inveterada y legítima costumbre han dejado de cumplir los Administradores de la Minerva, en notorio perjuizio y detrimento del Clero, sin que para esto pudiera valerles possessión, ni otro título, por ser una mera tolerancia y un acto voluntario en el Clero, que a lo más habilitaré lo que han dexado de percibir, pero no podrá jamás formar estado para obligarles a los Residentes a sufrir tan conocido gravamen. Y siendo todos los puntos dignos de la superior providencia de Vuestra Señoría, por tanto rendidamente suplica la Junta sea Vuestra Señoría servido de mandar. Primo, que en las Processiones de Minerva, y otras qualesquiera en que acistan dichos Administradores, no puedan acistir immediatos al Santíssimo o tabernáculo interrumpiendo, o mediando entre este y el Clero. Secundo, que las distribuciones correspondientes a las Completas y Processión del día del Octavario, para las quales tiene, al parecer, un notorio drecho el Clero por haver celebrado con esa buena fee, y por ser procedentes dichas distribuciones, del dinero que recogieron los Administradores del Barrio a que correspondía la fiesta, se le satisfagan integramente con el gasto de la cera que se hizo. Tercero, que la distribución de los Officios y Completas se arregle por el Mandato del Illustríssimo Senyor Sala y Illustríssimo Señor Obispo actual, y estilo y costumbre observado hasta haora, quedando a arbitrio y voluntad del Clero el hazer solemnes los Officios ordinarios de los días de las solemnidades, deviendo satisfacer los Administradores la distribución al respeto de los expressados decretos y costumbre pagadera en la forma regular y de estilo y sin la publicidad que ahora se haze, y que da motivo a conversaciones y nota. Quarto, y finalmente, que respecto que para las Processiones de la Octava y terceros Domingos no hai señalada contribución, se sirva Vuestra Señoría arreglarla a lo que le paresca justo y conforme equidad atendiendo a las circunstancias de los tiempos, y en caso que la Cofradía no pudiesse sufrir todas estas costas en las repetidas funciones que ahora celebra podrán los Administradores quedar con la facultad de reducirlas a lo que alcansassen sus Rentas y haberes. Todo lo qual será gracia que esperan de la notoria justificación de V.S. Mataró, 30 de Junio de 1774. Thomás de Llança i Palau, Presbítero, Zelador. Juan Pablo Matas y Portell, Presbítero, Zelador. Joseph Mandri, Presbítero, Archivero. Doctor Buenaventura Catalá, Presbítero, Archivero.

Barcelona y Julio. ADENTIA. Los Administradores de la Cofradía del Santíssimo Sacramento fundada en la Parroquial Iglesia de la Ciudad de Mataró. Expongan lo que se les ofresca sobre las pretenciones contenidas en este Memorial, dentro el término de diez días, el

qual passado Proveheremos según y como proceda de derecho. De Rico, Vicario General y Official. De cuyo Memorial y Decreto el dicho Joseph Malla y Corona en el arriba dicho, y presente día, en señal de su verdadera presentación ha librado copia concordante a los citados Doctor Raymundo Font, Joseph Serra, Escribano, Juan Anglada, a estos tres entregadas personalmente, y a Mariano Trisach, otro de los mismos Administradores, por su ausencia entregada a su criada personalmente hallada en la casa de la propia residencia del dicho su Amo, sita en la calle de la Riera. De las quales cosas el dicho Joseph Malla y Corona ha requerido a mi dicho y bajo escrito Notario llevasse el presente auto que fue hecho en la Ciudad de Mataró, dia mes y año arriba dichos, siendo presentes por testigos Salvio Viñals y Mariano Noguera, los dos mansebos sastres habitantes en dicha y presente Ciudad de Mataró.

Ante mi Ignacio Reniu y Padró, Presbítero y Theniente de Cura de la presente ciudad de Mataró.

1.- Les Completes són la darrera part de les oracions diàries de l'Ofici diví, dividit en hores canòniques. Es resen o canten a la fi de la tarda i representen l'oració d'entrada de la nit.

2.- La festivitat del Corpus durava vuit dies, fins al dijous següent, l'octava.

En els dies de l'octava els barris o veïnats de la ciutat participaven de manera gairebé corporativa en els actes religiosos. I també per barris i veïnats es recaptaven almoines. Eren les veredes.

A la fi del segle XVIII, l'octava es repartia de la manera següent:

Divendres:	Carrers Nou, de sant Francesc d'Assís, de Bonaire, i de fora del Portal de Valldeix.
Dissabte:	Confraria de Sant Pere, dels pescadors.
Diumenge:	Carrer de Barcelona, plaça de la Peixateria i carrer d'en Pujol.
Dilluns:	Carrers d'Argentona i tots els de fora del portal, carrers d'en Moles, de sant Josep i tots els de fora del portal de Sant Josep.
Dimarts:	La Riera.
Dimecres:	Carrers de santa Maria, el Carreró, d'en Palau, de don Magí, de la Pau, de la Palma, les Espenyes, sant Simó, plaça Gran, placeta del beat Salvador, i carrers de fora del portal d'en Feliu.
Dijous, dia de l'Octava:	Plaça de santa Anna, la Rambla, muralla de sant Llorenç, carrers de santa Teresa, camí Ral, carrers de l'Hospital, Ravalet, sant Pere, sant Joan, sant Francesc, sant Antoni i tots els de la platja.

Els actes religiosos de cada vereda consistien en una celebració eucarística i una processó.

A Santa Maria les veredes perduraren fins als anys seixanta del segle actual, amb les correccions pròpies del pas del temps i els canvis deguts a l'erecció de la parròquia de Sant Josep, a mitjan segle XIX.

Vegeu Memòries de diferents resolucions i concòrdies de la confraria de la Minerva a FULLS del Museu Arxiu de Santa Maria, núm. 16. Mataró, abril 1983.

3.- Les quaranta hores eren una devoció religiosa que consistia en tenir exposat el Santíssim Sagrament, en la custòdia, durant tres dies, quaranta hores en total, en alguna de les esglésies de la ciutat.

Cada dia es feien les corresponents celebracions eucarístiques.

Habitualment eren fundades, o sigui que el seu cost es subvenia per rendes provinents de deixes gairebé sempre testamentàries.

Les quaranta hores perduraren també fins als anys seixanta de l'actual segle.

Les més importants, a Santa Maria, eren les del diumenge de Passió. Aquest diumenge, a la tarda, es celebrava una tradicional hora santa, amb assistència corporativa de confraries i associacions. Tot i amb això tant les confraries, com les associacions, com les escoles, com les institucions, tenien l'hora pròpia, sempre amb el mateix horari, repetit cada any, i repartit en els dies de les quaranta hores. Finalitzaven amb l'hora de la Minerva i dels capellans.

4.- Els tercers diumenges de cada mes la Minerva cuidava de la celebració de la missa major -ofici solemne cantat- al matí, després del qual es feia un acte eucarístic i una processó per l'interior de Santa Maria.

La tradició va arribar igualment fins als primers anys seixanta.

Transcripcions i notes: M. S. i P.

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

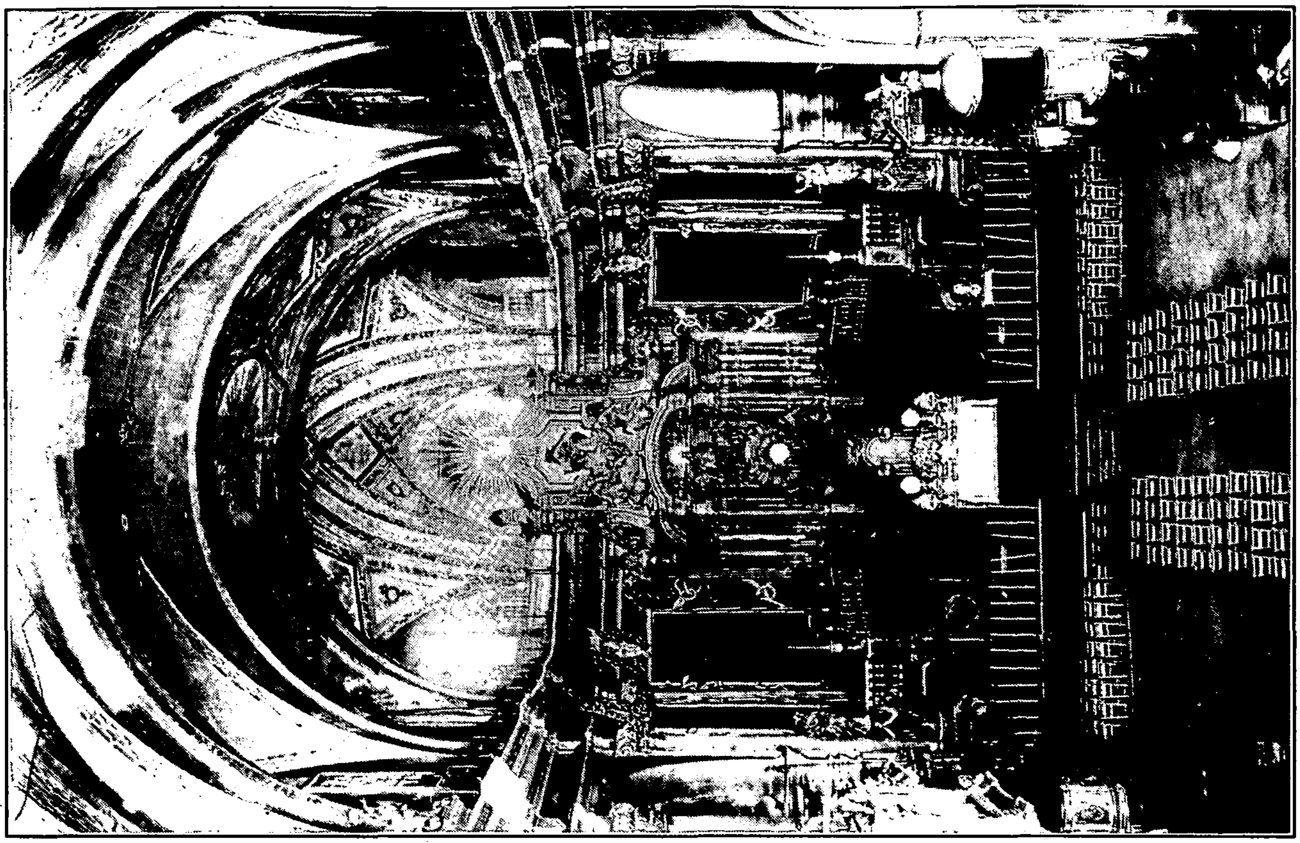

Visió de la nau de la Basílica de Santa Maria abans de 1927. No hi ha situades les imatges dels apòstols i es pot observar la pintura de la volta. Fotografia donatiu de la família Marfà. MASMM Arxiu d'imatges.

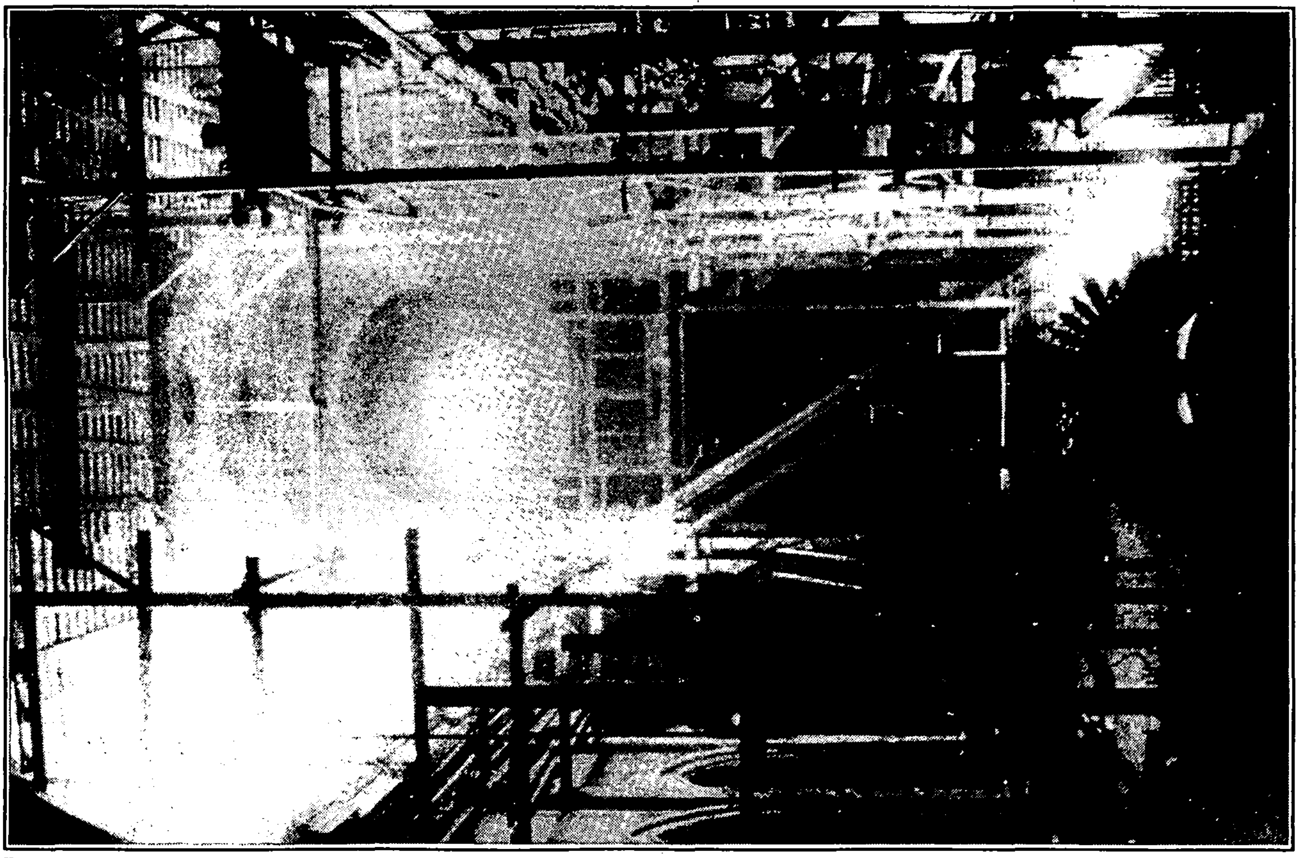

Detall de les bastides col·locades per a la pintura de la volta de la basílica.
Fotografia donatiu del Sr. Jordi Arenas. MASMM Arxiu d'Imatges.

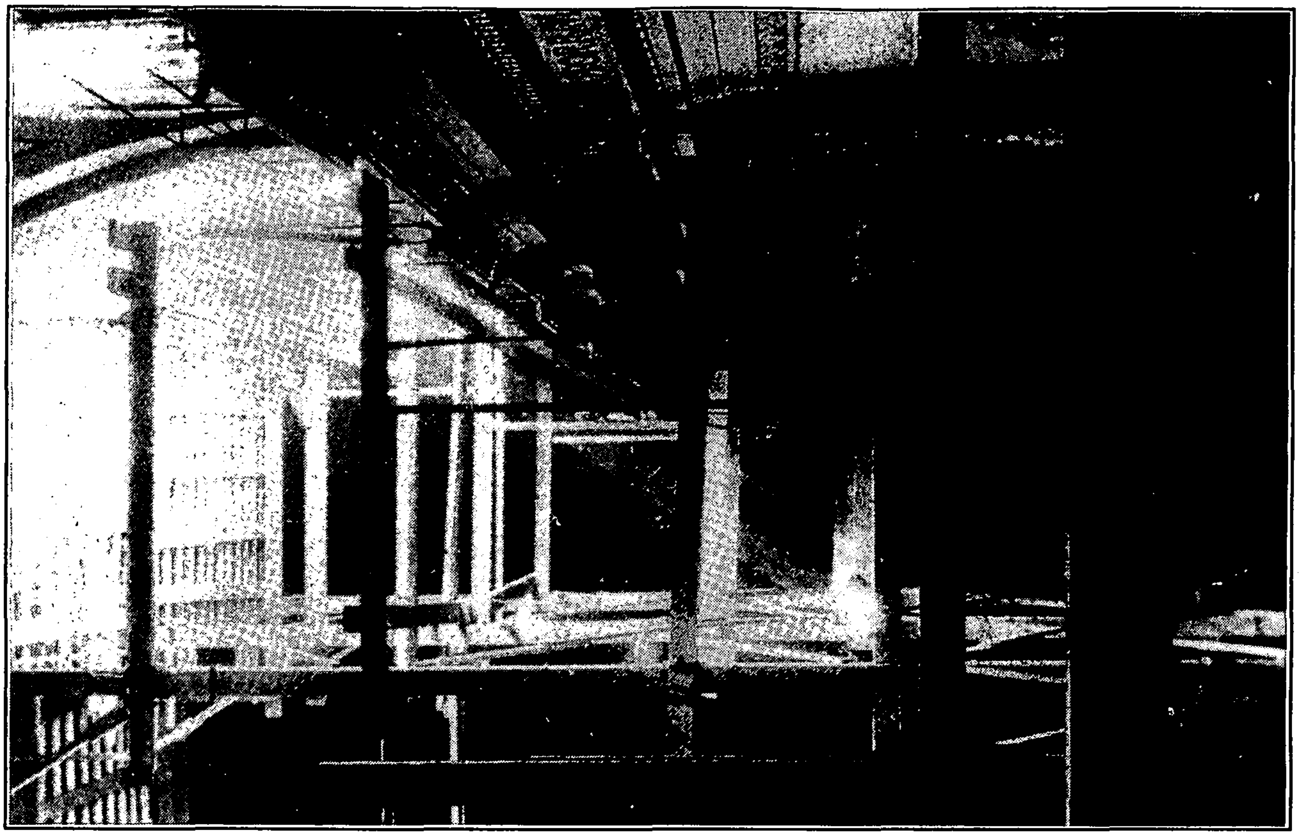

Detall de les bastides col·locades per a la pintura de la volta de la basílica.
Fotografia donatiu del Sr. Jordi Arenas. MASMM Arxiu d'Imatges.

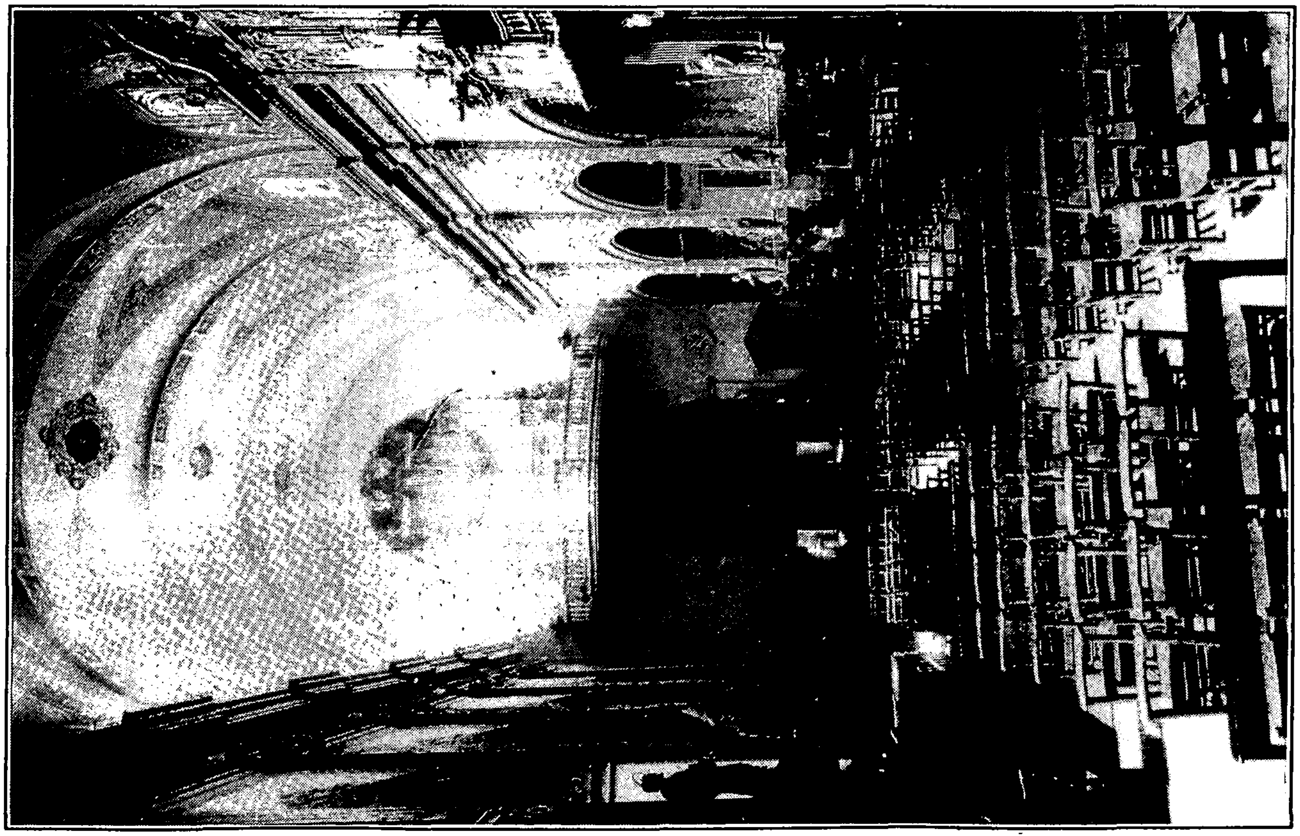

Visió de la nau de la basílica de Santa Maria. 1927. Fotografia Arxiu Mas. MASMM Arxiu d'imatges.

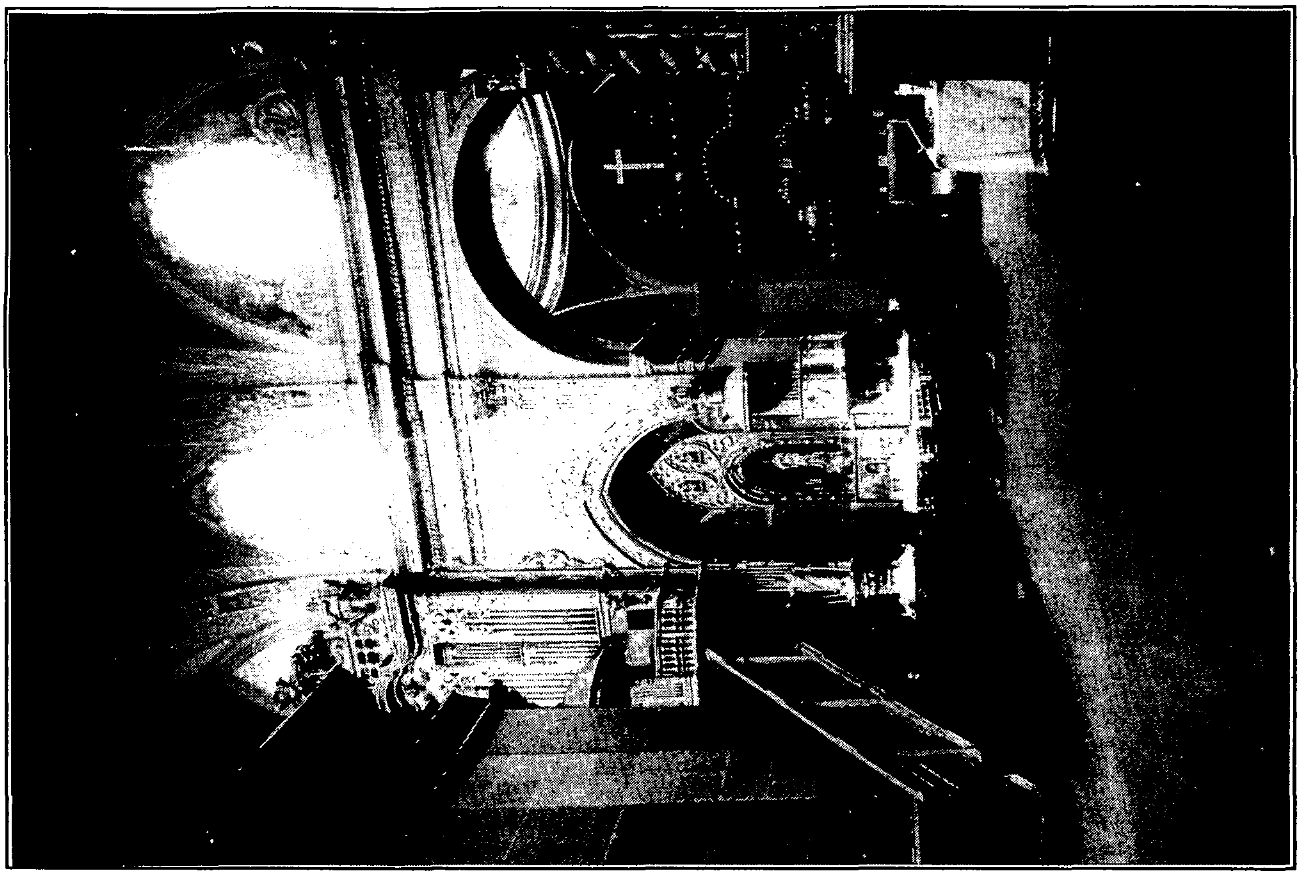

Visió de la nau de la basílica de Santa Maria. 1927. Fotografia Arxiu Mas. MASMM Arxiu d'imatges.

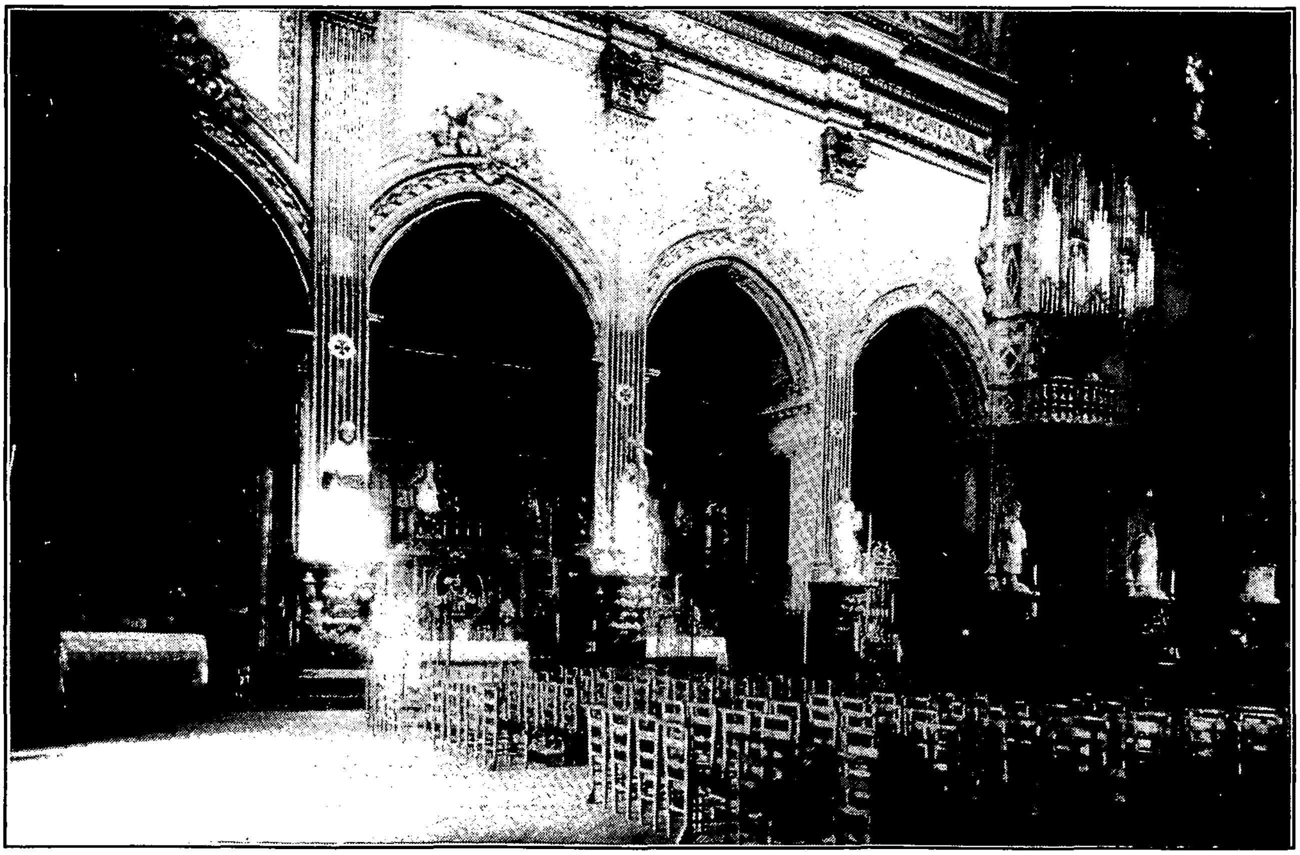

Visió de la nau de la basílica de Santa Maria. 1927. Fotografia Arxiu Mas. MASMM Arxiu d'imatges.

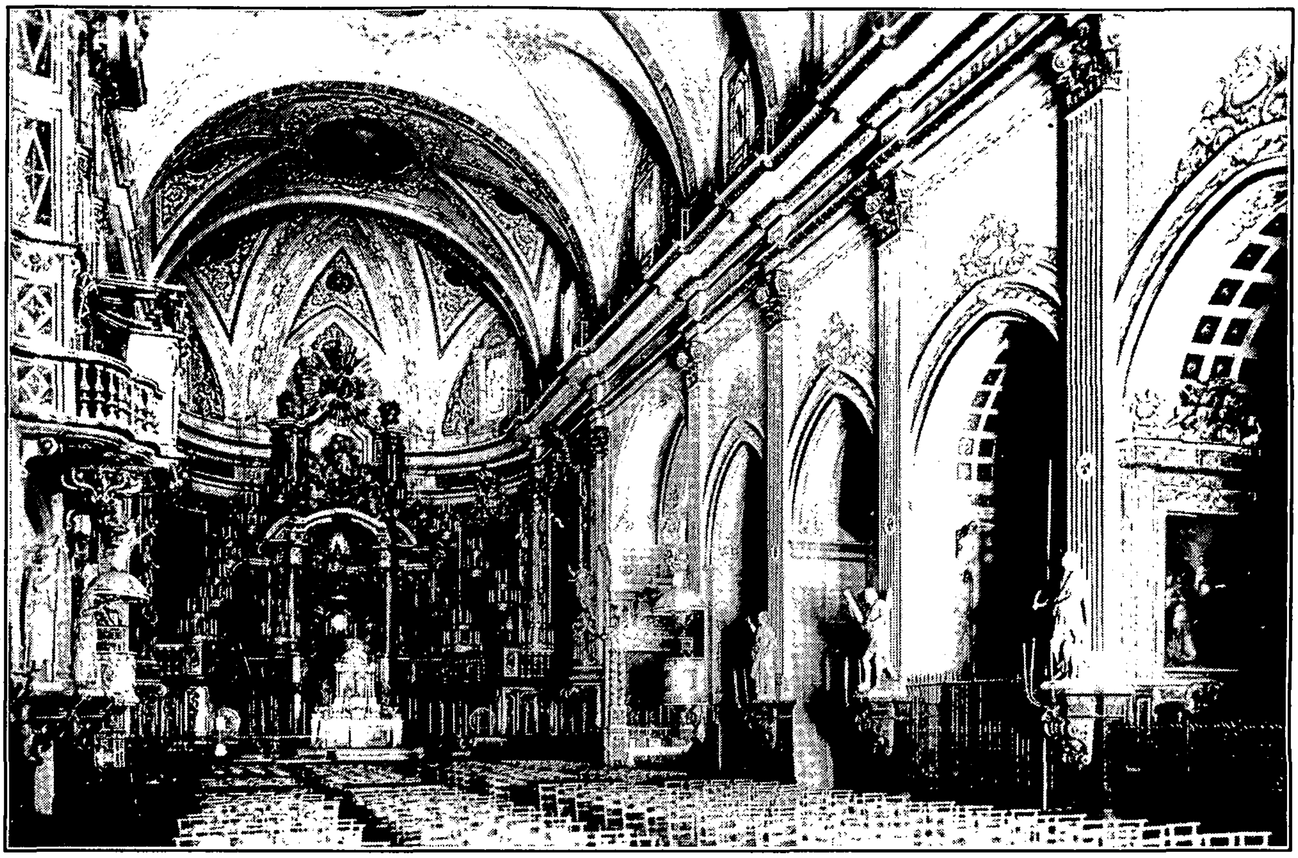

Visió de la nau de la basílica de Santa Maria, 1930? Postal Impremta Minerva. MASMM Arxiu d'Imatges.

Visió de la nau de la basílica de Santa Maria, 1930? Postal Gràfiques Fides. MASMM Arxiu d'Imatges.

Museu Arxiu de Santa Maria
Mataró

amb la col.laboració del
Servei d'Arxius del Departament de Cultura
de la Generalitat de Catalunya